

MAŁOPOLSKA
2020

MAŁOPOLSKA

dobre miejsce do życia
i inwestowania?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

ibs
INSTYTUT BADAŃ STRUKTURALNYCH

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt finansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
na podstawie umowy z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Krakowie

Małopolska

dobre miejsce do życia i inwestowania?

 IBS Instytut Badań Strukturalnych

Warszawa 2010

Raport powstał w ramach projektu „**Małopolska 2020 - scenariusze rozwoju i aplikacja prognostyczno-symulacyjna**”, realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VIII, Działanie 8.1, Poddziałanie 8.1.2, finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na podstawie umowy o dofinansowanie z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Krakowie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Opracowany przez Instytut Badań Strukturalnych

Koordinacja merytoryczna: dr Iga Magda

Autorzy: Anna Baranowska
Sonia Buchholtz
Piotr Bartkiewicz
Jarosław M. Nazarczuk
Izabela Sobiech
Łukasz Skrok
Karol Pogorzelski

ul. Rejtana 15 lok. 24/25

02-516 Warszawa

tel. +48 22 629-33-82

faks +48 22 395-50-21

ibs@ibs.org.pl

Spis treści

1.	WPROWADZENIE.....	6
Część I		
Ocena pozycji konkurencyjnej województwa małopolskiego na tle innych regionów w kraju		
2.	WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE Z MAKROPERSPEKTYWY.....	9
2.1.	Wstęp.....	9
2.2.	Rozwój województwa małopolskiego na tle innych województw.....	10
2.3.	Konkurencyjność regionu.....	17
2.4.	Rynek pracy.....	22
2.5.	Nakłady inwestycyjne i potencjał innowacyjny.....	47
2.6.	Przedsiębiorczość.....	62
2.7.	Potencjał turystyczny województwa.....	64
2.8.	Przestrzenne zróżnicowanie województwa.....	69
2.9.	Podsumowanie.....	72
Część II		
Modelowanie rozwoju regionu		
3.	ZABURZENIA MAKROEKONOMICZNE I MECHANIZMY ICH TRANSMISJI.....	79
3.1.	Definicja i charakterystyka fluktuacji gospodarczych.....	79
3.2.	Transmisja zaburzeń na poziomie regionów – wnioski z literatury przedmiotu.....	82
3.2.1.	Rodzaje szoków.....	82
3.2.2.	Płaszczyzny zróżnicowania regionów.....	83
3.2.3.	Zaburzenia gospodarcze w nowych państwach UE.....	84
3.2.4.	Wnioski dla Małopolski.....	85
4.	CHARAKTERYSTYKA APLIKACJI MPMOD.....	87
4.1.	Ogólna charakterystyka modelu.....	87
4.2.	Zmienne kontrolne (szoki).....	89
4.2.1.	Efektywność produkcji.....	89
4.2.2.	Polityka fiskalna.....	90
4.2.3.	Rynek pracy.....	91
4.2.4.	Demografia.....	92
5.	REAKCJE GOSPODARKI MAŁOPOLSKI NA ZEWNĘTRZNE ZABURZENIA.....	93
5.1.	Efektywność produkcji.....	94
5.2.	Polityka fiskalna.....	95
5.3.	Rynek pracy.....	97
6.	SCENARIUSZE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO.....	101
6.1.	Założenia scenariuszy rozwojowych.....	101
6.1.1.	Scenariusz bazowy.....	102
6.1.2.	Scenariusz alternatywny 1 – nowa industrializacja.....	103
6.1.3.	Scenariusz alternatywny 2 – zrównoważony rozwój.....	104
6.2.	Wyniki symulacji.....	104
6.2.1.	Scenariusz bazowy.....	105
6.2.2.	Scenariusz alternatywny – nowa industrializacja.....	108
6.2.3.	Scenariusz alternatywny – zrównoważony rozwój.....	112
6.3.	Porównanie scenariuszy.....	116
7.	WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	119
Aneks.....131		
Spis rysunków.....133		
Spis tabel.....138		
Spis ramek.....139		
Bibliografia.....140		

1. WPROWADZENIE

Składamy na Państwa ręce raport końcowy przedstawiający wyniki badań realizowanych w ramach projektu „Małopolska 2020 - scenariusze rozwoju i aplikacja prognostyczno-symulacyjna” finansowanego ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Głównym celem projektu była ocena perspektyw rozwoju województwa małopolskiego w latach 2008-2020. Publikacja oraz badania zostały przygotowane na podstawie umowy z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Krakowie.

Narzędziem wykorzystanym w formułowaniu oceny była opracowana na potrzeby tego badania aplikacja symulacyjno-prognostyczna, umożliwiająca budowę długoterminowych scenariuszy rozwoju społeczno-gospodarczego województwa małopolskiego w zależności od zmieniającej się sytuacji wewnątrz regionu oraz w jego otoczeniu. Jej wykorzystanie umożliwi w przyszłości lepsze zrozumienie zmian zachodzących w regionalnej gospodarce, jak i pozwoli na oddziaływanie z wyprzedzeniem na zachodzące procesy, a przez to efektywniejsze zarządzanie zmianą gospodarczą. Na podstawie wyników uzyskanych dzięki aplikacji przygotowano alternatywne scenariusze rozwoju gospodarki Małopolski do 2020 r. Wyznaczają one proponowane kierunki rozwoju, które zgodnie z opracowanymi scenariuszami umożliwiają przejście woj. małopolskiego na wyższą ścieżkę rozwoju.

Raport składa się z 6 rozdziałów, które zostały przyporządkowane do dwóch bloków tematycznych. Rozdział pierwszy zawiera analizę makroekonomiczną sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego na tle innych regionów Polski. W rozdziale drugim opisano przyczyny i skutki występowania zaburzeń (szoków) gospodarczych oraz mechanizmy ich transmisji, a także wyciągnięto wnioski z krytycznej analizy światowej literatury przedmiotu (w kontekście szans możliwych do wykorzystania przez Małopolskę w przyszłości). Szczegółowa charakterystyka aplikacji prognostyczno-symulacyjnej oraz opis modelu zastosowanego do jej budowy zawiera rozdział trzeci. W rozdziale czwartym przedstawiono wyniki symulacji wpływu szoków egzogenicznych na gospodarkę regionu. Przeprowadzone analizy umożliwiły ocenę stopnia reakcji tych zaburzeń na funkcjonowanie gospodarki oraz ich bezpośredniego wpływu na sytuację społeczno-ekonomiczną regionu. Rozdział piąty ukazuje różne ścieżki rozwoju województwa małopolskiego, które poprzez realizację konsekwentnej polityki rozwoju umożliwiają osiągnięcie wyższej niż w wariantcie bazowym (przy braku wprowadzenia zmian) dynamiki rozwoju.

Raport, aplikacja prognostyczna oraz baza danych, która powstała w trakcie prac nad projektem są dostępne pod adresem: www.malopolska2020.pl.

część I

**Ocena pozycji konkurencyjnej
województwa małopolskiego
na tle innych regionów w kraju**

2. WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE Z MAKROPERSPEKTYWY

2.1. Wstęp

Celem niniejszego rozdziału jest analiza głównych tendencji rozwojowych województwa małopolskiego w latach 1995–2009¹ na tle kraju. Opisane zostaną zmiany najważniejszych zmiennych ekonomicznych, odzwierciedlających zmiany w produkcji, poziomie konkurencyjności i innowacyjności regionu. Szczególna uwaga poświęcona zostanie zmianom na rynku pracy oraz przestrzennemu zróżnicowaniu województwa.

Analiza przeprowadzona w tym rozdziale ma za zadanie odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

Pytanie 1:

Jakie są najważniejsze zasoby województwa, które mogą stanowić podstawę jego dynamicznego rozwoju i poprawy konkurencyjności względem pozostałych polskich regionów?

Pytanie 2:

Jakie są główne bariery w rozwoju województwa i które spośród nich mogą w długim okresie podlegać stopniowej marginalizacji?

W tej części opracowania wskazane zostaną główne źródła wzrostu (stanowiące potencjalny czynnik decydujący o przewadze konkurencyjnej województwa na tle innych) oraz przyczyny zróżnicowania ich wartości na tle kraju. Dodatkowo omówione zostaną bariery ograniczające możliwości wzrostu i poprawy konkurencyjności regionu.

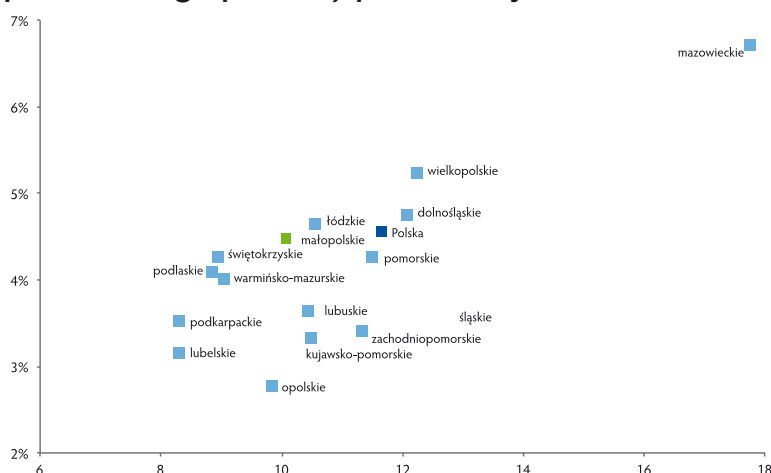
¹ W raporcie wykorzystane zostały najnowsze dane dostępne w połowie 2010 r., co oznacza, że najczęściej odwołujemy się do lat 2008- 2009, niemniej w przypadku zagadnień związanych np. z rachunkami regionalnymi (PKB, wartość dodana) dostępne są wyłącznie dane za 2007 r.

2.2. *Rozwój województwa małopolskiego na tle innych województw*

Województwo małopolskie charakteryzuje się relatywnie niskim poziomem PKB per capita na tle innych regionów kraju. W 2007 roku produkt ten wynosił 85.7 proc. średniej krajowej, co sytuowało Małopolskę daleko poza czołówką kraju – na 10. lokacie. Jednocześnie przeciętna (w latach 1996-2007) stopa wzrostu gospodarczego była nieznacznie niższa od średniej krajowej, wskazując na dywergencję regionu w stosunku do lepiej rozwiniętych województw. W dalszej części raportu poszukiwać będziemy źródeł tych zmian².

Rysunek 2.1

Średnie PKB per capita i wzrost gospodarczy polskich województw w latach 1996-2007.

Źródło: Obliczenia własne IBS na podstawie danych BDR GUS i BAEL.

Objaśnienia: PKB w cenach stałych z 1995 r. (w tysiącach PLN).

Perspektywy wzrostu województwa małopolskiego prezentuje badanie Komisji Europejskiej³. Skupia się ono na wskazaniu regionów mających predyspozycje do osiągnięcia wyników wyższych (niższych) niż prognozowane⁴. Rezultaty wspomnianej analizy wskazują na dobre, choć nie zawrotne tempo wzrostu województwa małopolskiego - regionu o jednym z największych w Polsce prawdopodobieństw osiągnięcia wysokiego tempa wzrostu.

² Należy mieć na uwadze, że dla poziomu rozwoju polskich regionów nie bez znaczenia pozostaje aspekt historyczny – Małopolska leżała w ubogim zaborze austriackim, który cechował się produkcją na poziomie zbliżonym do gospodarki naturalnej, a także rozdrobnieniem gospodarstw rolnych oraz przeludnieniem agrarnym.

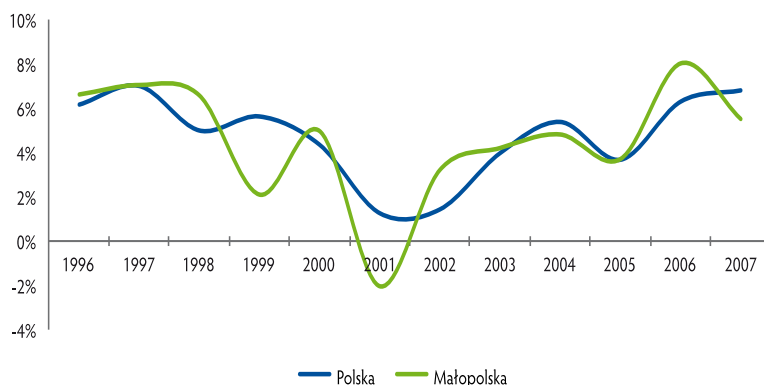
³ Analysis of the Main Factors of Regional Growth: An In-depth study of the best and worst performing European regions, Cambridge Econometrics, Cambridge 2009.

⁴ Wśród badanych modeli z danej klasy. Innymi słowy, w przypadku tych regionów występuje szereg nieuwzględnionych w modelu czynników istotnych dla wyjaśnienia ich wzrostu. W badaniu porównuje się wyniki bez i z uwzględnieniem efektów kraju (jego charakterystyk).

Tempo realnego wzrostu PKB województwa małopolskiego (por. Rysunek 2.2) wykazuje zbliżony kierunek zmian co kraju, jednak zaobserwować można dużo silniejsze odchylenia (osiągające prawie 3 p. proc. różnicy)⁵.

Rysunek 2.2

Tempo realnego wzrostu PKB województwa małopolskiego i Polski w latach 1996-2007.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

W określeniu przyczyn odmiennej dynamiki rozwoju województwa i kraju może pomóc analiza udziału poszczególnych zasobów we wzroście wytwarzanego produktu. Umożliwia to dekompozycja wzrostu produktu bazująca na neoklasycznym modelu Solowa (por. Ramka 2.1). Zgodnie z tą procedurą, stopa wzrostu wyrażona jest jako suma odpowiednio ważonych stóp nakładów pracy i kapitału oraz stopy wzrostu całkowitej produktywności czynników wytwórczych (TFP por. Ramka 2.1).

Z przeprowadzonej analizy wynika, że wzrost gospodarczy w latach 1996 – 2007 na poziomie regionalnym i centralnym pochodził w największym stopniu ze wzrostu całkowitej produktywności czynników wytwórczych (por. Rysunek 2.3). Oznacza to, że poza zmianą technologiczną, istotnie poprawiono jakość, wykorzystanie i alokację dostępnych nakładów (tj. kapitału i pracy). W badanym przedziale czasowym wkład kapitału zawsze przyczyniał się do wzrostu dodatnio, co oznacza, że w każdym roku dokonane inwestycje były wyższe niż wartość zamortyzowanego kapitału. Największą rolę czynnik ten odegrał na przełomie lat 1998 – 2000. Poza latami 1999 – 2001 kapitał znacznie silniej zaznaczał się w dynamice produktu na poziomie regionalnym niż krajowym.

⁵ Taka obserwacja wymaga jednak uwagi o charakterze technicznym - zwiększając badaną próbę do 16 województw, można oczekiwać zmniejszonych (wygładzonych) wahań spowodowanych działaniem sił o przeciwnych zwrotach.

Ramka 2.1

Źródła wzrostu gospodarczego z perspektywy dekompozycji Solowa

Teoria ekonomii wskazuje jednoznacznie, że w długim okresie podstawowym źródłem wzrostu gospodarczego rozumianego jako tempo przyrostu PKB jest postęp technologiczny prowadzący do wzrostu krańcowej produktywności czynników produkcji. Przejściowo, źródłem wzrostu może być także akumulacja kapitału (fizycznego i ludzkiego), której znaczenie ze względu na malejącą krańcową produktywność z biegiem czasu maleje. W praktyce, w krajach, jak i regionach znajdujących się na różnym poziomie rozwoju (tzn. zarówno tych rozpinających lokalną granicę technologiczną (por. Caselli, Coleman (2005)), jak i w tych, które nadrabiają dystans w procesie konwergencji realnej) obserwuje się równoległe podnoszenie poziomu technologii i zmiany w wielkości zasobów zaangażowanych w produkcję. Dlatego też do oceny źródeł wzrostu gospodarczego stosuje się metodę dekompozycji opartą na neoklasycznym modelu wzrostu, zaproponowanym przez Solowa.

Zakłada ona, że wytwarzany produkt można zapisać za pomocą tzw. funkcji produkcji, przyjmującej następującą postać:

$$(1) \quad Y_t = A_t K_t^\alpha L^{1-\alpha}$$

Gdzie Y oznacza produkt, K nakład kapitału, L nakład pracy natomiast A poziom technologii. W tym ujęciu produkt zależy od poziomów kapitału (fizycznego i ludzkiego), pracy oraz wielkości czynnika odpowiadającego za łączną produktywność wszystkich zaangażowanych zasobów tzw. TFP reprezentującego część produktu nie wyjaśnianą przez zakumulowane zasoby K oraz zaangażowaną w procesie produkcji pracę L .

Różniczkując funkcję produkcji w sposób zupełny, otrzymuje się dekompozycję Solowa źródeł wzrostu, która wiąże dynamikę wzrostu gospodarczego z dynamikami akumulacji obu rodzajów kapitału i nakładu pracy:

$$(2) \quad \frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta A}{A} + \alpha \frac{\Delta K}{K} + (1-\alpha) \frac{\Delta L}{L}$$

W powyższym wzorze symbol Δ oznacza przyrost danej zmiennej między okresem $t-1$ a okresem t .

Dekompozycja Solowa umożliwia nam wydzielenie wkładu we wzrost ze strony czynników produkcji: kapitału oraz pracy, a także wskazanie, jaką część wzrostu należy przypisać zmianom ich całkowitej produktywności (TFP).

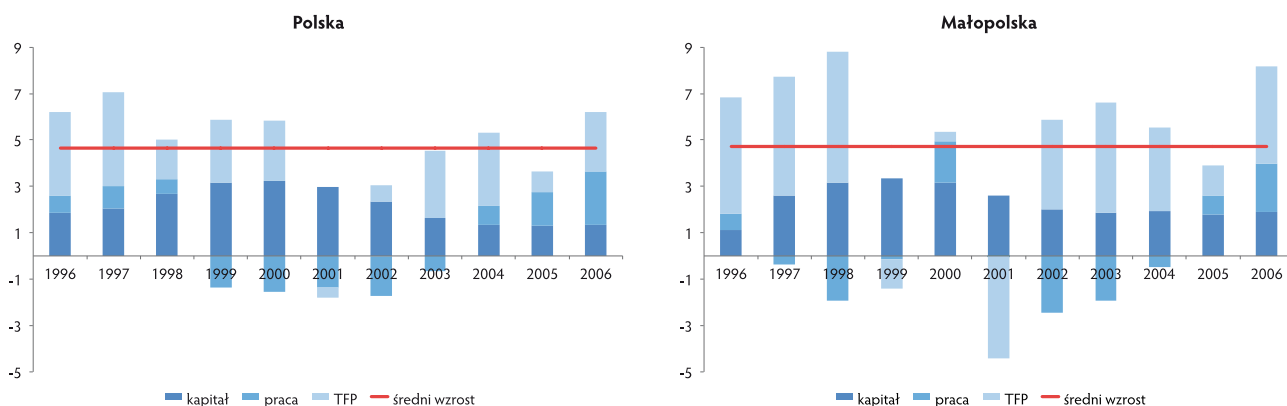
Należy podkreślić, że o ile Y i L są bezpośrednio szacowane przez urzędy statystyczne i znane stosunkowo dobrze, to szacunki K nie są dostępne w oficjalnych danych, a ich dokonanie wymaga przyjęcia dodatkowych założeń, w szczególności dotyczących wysokości stopy deprecjacji kapitału fizycznego. Podobnie jest w wypadku parametrów funkcji produkcji. Przy szacowaniu zasobu kapitału fizycznego stosuje się przy tym wzór:

$$(3) \quad \Delta K_t = I_t - \delta K_t$$

gdzie δ jest stopą deprecjacji kapitału fizycznego, I oznacza inwestycje brutto w gospodarce. W dalszej części niniejszego opracowania dokonujemy dekompozycji Solowa wzrostu gospodarczego w województwie małopolskim i w Polsce w latach 1995-2007, przyjmując wielkości najczęściej spotykane w literaturze przedmiotu tzn. 6 proc. w wypadku rocznej stopy deprecjacji.

Rysunek 2.3

Wkład zmian czynników produkcji i TFP do wzrostu PKB woj. małopolskiego (lewy panel) oraz Polski (prawy panel) w latach 1996-2007.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Zupełnie odmiennie zachowywał się wkład czynnika pracy we wzrost gospodarczy. W ciągu badanych 11 lat charakteryzował się on bardzo znaczącymi wahaniami, osiągając amplitudę 6.5 p. proc. w skali Małopolski oraz 5.6 p. proc. w skali całej Polski. Negatywny wpływ na stopę wzrostu produktu czynnika pracy można interpretować poprzez znaczący odpływ pracowników do zasobu bezrobotnych lub biernych zawodowo, jaki miał miejsce w latach 1997 – 1999, 2001 – 2003 oraz 2007. W ostatnim przypadku odnotowany spadek pozostawał rozbieżny w stosunku do trendu wzrostowego obserwowanego w całym kraju. W latach 2003 – 2007 odnotowano jego względnie stały i szybki wzrost, który w przedziale czasowym 2005 – 2006 korzystnie wpłynął na dynamikę produktu. Pozytywny wkład tego czynnika był wcześniej i silniej obserwowalny w skali kraju niż województwa⁶, jednak wartości te zbliżają się do siebie.

Podobnie jak w przypadku pracy, udział TFP w latach 1996 – 2007 podlegał silnym fluktuacjom. Poza latami 1999 – 2001 oraz 2005 wzrost ogólnej produktywności czynników wytwórczych przynosił wyższy wzrost gospodarczy na szczeblu województwa niż kraju. We wskazanych 4 latach odbijał się on negatywnie na dynamice produktu w Małopolsce. W latach 2005 i 2006 zauważalny był silny wzrost znaczenia tego czynnika w regionie.

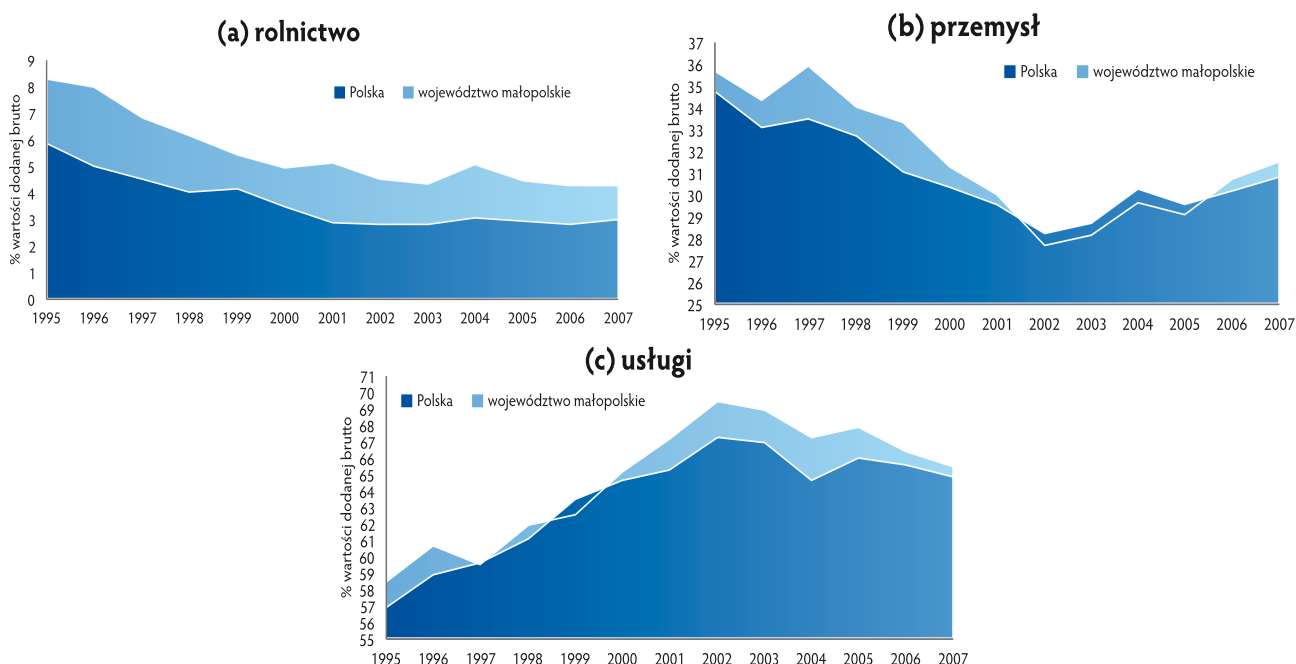
Podsumowując, w Małopolsce większy wkład do wzrostu gospodarczego ma dynamika kapitału, zaś trudnienie i TFP podlegają większym wahaniami niż na poziomie krajowym. Oznacza to, że przyczyn wyższych wahań dynamiki PKB w województwie niż przeciętnie w kraju należy doszukiwać się przede wszystkim na rynku pracy.

⁶ Co jest równoznaczne z faktem, że w innych województwach pozytywne zmiany w strukturze aktywności zawodowej następowały szybciej i intensywniej niż w województwie małopolskim.

Do zmian w całkowitej produktywności czynników wytwórczych w dużym stopniu przyczynia się realokacja międzysektorowa czynników wytwórczych. Skutkuje ona bardziej efektywnym ulokowaniem ograniczonych nakładów, przez co wpływa korzystnie na tempo wzrostu gospodarczego. W latach 1995 – 2007 zaobserwowano przekształcenie struktury wytwarzanego produktu zgodne z kierunkiem zmian na poziomie kraju (por. Rysunek 2.4), w tym znaczący spadek udziału rolnictwa (z 5.9 proc. w roku 1995 do 3.0 proc. w 2007, przy minimum w 2006 - 2.8 proc.) oraz fluktuujący wzrost produktu wytwarzanego w sektorze usług (58.5 proc. do 65.6 proc.) i jego spadek w przemyśle (35.7 proc. do 31.5 proc.). Zróżnicowanie między krajem a województwem małopolskim ujawnia się natomiast w strukturze produktu. Widoczny jest istotnie niższy udział sektora pierwszego (rolnictwo) i wyraźnie wyższy sektora trzeciego (usług) w tworzeniu produktu⁷. Zmienia się w czasie udział sektora drugiego (przemysłu). W 2007 r. jego odsetek na poziomie regionu ponownie przeważa nad krajowym (31.5 proc. w regionie wobec 30.8 proc. w kraju).

Rysunek 2.4

Udział poszczególnych sektorów gospodarki w wartości dodanej wytworzonej w województwie małopolskim i kraju w latach 1995 – 2007.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Cechami specyficznymi województwa małopolskiego, odróżniającymi je na tle kraju, jest wysoki udział budownictwa oraz usług nierynkowych w kreowaniu wartości dodanej. Budownictwo

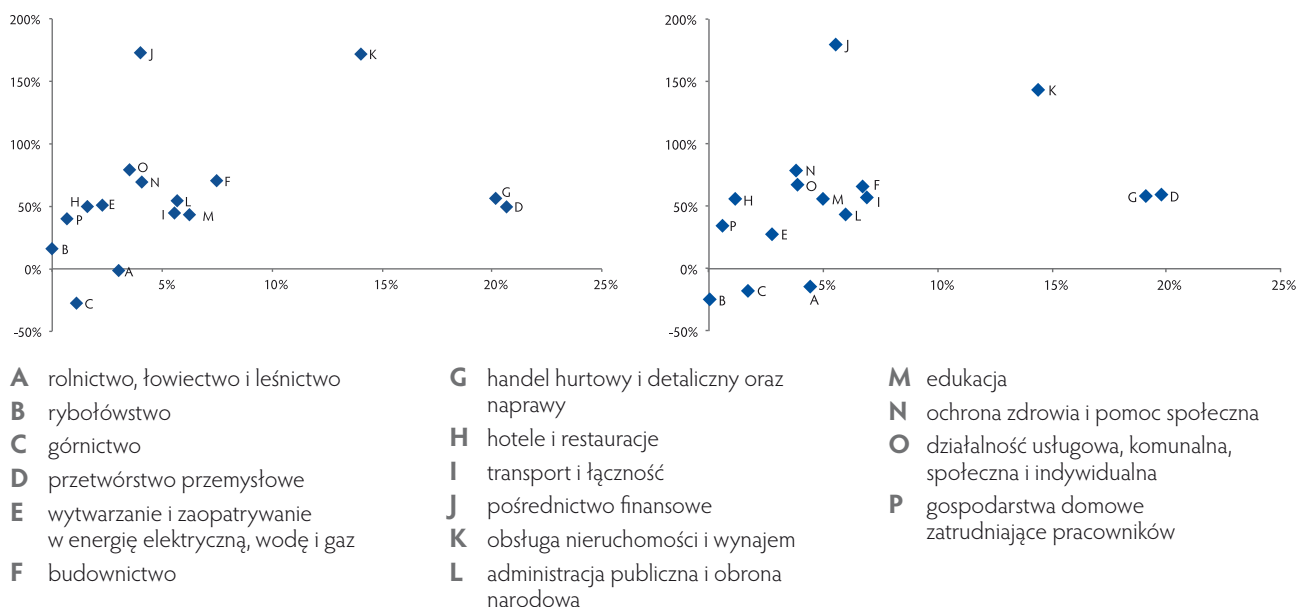
⁷ W badanym okresie udział rolnictwa w wartości dodanej w województwie małopolskim był średnio niższy o 1.9 pkt. proc. niż w całym kraju, a udział usług średnio o 1.2 pkt. proc. wyższy.

w 2007 r. tworzyło na poziomie regionu 7.5 proc. produktu (kraj – 6.5 proc.), co wynika z rozwiniętego budownictwa mieszkaniowego. Wysoki odsetek w kategorii usług nierynkowych (2006: województwo – 16.3 proc., kraj – 14.6 proc.) można z dużym prawdopodobieństwem tłumaczyć obecnością silnie rozwiniętego sektora edukacji wyższej.

Uwzględniając podział gospodarki na sekcje zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD 2004), najistotniejsze dla wartości dodanej brutto zarówno na poziomie kraju, jak i województwa pozostawały w 2007 roku: przetwórstwo przemysłowe, handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego, charakteryzujące się w sumie ok. 40-procentowym udziałem w wartości dodanej brutto oraz obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (około 14 proc., bardzo wysoka dynamika wzrostu w skali województwa i kraju w latach 1996-2007). Dość duże różnice między udziałami na poziomie centralnym i regionalnym obserwuje się w dziedzinie edukacji (jej przewagę w Małopolsce) oraz transporcie, gospodarce magazynowej i łączności, gdzie są one niższe niż przeciętnie w kraju.

Rysunek 2.5

Udział oraz przyrost w tworzeniu wartości dodanej brutto wg sekcji PKD dla gospodarki regionu (lewy panel) oraz kraju (prawy panel) w latach 1996-2007.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS (według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2004).

W ramach PKD poszczególne sekcje charakteryzowały się również odmienną dynamiką zmian w czasie (por. Rysunek 2.5). Tak na poziomie kraju, jak i województwa zdecydowanie odznacza się pośrednictwo finansowe

(J), w regionie natomiast dodatkowo – obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (K). Ujemne lub bliskie zeru tempo wzrostu zaobserwowano dla całego pierwszego sektora – rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa (A) oraz rybołówstwa (B), a także górnictwa (C).

Ramka 2.2

Program Małopolski

„Program Małopolski”, w pełnym brzmieniu: „Zintegrowany program łagodzenia skutków restrukturyzacji górnictwa, hutnictwa oraz wielkiej syntezy chemicznej na terenie województwa małopolskiego” to projekt samorządowo-rządowy, przewidziany był na lata 2003-2006 i stanowił komponent rządowego programu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz element komplementarny dla programów restrukturyzacji hutnictwa żelaza i stali czy przemysłu chemicznego. Jego celem było przystosowanie tradycyjnych działów gospodarki (o niskim poziomie innowacyjności) do wymogów rynku, celem poprawy efektywności wykorzystania zasobów i wzrostu konkurencyjności regionu na arenie międzynarodowej.

Realizacja programu obejmowała dwa priorytety: (1) ograniczenie negatywnych skutków społecznych procesu restrukturyzacji sektorów oraz (2) poprawę konkurencyjności obszarów objętych jej skutkami. W ramach pierwszego z nich zrealizowano następujące działania: (i) usługi dla osób zagrożonych utratą pracy bądź zwalnianych w wyniku przeprowadzonej restrukturyzacji zatrudnienia, (ii) wspieranie powstawania i rozwoju prowadzenia własnej działalności gospodarczej, (iii) wsparcie pracodawców tworzących miejsca pracy dla beneficjentów programu. Celem drugiego priorytetu była poprawa konkurencyjności obszarów objętych skutkami restrukturyzacji, co prowadziło do (i) poprawy dostępności kapitału- zarówno małych i średnich podmiotów, jak i wspólnot mieszkaniowych, oraz (ii) wzmocnienie infrastruktury lokalnej i regionalnej. Innymi słowy, projekt ma pomóc uniknąć bierności i dezaktywizacji zawodowej zredukowanych pracowników w gałęziach schyłkowych oraz udostępnić instrumenty wsparcia finansowego dla grup docelowych i uatrakcyjnić inwestycyjnie obszary zdegradowane. Uznawany był za istotny sygnał w sprawie kierunku zmian struktury małopolskiej gospodarki.

Źródło: Zintegrowany program łagodzenia skutków restrukturyzacji górnictwa, hutnictwa oraz wielkiej syntezy chemicznej na terenie województwa małopolskiego, Zarząd Województwa Małopolskiego, Kraków 2003.

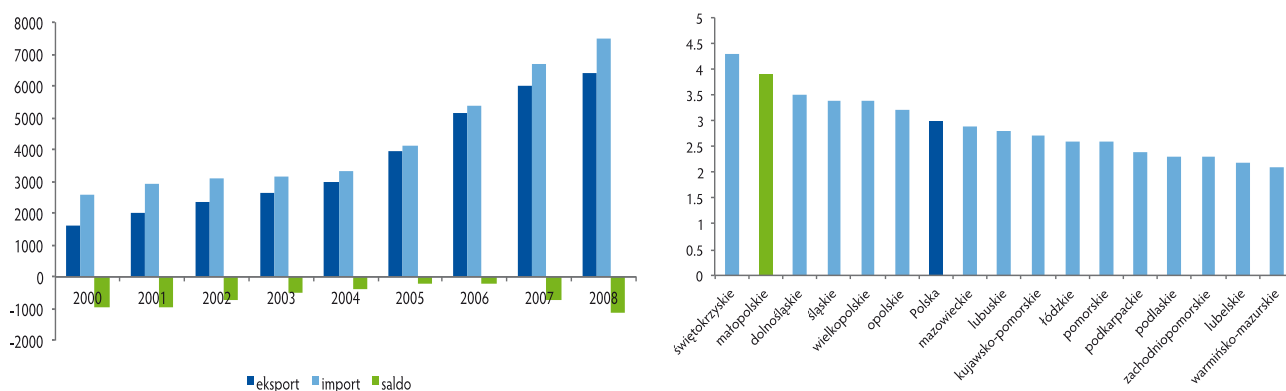
Rysunek 2.5 wskazuje jednoznacznie, że na przestrzeni ostatnich lat miały miejsce znaczące przemiany w strukturze przemysłu województwa małopolskiego. Widoczne jest stopniowe ograniczanie zatrudnienia w przemysłach schyłkowych – górnictwie, hutnictwie, ciężkiej chemii. Aby zredukować działanie negatywnych następstw restrukturyzacji w tradycyjnych sektorach przemysłu, w latach 2003 – 2006 podjęto się przeprowadzenia tzw. Programu Górniczego (por. Ramka 2.2).

W identyfikacji przyczyn większych wahań tempa wzrostu PKB na poziomie województwa niż kraju pomocne jest również określenie skłonności do absorpcji szoków pochodzących z handlu zagranicz-

nego. Wymaga to przyjrzenia się wielkości obrotów województwa z zagranicą. Województwo małopolskie szczyli się wysoką dynamiką wyeksportowanej produkcji⁸ (druga lokata w Polsce w latach 2000-2008, por. Rysunek 2.6) oraz wysoką liczbą krajów-partnerów handlowych (w 2000 – 146, 2004 – 162), jednak nie wykorzystuje jeszcze w pełni swojego potencjału – udział w eksporcie Polski jest niższy od udziału w krajowym PKB, czy też w liczbie ludności. Z tego powodu wahań produktu nie można w Małopolsce wiązać z wymianą międzynarodową i transmisją szoków kanałem handlowym (jak pokazuje Rysunek 2.6, podczas spowolnienia z lat 2001-2002 eksport Małopolski rósł, bardziej przyhamował import).

Rysunek 2.6

Handel zagraniczny województwa małopolskiego (w mln euro) i tempo wzrostu eksportu polskich województw w latach 2000-2008.

Źródło: Handel zagraniczny Małopolski 2008.

2.3. Konkurencyjność regionu

Oprócz utrzymania wysokiego tempa wzrostu dla regionów ważna jest poprawa konkurencyjności, pozwalająca na poprawę poziomu życia mieszkańców. W literaturze przedmiotu spotyka się wiele definicji konkurencyjności. Powszechnie przyjmuje się, że jest to zdolność do sprostania konkurencji oraz do długookresowego, efektywnego wzrostu i rozwoju. Zdolność konkurencyjna gospodarki wynika z szeregu czynników - zasobów produkcyjnych (uwzględniając ich wielkość, strukturę oraz efektywność wykorzystania), systemu społeczno-ekonomicznego, polityki gospodarczej oraz wpływu otoczenia. Oznacza to konieczność ciągłego dostosowywania jej profilu do zmieniających się warunków. W takim kontekście,

⁸ Zastosowanie metodologii analogicznej do klasyfikacji województw konwergujących i dywergujących pozwala zaliczyć Małopolskę do regionów doganiających pod względem handlu międzynarodowego (niska wartość eksportu per capita w roku 2008, wysoka dynamika wartości eksportu per capita w latach 2000-2008. Dynamika eksportu wyhamowała jednak w 2007 r., co może osłabić efekt doganiania.

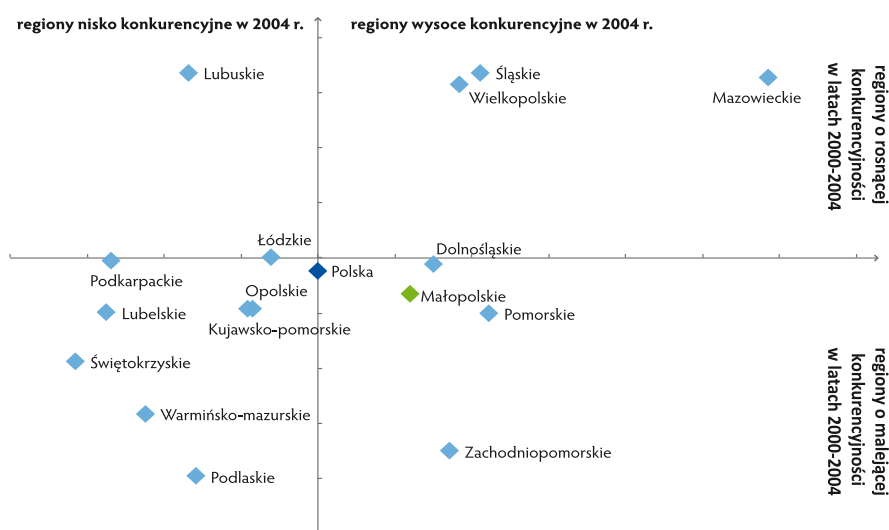
polityka regionalna powinna dążyć do przeprowadzania takich zmian, by nie pozwolić na utratę wspomnianych przewag, natomiast zyskiwać nowe i likwidować bariery hamujące rozwój.

W szczególności, gospodarka oparta na nieefektywnym rolnictwie wraz z brakiem nowoczesnego, wysokoproduktywnego przemysłu skazuje region na pogarszanie pozycji konkurencyjnej. Podmioty polityki regionalnej powinny prowadzić działania na rzecz wzmocnienia endogenicznych potencjałów wszystkich regionów, czemu sprzyja m.in. modernizacja struktury gospodarki. Województwo potrafiące dostosować się do zachodzących w jego otoczeniu zmian⁹ oraz dysponujące wartościowymi zasobami ma szansę zyskać przewagę w postaci ponadprzeciętnego wzrostu gospodarczego, który pozwoli zbliżyć się do poziomu rozwoju cechującego regiony Europy Zachodniej.

Obserwowane na przestrzeni ostatnich lat zmiany w Małopolsce – szybki wzrost odsetka produkcji przemysłowej w dziedzinach rozwojowych – IT, farmaceutyce oraz wzrost udziału wartości dodanej wytwarzanej przez sektor usług wskazują na modernizację gospodarki. Zachodzące zmiany wymagają ciągłego dostępu do młodych, wykształconych kadr oraz zaplecza naukowo-badawczego, których stworzenie wymaga wielu lat konsekwentnej polityki i regularnych inwestycji. Region, dzięki obecności ośrodków akademickich, jest w stanie to zapotrzebowanie pokryć.

Rysunek 2.7

Konkurencyjność polskich województw – poziom w 2004 r. (oś pozioma) oraz dynamika w latach 2000-2004 (oś pionowa).

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie Dziemianowicz (2006), Warmia i Mazury – Dlaczego tak trudno być konkurencyjnym.

Objaśnienia: strzałki pokazują kierunek rosnących wartości poziomu i dynamiki konkurencyjności.

⁹ Poprzez uelastycznianie struktury gospodarki, dostosowywanie do prognozowanego popytu na produkty gospodarki.

Przy określaniu względnego poziomu konkurencyjności pomocne są rankingi. Wadą tego typu zestawień jest metodologia obciążona pewną dozą subiektywizmu - dają one jedynie przybliżone pojęcie o tempie zmian własnych i otoczenia. W niniejszym opracowaniu oparto się o dwa badania: Dziemianowicz (2006) oraz „European Cities & Regions of the Future”, prowadzące do względnie rozbieżnych wniosków.

W badaniu Dziemianowicza (2006) województwo małopolskie przedstawiono jako region o dość silnej pozycji konkurencyjnej na tle kraju – dynamika konkurencyjności była co prawda niższa od średniej, ale w 2004 r. poziom tego czynnika był wyższy od przeciętnego krajowego (Rysunek 2.7). Takie wyniki Małopolski mogą jednak oznaczać, że w przyszłości zostanie wyprzedzone przez województwo łódzkie, czy też lubuskie.

Drugie z badań - „European Cities & Regions of the Future” (por. Ramka 2.3) rysuje nieco inny obraz najbliższej przyszłości, zarówno Krakowa, jak i obszaru południowej Polski, wskazując na ogromny postęp w zakresie prognozowanego potencjału ekonomicznego.

Ramka 2.3

Ranking „European Cities & Regions of the Future”

Ranking „European Cities & Regions of the Future” to ranking konkurencyjności regionów przygotowywany przez ekspertów dziennika „Financial Times” raz na dwa lata. Do ponad 1000 miast i regionów redakcja wysyła kwestionariusze, w których pyta o inwestycje wewnętrzne oraz plany rozwoju gospodarczego. Ankieta zawiera pytania o 5 obszarów kluczowych dla prognoz rozwoju: (i) potencjał ekonomiczny, określany przez tempo wzrostu PKB, inicjatywy rządowe czy priorytety, (ii) inwestycje wewnętrzne, uwzględniając ich rozmiar i liczbę w przeciągu ostatnich dwóch lat, najbardziej znaczące spośród nich pod względem wartości i wykreowanych miejsc pracy, (iii) strategię promocyjną, mającą na celu przyciągnięcie krajowych przedsiębiorców-inicjatywy, bodźce i zmiany w regulacjach poczynione w ostatnich dwóch latach, a także (iv) dokonane inwestycje w infrastrukturę i ich aktualny stan oraz projekty zagospodarowania przestrzennego miast, biorąc pod uwagę ich wartość, oraz dogrywkowe pytanie o (v) unikalne cechy, którymi przyciąga się inwestorów. Oprócz oceny odpowiedzi przesłanych w ankietach, panel ekspercki FT uwzględniał badania przeprowadzone przez szereg instytucji - zarówno publicznych (Eurostat, IMF, Transparency International, Bank Światowy, Heritage Foundation), jak i prywatnych (PriceWaterhouseCoopers, Cushman & Wakefield, KPMG, AT Kearney).

Na podstawie tak zebranych danych stworzono ranking ogólny najatrakcyjniejszych miast i regionów oraz rankingi przekrojowe uwzględniające wielkość i różne osie tematyczne- atrakcyjność dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), potencjał gospodarczy, zasoby ludzkie, przyjazność inwestorom (business friendliness), kosztów prowadzenia działalności, jakości życia i poziomu infrastruktury.

Obecność w rankingu opatrzonym marką jednego z najbardziej znanych dzienników ekonomicznych na świecie jest niewątpliwie darmową reklamą na całym świecie i napędza zainteresowanie regionem. Z drugiej strony stanowi zobowiązanie do nieustannego dbania o tę renomę.

Źródło: Opracowanie własne IBS.

W głównym zestawieniu 50 najatrakcyjniejszych miast Kraków pojawia się jako drugie polskie miasto po Warszawie (44. lokata), natomiast wśród 25 europejskich regionów Polska Południowa zajęła prestiżowe 7. miejsce, uznając wyższość tylko okręgów belgijskich i brytyjskich. W kategorii miast dużych, Kraków zajął 10. pozycję, pojawiając się jako jedyny przedstawiciel Europy Środkowo-Wschodniej. Bardzo dobre oceny potencjału gospodarczego wystawił panel ekspercki „Financial Times” Krakowowi i Polsce Południowej- odpowiednio 6. i 7. lokatę. Absolutną dominację Polski zanotowano w dziedzinie kosztów lokowanych inwestycji - zajęła ona cztery pierwsze miejsca (w kolejności - Warszawa, Kraków, Wrocław, Polska Południowa), wyprzedzając Pragę, uznawaną dotychczas za niezagrożonego lidera. Mniej optymistyczne wyniki wypływają natomiast z rankingów oceniających jakość życia, liczby realizowanych inwestycji oraz stanu infrastruktury. Dla ostatniego wskaźnika miejsce pierwszego polskiego miasta w czwartej dziesiątce to alarm wskazujący na konieczność natychmiastowych działań. Taki obraz Małopolski oznaczałby ogromną przewagę Krakowa i Polski Południowej nad większością obszarów Polski, dużo bardziej znaczącą, niż mogłoby to wynikać z zestawienia Dziemianowicza (2006).

Wobec niespójności powyższych wyników, nasuwa się pytanie, czy okres między badaniami pozostaje decydujący dla ich interpretacji. Prawdopodobnie jest on istotny, jednak znamieną dla tego typu zestawień wydaje się niejednoznaczność określenia „konkurencyjność”, prowadząca do nadawania różnych wag czynnikom, które mogą o niej świadczyć. W takim kontekście należy mieć świadomość ułomności wszystkich tych zestawień i traktować je jedynie jako wskaźniki pomocnicze, nie zaś ostateczne. Dlatego też, dla każdego konkretnego przypadku należy przeprowadzać bardziej szczegółową analizę, uwzględniającą czynniki specyficzne.

Pozycja Małopolski na tle regionów Unii Europejskiej jest niejednoznaczna. Z jednej strony dysponuje ona zasobami, które z biegiem czasu będą zyskiwały na znaczeniu, uznawana jest za teren atrakcyjny inwestycyjnie, ma w perspektywie wykorzystanie środków unijnych, z drugiej zaś – boryka się z problemami strukturalnymi obszarów wiejskich i rynku pracy. Stawiając sobie za priorytet dążenie do spójności za wszelką cenę, lekceważy się fakt, że niejednolite tempo wzrostu poszczególnych regionów jest zupełnie naturalnym zjawiskiem. Kwestię sporną stanowi natomiast optymalizacja wykorzystania tych różnic. Wśród modeli opartych na biegunach wzrostu jako „lokomotywach rozwoju”, a kładącymi nacisk na wysoki stopień spójności jako gwarancji długookresowego rozwoju, znajduje się hybrydowy model polaryzacyjno-dyfuzyjny (por. Ramka 2.4).

Uznawany jest on w krajach rozwiniętych za złoty środek w szybko zmieniającym się świecie. Tego typu rozwiązanie przyczyniło się do rozkwitu gospodarek USA, Wielkiej Brytanii czy Korei Południowej, postrzeganych jako wzorcowe w kwestii wykorzystania szans rozwojowych.

Podsumowując, województwo małopolskie, chociaż charakteryzuje się pewnym zapóźnieniem gospodarczym na tle lepiej rozwiniętych regionów Polski, wynikającym z uwarunkowań historycznych i wciąż odczuwalnych problemów strukturalnych, dysponuje długą listą atutów rozwojowych, których wykorzystanie może w przyszłości dać silną przewagę konkurencyjną. Tempo wzrostu produktu województwa rośnie, i można oczekiwać, że w najbliższym czasie nie będzie ono wysokie na tle regionów UE. Małopolska co prawda nie osiągnie tempa wzrostu ścisłej czołówki polskich województw – mazowieckiego, śląskiego i wielkopolskiego – niemniej jednak można oczekiwać wyraźnego polepszenia jej położenia w stosunku do większości regionów.

Aby w pełni wykorzystać dostępne zasoby, należy poza tworzeniem nowych przewag konkurencyjnych, likwidować bariery rozwojowe. Do takich należą m.in. strukturalne problemy rynku pracy (por. Rozdział 2.4) czy niedostateczna infrastruktura transportowa¹⁰. Tylko przewyciężenie tych słabości pozwoli na pełniejsze wykorzystanie zasobów, a równocześnie rozwój stanie się udziałem także biedniejszych powiatów województwa.

Ramka 2.4

Model polaryzacyjno-dyfuzyjny

Model polaryzacyjno-dyfuzyjny jest modelem rozwojowym zakładającym nierównomierne tempo procesów zachodzących w gospodarce, przy jednoczesnej świadomości negatywnych konsekwencji wynikających ze wzrostu zróżnicowania wewnętrznego w czasie. W takim ujęciu polityka gospodarcza ma dwa zadania - (i) wspieranie kreacji nowych przewag konkurencyjnych, a zatem powszechnie opisywanych w literaturze przedmiotu biegunów wzrostu (skutkujących procesami polaryzacyjnymi), przy jednoczesnym (ii) tworzeniu warunków dla dyfuzji czynników sprzyjających wyrównywaniu nierówności, takich jak szanse edukacyjne, dostępność transportowa czy wykluczenie cyfrowe. Na gruncie empirycznym model osiąga postawione cele – pozytywnie wpływa na tempo rozwoju obu typów regionów, uwzględniając zarówno aspekt ekonomiczny, jak i społeczny. Wadą tego rozwiązania jest konieczność stałości polityki oraz konsekwentnego wdrażania inwestycji przez wiele lat.

Źródło: Polska 2030, ZDS KPRM, Warszawa 2009.

¹⁰ Por. „Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich w Małopolsce w latach 2007-2013”, opublikowany przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Małopolsce.

2.4. Rynek pracy

Sytuacja na małopolskim rynku pracy, mimo oddziaływania wielu czynników, które pozytywnie kształtują poziom aktywności ekonomicznej ludności, nie odbiega znacząco na korzyść od przeciętnej dla kraju. Z jednej strony poziom bezrobocia jest względnie niski, a zatrudnienia dość wysoki, z drugiej zaś wynagrodzenia są relatywnie niskie na tle kraju, co utrudnia jednoznaczną ocenę małopolskiego rynku pracy. W poniższej części rozdziału podejmujemy próbę wskazania specyficznych dla niego przemian, jakie dokonały się na przestrzeni ostatniej dekady i uzasadnienia relatywnie mało korzystnej sytuacji na małopolskim rynku pracy.

Do analizy sytuacji na rynku pracy wykorzystano dane pochodzące z następujących źródeł: sprawozdawczości statystycznej GUS na temat zatrudnienia i bezrobocia (bazy danych GUS i Banku Danych Regionalnych) oraz Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS i Eurostat). Dodatkowo, wykorzystano ogólnodostępne dane z Badania Aktywności Zawodowej Absolwentów¹¹ oraz dane z badania Diagnoza Społeczna 2007¹² (por. Ramka 2.5).

Szczegółową analizę sytuacji na rynku pracy przedstawiono w postaci pięciu wzajemnie ze sobą powiązanych zagadnień:

11 Por. raporty Badanie Aktywności Zawodowej Absolwentów W Kontekście Realizacji Programu "Pierwsza Praca". Analiza wyników badania. Warszawa 2007: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Diagnoza Społeczna 2007. Warunki i jakość życia Polaków, Warszawa 2007: Rada Monitoringu Społecznego.

12 Omówienie zalet i wad tych źródeł informacji o regionalnych rynkach pracy przedstawiono w raporcie Zatrudnienie w Polsce 2006, IBS Warszawa 2007.

Ramka 2.5

Źródła danych na temat rynku pracy – zakres, zalety i wady

1. Dane GUS dot. bezrobocia rejestrowanego

Dane te pochodzą z powiatowych urzędów pracy i odzwierciedlają zazwyczaj stan na koniec miesiąca. Na podstawie danych o bezrobociu z urzędów oraz własnych szacunków pracujących w powiecie (nieudostępnianych) GUS szacuje stopę bezrobocia. Zaletą tych danych jest długość szeregów czasowych oraz dostępność danych miesięcznych, zaś do wad zalicza się fakt, że czasem znaczna część bezrobotnych zarejestrowanych tak naprawdę nie spełnia definicji (opartej na metodologii Międzynarodowej Organizacji Pracy, zgodnie z którą za bezrobotnych uznaje się osoby nie wykonujące pracy, aktywnie jej poszukujące i gotowe do jej podjęcia; tą metodologią posługuje się badanie BAEL). O ile wartości dotyczące liczby bezrobotnych z GUS oraz z BAEL często są podobne, to nie zawsze obejmują te same zbiorowości ludzi. Ponadto, szacunki stopy bezrobocia na poziomie powiatów przy bliższym zbadaniu okazują się mało wiarygodne.

Wynika to zapewne z problemów przy szacowaniu liczby osób pracujących przez GUS, co jest podstawą wyliczania populacji aktywnych zawodowo (a więc mianownika stopy bezrobocia). Po trzecie, zarówno liczba bezrobotnych, jak i stopa bezrobocia są podatne na zmiany metodologii i inne czynniki niezwiązane z sytuacją na rynku pracy. W przypadku liczby bezrobotnych, wpływ na nią mają zmiany definicji ustawowej bezrobotnego, a także innych regulacji (np. wymóg rejestracji w celu uzyskania ubezpieczenia zdrowotnego). W odniesieniu do stopy bezrobocia, GUS po przeprowadzeniu Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r. zmienił swoje szacunki stopy bezrobocia o 2 pkt. proc. – jednocześnie nie ma dostępnych danych, które na poziomie powiatów umożliwiałyby odpowiednie korygowanie dostępnych szeregów dla stopy bezrobocia.

2. BAEL

BAEL dostarcza wiarygodnych danych dotyczących liczby bezrobotnych, pracujących i stopy bezrobocia na poziomie kraju oraz dla województw, nie jest zaś możliwe uzyskanie bardziej szczegółowych informacji. Dane te są dostępne od 1992 roku w wielu przekrojach i mimo pewnych zmian metodologicznych stanowią jedno z podstawowych źródeł analizy sytuacji na rynku pracy.

3. Sprawozdawczość statystyczna GUS na temat pracujących

Dane na temat liczby pracujących ze sprawozdawczości statystycznej GUS dostępne są na poziomie powiatów w Banku Danych Regionalnych (BDR). Mimo niewątpliwie wysokiej użyteczności tego źródła danych barierą w ich wykorzystaniu pozostają zmiany metodologiczne (w szczególności w odniesieniu do rolnictwa) oraz to, że dane są dostępne dla stosunkowo krótkiego okresu. Dane na temat zatrudnienia dostępne na poziomie powiatów obejmują ponadto wyłącznie informacje z przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 pracowników, co także obniża ich wartość poznawczą.

4. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r.

NSP dostarczył kompletnych i wiarygodnych danych na temat rynku pracy na każdym poziomie agregacji. Z danymi tymi związane są dwa zasadnicze problemy – po pierwsze z oczywistych względów nie tworzą one szeregu czasowego, po drugie dostępne są tylko w podstawowych zestawieniach (dane jednostkowe nie są udostępniane).

Źródło: „Zatrudnienie w Polsce 2006”, IBS i MPiPS Warszawa 2007.

Problem 1:

Aktywność zawodowa a zatrudnienie i bezrobocie w regionie

W latach 1995-2006 Małopolskę charakteryzował wyższy od średniej krajowej wskaźnik aktywności zawodowej ludności w wieku produkcyjnym. Jednak przez cały badany okres widoczny jest jego wyraźny spadek, silniejszy niż w przeciętnie w kraju. W konsekwencji w 2007 r. wskaźnik aktywności zawodowej w badanym regionie spadł poniżej średniej krajowej, a różnica ta pozostawała widoczna również w roku 2009, co postrzegać można szczególnie negatywnie. Stopa bezrobocia od 1995 r. jest niska na tle innych regionów, jednak przewaga województwa maleje – w 2009 różnica w stosunku do przeciętnej wartości dla kraju wynosiła tylko 0.4 p. proc.

Sytuacja ta na przestrzeni ostatnich kilku lat podlegała jednak bardzo istotnym zmianom.

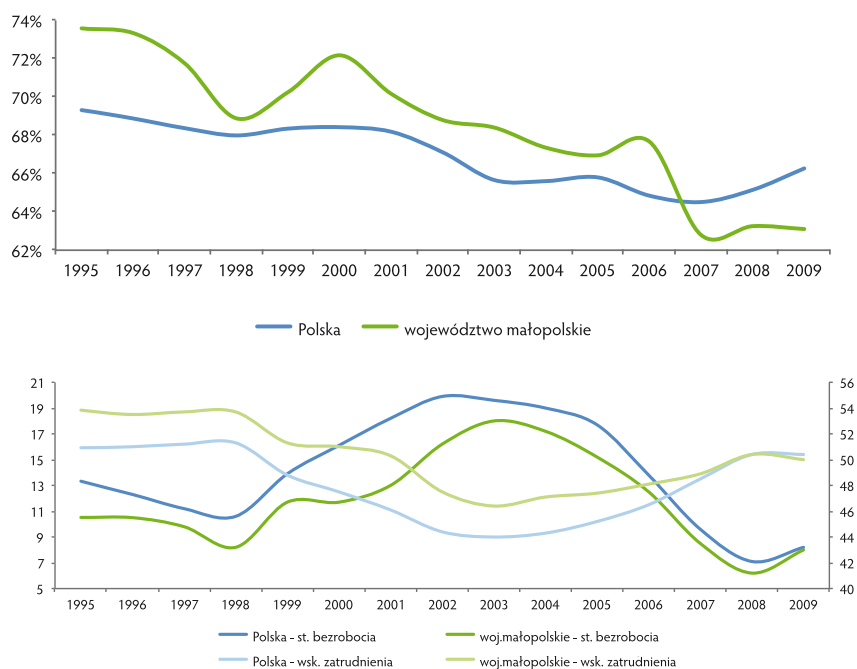
AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA

Na początku tej dekady, województwo charakteryzowało się poziomem aktywności zawodowej wyższym od przeciętnego dla kraju. W latach 2001-2002 w Polsce nastąpił silny spadek aktywności zawodowej związany z dekonjunkcją gospodarczą, na skutek której pogorszyła się sytuacja na rynku pracy w całym kraju. Zmniejszający się popyt na towary i usługi (m.in. związany z liczbą i wartością zamówień) w okresie spowolnienia gospodarczego oddziaływał na redukcję liczby miejsc pracy oraz dynamikę tworzenia nowych stanowisk.

Na poniższym wykresie widać, że ten negatywny szok dotknął Małopolskę w mniejszym stopniu niż inne regiony, ale wraz z poprawą sytuacji na rynku pracy, dynamika zatrudnienia i spadku bezrobocia były znacznie niższe niż w pozostałych częściach kraju. W efekcie, w ciągu ostatnich kilku lat przewaga Małopolski pod względem podstawowych agregatów rynku pracy zaczęła wyraźnie maleć, by w 2009 r. wskaźnik zatrudnienia dla Polski wyprzedził ten notowany dla województwa małopolskiego.

Rysunek 2.8

Współczynnik aktywności zawodowej w województwie małopolskim na tle kraju (górny panel) oraz wskaźnik zatrudnienia i stopa bezrobocia (dolny panel).

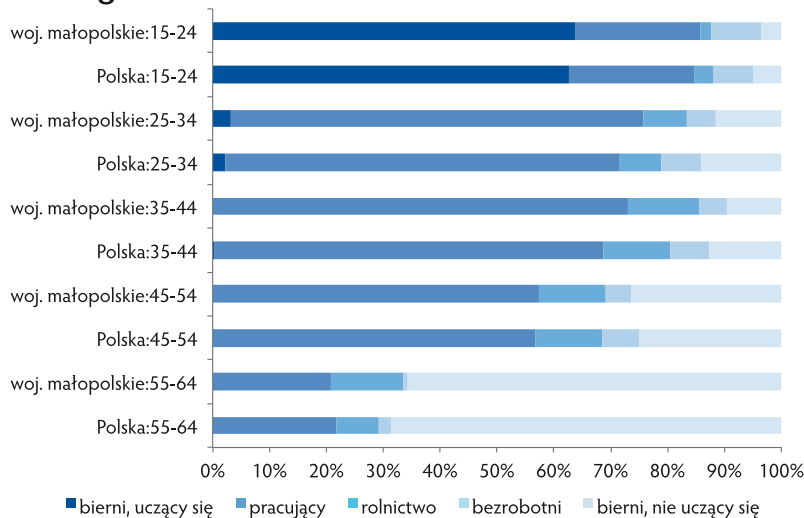
Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie BDR GUS.

Objaśnienia: Na panelu dolnym skala lewa odnosi się do stóp bezrobocia ogółem, zaś skala prawa do wskaźników zatrudnienia ogółem.

Ciekawych obserwacji dostarcza spojrzenie na zatrudnienie w regionie Małopolski z perspektywy różnych grup wieku. W grupie najmłodszych osób, w wieku 15-24 lat wskaźnik zatrudnienia jest nieco niższy niż przeciętnie w Polsce. Jednak jak prezentuje Rysunek 2.9, wynika to z relatywnie wyższego poziomu aktywności edukacyjnej w tej grupie. Jednocześnie wśród osób w wieku najwyższej aktywności zawodowej (tzw. grupie prime age, tj. 25-55 lat) wskaźnik zatrudnienia jest wyższy niż przeciętnie we wszystkich polskich województwach. W grupie osób najstarszych, w wieku 55-64 lat wskaźnik zatrudnienia jest również wyższy niż w Polsce ogółem, co sugerowałoby, że starsze osoby w Małopolsce charakteryzują się dość korzystną sytuacją na rynku pracy. Jest to jednak artefakt statystyczny, związany ze stosunkowo wysokim odsetkiem starszych osób pracujących w rolnictwie, tradycyjnie dłużej aktywnych zawodowo. Zatrudnienie poza rolnictwem osób starszych jest w Małopolsce nieznacznie niższe (o 1 p. proc.) od zatrudnienia w Polsce ogółem, a więc można przypuszczać, że ta grupa pracowników dezaktywizuje się w województwie małopolskim w podobnym tempie jak w innych regionach.

Rysunek 2.9

Struktura ludności w wieku 15-64 według aktywności edukacyjnej i ekonomicznej w województwie małopolskim i w Polsce ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDR GUS (BAEL, 2. Kw.2007 r.).

Z powyżej prezentowanych danych wynika, że w Małopolsce, tak jak w większości polskich regionów, w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy znajdują się osoby najmłodsze i najstarsze. Przekrojowe statystyki przybliżają nieco obraz sytuacji tych „wrażliwych grup”, ale pewnym uzupełnieniem mogą być oszacowania czasu trwania procesu poszukiwania pierwszej pracy, który generuje bezrobocie długookresowe wśród osób młodych, prowadząc do ich niższego zatrudnienia. Uzupełnieniem statystyk przekrojowych zatrudnienia osób starszych może być natomiast ocena dynamiki wycofywania się z rynku pracy starszych pracowników, która negatywnie wpływa na poziom zatrudnienia w tej grupie.¹³

Odnosnie osób młodych, informacje które prezentuje Rysunek 2.9, w której pokazano strukturę grupy w wieku 15-24 lat według aktywności edukacyjnej i ekonomicznej, sugerują że w Małopolsce osoby młode dobrze radzą sobie na rynku pracy. Istotnie, dane z Badania Losów Zawodowych Absolwentów pokazują, że mediana czasu, który upływa do podjęcia pierwszej pracy dla absolwentów w województwie małopolskim jest krótsza niż dla absolwentów w innych polskich województwach i wynosi 10 miesięcy (wobec 11 miesięcy dla Polski ogółem).

¹³ Estymacja opisowych statystyk podsumowujących dynamikę tych procesów na podstawie danych przekrojowych, uwzględniająca tylko absolwentów, którzy znaleźli pracę lub wyłącznie starszych pracowników, którzy już wycofali się z rynku pracy, daje obciążone wyniki. Takie obliczenia nie uwzględniają tzw. obserwacji obciążonych, czyli danych dla osób, dla których ze względu na relatywnie długi okres czasu trwania danego procesu, zdarzenie kończące ten proces nie nastąpiło do momentu realizacji badania. W celu eliminacji tego rodzaju błędów skorzystano z estymatora Kaplana–Maiera, modelu hazardu oraz danych z Badania Aktywności Zawodowej Absolwentów i danych BAEL.

W literaturze na temat małopolskiego rynku pracy sugeruje się często, że region ten charakteryzuje się wyjątkowo niskim wiekiem dezaktywacji zawodowej, wynoszącym ok. 54 lat (a więc znacznie niższym niż średnio w kraju)¹⁴. Jednak przedstawione w niniejszym raporcie statystyki przekrojowe (por. Rysunek 2.9) zdają się temu przeczyć, ponieważ poziom zatrudnienia starszych osób w Małopolsce, nawet po wykluczeniu rolniczego sektora, jest zaledwie o 1 p. proc. niższy niż przeciętnie w kraju. Aby ocenić na ile województwo małopolskie wyróżnia się pod względem ryzyka wczesnej dezaktywacji starszych osób, oszacowano medianę wieku wyjścia z zatrudnienia dla pracowników w wieku 45 lub więcej. Ogólnie mediana dalszego okresu pracy zawodowej dla pracownika w wieku 45 lat w Małopolsce wyniosła 15.4 lat, natomiast dla pozostałych województw 12.6 lat. Oczywiście, ten korzystny wynik w znacznej mierze zaburzany jest przez wysoki odsetek starszych osób pracujących w rolnictwie. Jednak nawet po wykluczeniu osób zatrudnionych w tym sektorze wyraźnie widać, że osoby starsze w Małopolsce charakteryzują się wyższym oczekiwanym okresem pracy zawodowej: jest on o ponad rok dłuższy niż w pozostałych województwach (14.1 lat, wobec 12.6 dla reszty polskich województw).

W większości polskich województw grupą społeczno-ekonomiczną zwykle niedoreprezentowaną na rynku pracy są kobiety, zwłaszcza te w wieku charakterystycznym dla wychowywania dzieci lub osiągnięcia uprawnień do emerytury. Jednak jak pokazuje Rysunek 2.10, luka pomiędzy poziomem zatrudnienia kobiet i mężczyzn w Małopolsce w tych dwóch grupach wiekowych jest mniejsza niż przeciętnie w Polsce. Wskaźnik zatrudnienia dla kobiet w wieku 15-24 i 25-34 lat w województwie małopolskim osiąga odpowiednio poziom 24.2 proc. i 72.9 proc. a więc o 5.3 i 16.3 p. proc. mniej niż dla mężczyzn, podczas gdy wartość tej różnicy przeciętnie dla polskich województw wynosi ok. 7.3 i 16.3 p. proc. Co więcej, różnica ta wynika raczej z relatywnie wyższej aktywności edukacyjnej młodych kobiet w Małopolsce niż z napotykanymi przez nie trudnościami w godzeniu pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi. Wskaźnik zatrudnienia wśród kobiet z dziećmi do lat 7 w grupie zamężnych i nie studiujących już kobiet w wieku 30-39 lat wynosił w 2008 r. w Małopolsce ok. 73.2 proc., a więc zaledwie o 5.5 p. proc. mniej niż przeciętnie dla kobiet bez małych dzieci. W Polsce przeciętnie różnica we wskaźnikach zatrudnienia pomiędzy

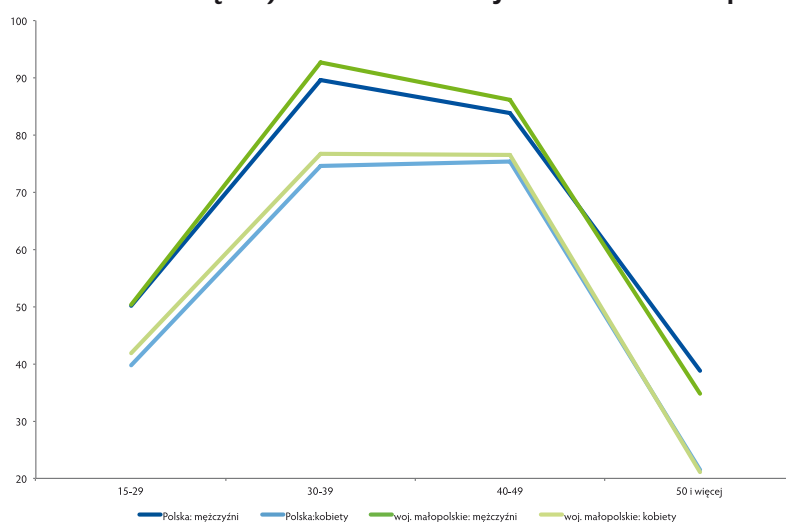
14 Wniosek taki wyciąga się na podstawie porównania wyników badań publikowanych w dwóch pracach: M. Boni, *Generacja 50+: problemy, wyzwania, szanse*, w: J. Tokarz (red.) *Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+ Bariery i szanse*, Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce, Warszawa, 2007 oraz M. Fronczek, N. Laurisz, *Rynek pracy w Małopolsce w świetle wskaźników opartych na badaniach sondażowych*, w: J. Górniak, S. Mazur (red.) *Diagnoza rynku pracy i wykluczenia społecznego w Małopolsce. Refleksja nad wykorzystaniem wskaźników*, MSAP AE, Kraków, 2007.

grupą matek z małymi dziećmi a grupą kobiet bez dzieci wynosiła 29.6 p. proc (udział pracujących kobiet bez dzieci wynosił 81.1 proc., dla matek wynosił 51.4 proc.), a więc istotnie więcej.

W grupie osób w wieku 35-44 lat, luka w zatrudnieniu kobiet i mężczyzn w Małopolsce jest wyższa niż średnio w kraju (14 p. proc. wobec 11.3 w Polsce). Natomiast wśród osób w wieku 45 lat i więcej (do 65), ta różnica się ponownie zmniejsza i jest bardziej korzystna w Małopolsce. Ogółem luka pomiędzy kobietami i mężczyznami w wieku produkcyjnym wynosi 13.1 p. proc. w Małopolsce i 13.9 w kraju.

Rysunek 2.10

Wskaźnik zatrudnienia kobiet i mężczyzn w Polsce i województwie małopolskim.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BAEL, 2008 r.

BEZROBOCIE

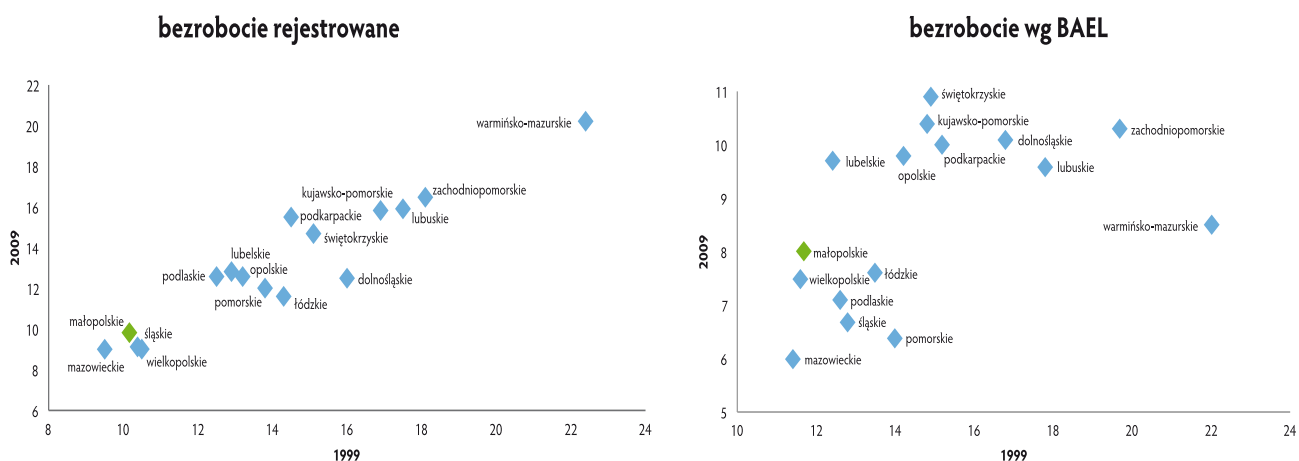
Stopa bezrobocia w regionie była relatywnie niska. Województwo małopolskie prezentowało się bardzo dobrze (zaliczało się do grupy województw o najniższych w kraju stopach bezrobocia), zarówno w 1999, jak i w 2009 r. W 1999 r. stopa bezrobocia rejestrowanego wynosiła 10.2 proc., a BAEL – 11.7 proc., a w 2009 r. odpowiednio 9.7 proc. oraz 8.0 proc.

Ciekawe są występujące różnice pomiędzy poziomami bezrobocia rejestrowanymi przez Urzędy Pracy oraz tymi wynikającymi z badań Aktywności Ekonomicznej Ludności. Róż-

nice te są naturalną konsekwencją odmiennych metodologii (por. Ramka 2.5 oraz Rysunek 2.11 i Rysunek 2.12). O ile jednak w 1999 r. i w 2009 r. nie były one duże (w stosunku do tych obserwowanych w niektórych innych województwach), o tyle w trakcie dekady ulegały one istotnym zmianom.

Rysunek 2.11

Stopa bezrobocia rejestrowanego (panel lewy) i wg BAEL (panel prawy) według województw.

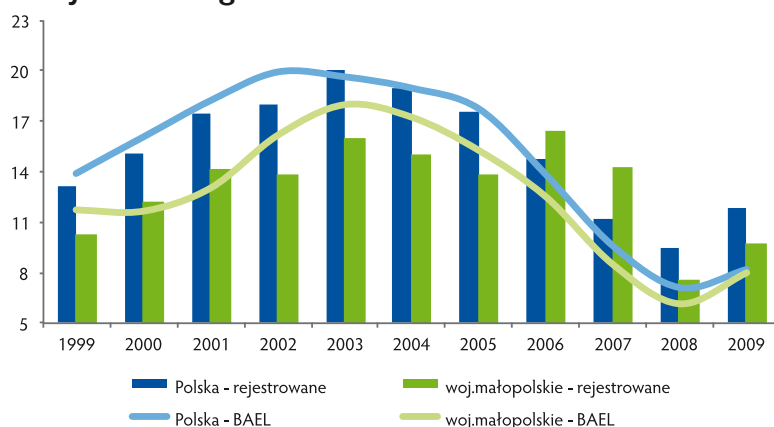

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych GUS oraz BAEL.

Dodatnia luka pomiędzy stopą BAEL a stopą bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce wzrosła istotnie w 2002 r. i utrzymywała się do roku 2005, kiedy różnice te uległy odwróceniu. Różnice te pozostały znaczące jeszcze w 2006 i 2007 r., gdy stopa bezrobocia rejestrowanego w regionie była odpowiednio o 3.9 oraz 5.7 p. proc. wyższa niż stopa bezrobocia BAEL, podczas gdy analogiczna różnica wynosiła przeciętnie 1.0 oraz 1.6 p. proc. w Polsce). Od 2008 roku rozpiętość między odczytami spadła w Małopolsce do poziomu ok. 1.5 p. proc., natomiast wzrosła w kraju (2008 - 2.4 oraz 2009 - 3.7 p. proc.) na korzyść danych rejestrowanych.

Rysunek 2.12

Stopa bezrobocia rejestrowanego i BAEL w latach 1999-2009.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie GUS i BAEL.

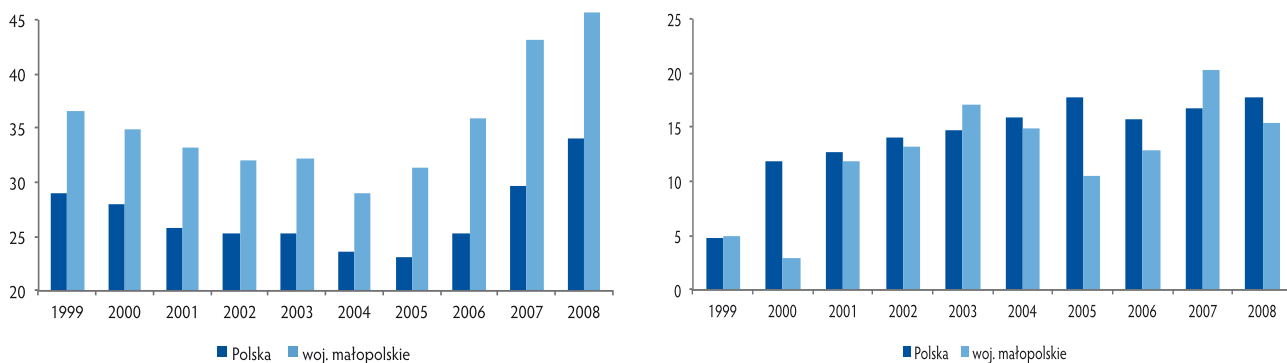
Obserwowana w latach 2002 – 2005 istotnie wyższa wartość stopy bezrobocia według BAEL w stosunku do stopy bezrobocia rejestrowanego odzwierciedla istnienie grupy osób bezrobotnych

(tj. poszukujących pracy i gotowych ją podjąć), które nie mają prawa zarejestrować się jako osoby bezrobotne w powiatowych urzędach pracy. Grupa ta obejmuje między innymi studentów studiów dziennych, osoby pobierające różnego rodzaju świadczenia (wcześniejsze emerytury, renty) oraz rolników posiadających gospodarstwa przekraczające 2ha przeliczeniowe wielkości. Wraz z istotną poprawą sytuacji na rynku pracy od 2006 r. tendencje odwróciły się i w 2009 r. zasób osób zarejestrowanych jako bezrobotne był wyższy niż zasób osób bezrobotnych wg BAEL, co wskazuje, iż osoby te relatywnie łatwiej znajdowały zatrudnienie. Obecnie część osób w rejestrach PUP de facto nie jest zainteresowana podjęciem zatrudnienia lub pracuje w szarej strefie.

Aby sprawdzić, która z wymienionych grup ludności „odpowiada” za wyższą stopę bezrobocia wg BAEL przeanalizowano strukturę bezrobotnych w badaniu¹⁵. Pomiędzy Małopolską a całym krajem występują wyraźnie różnice pod względem odsetka bezrobotnych według BAEL, którzy nie są zarejestrowani w urzędzie pracy – w badanym województwie jest on znacząco wyższy. Różnica ta ma dodatkowo tendencję rosnącą i osiągnęła rekordową wartość 13.5 p. proc. w 2007 r. W roku następnym nieznacznie spadła (do 11.6 p. proc.) (por. Rysunek 2.13, po lewej).

Rysunek 2.13

Odsetek bezrobotnych wg BAEL, którzy nie są zarejestrowani w urzędzie pracy (po lewej) oraz udział osób utrzymujących się z rent i emerytur wśród bezrobotnych niezarejestrowanych (po prawej).

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych GUS i BAEL.

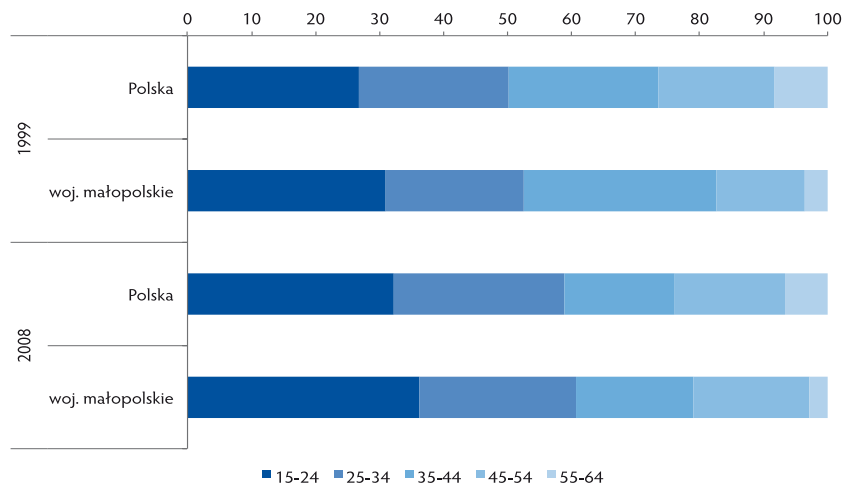
Wśród osób uznawanych za bezrobotnych według BAEL zarówno w całym kraju jak i w woj. małopolskim od 10 do 20 stanowią osoby uczące się (uczniowie lub studenci). Takie osoby pozostają zazwyczaj na utrzymaniu innej osoby, prowadzącej działalność poza rolniczą (od 45 do 70 proc. niezarejestrowanych bezrobotnych), zaś zmieniał się udział osób otrzymujących renty, emerytury

15 Korzystając z zadawanego w ankiecie pytania o to, czy dana osoba jest zarejestrowana w PUP.

i świadczenia przedemerytalne. W latach 1999-2003 spadł on (w Polsce i w Małopolsce) z ponad 20 do ok. 11 proc. W kolejnych latach udział tych osób w Małopolsce był znacząco niższy niż w kraju.

Rysunek 2.14

Struktura wiekowa bezrobotnych niezarejestrowanych w PUP w Małopolsce i Polsce ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BAEL.

Do ciekawych wniosków prowadzi analiza struktury wiekowej bezrobotnych niezarejestrowanych. W woj. małopolskim wyraźnie wyższy niż średnio w kraju jest udział osób w wieku 15-24¹⁶, co może wynikać z większego odsetka studentów studiów dziennych poszukujących pracy¹⁷, a niższy udział osób powyżej 45 roku życia. Potwierdza to fakt stwierdzony wcześniej, mówiący o rzadszym poszukiwaniu pracy przez osoby uprawnione do wcześniejszych emerytur, pobierających renty lub inne świadczenia socjalne. W 1999 r. w Małopolsce wśród bezrobotnych niezarejestrowanych było więcej osób w grupie prime age (25-44 lata, 51 proc. wobec 47 proc. w kraju), jednak w 2008 r. ich udziały zrównały się do ok. 43 proc. zarówno w kraju, jak i badanym województwie.

W celu uzyskania odpowiedzi na pytanie jakie są źródła zmian bezrobocia w czasie, można dokonać jego dekompozycji na następujące czynniki: aktywność zawodowa, demografia i zatrudnienie¹⁸. Do analizy wykorzystuje się przyrosty wskaźników opisujących aktywność zawodową ludności,

16 W PUP mogą zarejestrować się osoby, które ukończyły 18 lat.

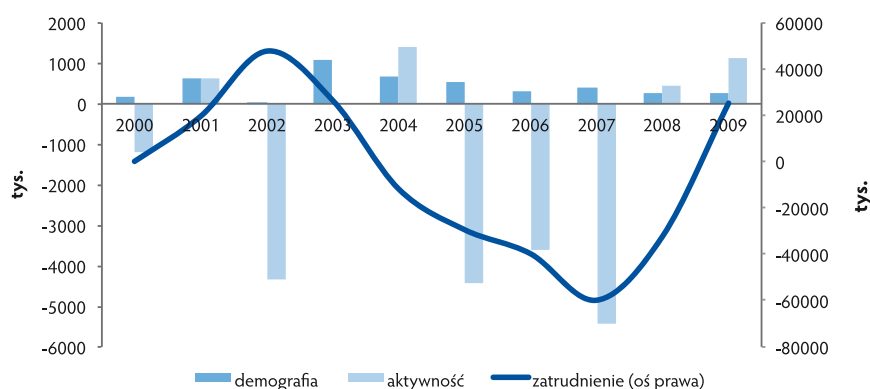
17 Dane BAEL w ograniczonym stopniu odzwierciedlają aktywność ekonomiczną studentów, ponieważ ich znaczna część mieszka w domach studenckich, które nie biorą udziału w badaniu.

18 Przyjmuje się tu, że liczbę bezrobotnych (U) wyrazić można w następujący sposób: $U = UR \cdot P \cdot WA$, jako iloczyn stopy bezrobocia (UR), wielkości populacji (P) i wskaźnika aktywności zawodowej (WA). Oznacza to, że zmiany liczby bezrobotnych w okresie t względem $t-1$ można przybliżyć jako $\Delta U_t = \frac{\Delta UR_t}{UR_{t-1}} U_{t-1} + \frac{\Delta P_t}{P_{t-1}} U_{t-1} + \frac{\Delta WA_t}{WA_{t-1}} U_{t-1} + R_t$, gdzie R_t jest składnikiem resztowym wynikającym z przybliżenia zależności opisującej zmianę liczby bezrobotnych równaniem różnicowym pierwszego stopnia.

zatrudnienie oraz populację. Przez czynnik demograficzny rozumie się zmianę populacji osób w danym wieku – przy założeniu niezmiennych wskaźników zatrudnienia, aktywności i bezrobocia, wzrost liczebności grupy wiekowej powinien przełożyć się na proporcjonalny wzrost pracujących, aktywnych i bezrobotnych¹⁹. Zmiany w aktywności zawodowej wpływają na bezrobocie poprzez zmianę liczby osób biernych zawodowo. Przez wpływ zatrudnienia rozumie się zmiany bezrobocia spowodowane zmianami zatrudnienia przy niezmiennym poziomie aktywności zawodowej ludności.

Rysunek 2.15

Dekompozycja źródeł bezrobocia w woj. małopolskim.

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne IBS na podstawie BAEL.

Objaśnienia: Wpływ zmian zatrudnienia i zmian demograficznych zaznaczono na osi lewej, podczas gdy wpływ zmian aktywności na osi prawej. Roczne zmiany bezrobocia będące skutkiem oddziaływania czynników demograficznych, zmian aktywności zawodowej ludności oraz zatrudnienia (w tys. osób bezrobotnych).

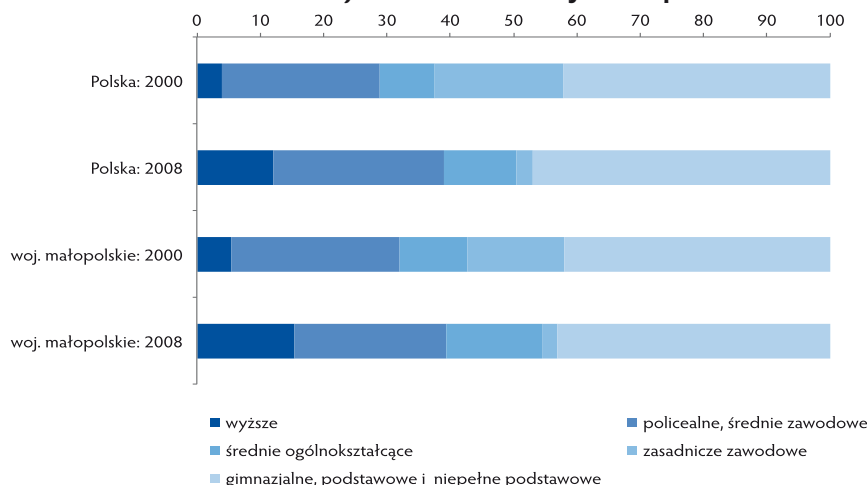
Dekompozycja źródeł bezrobocia w woj. małopolskim w latach 2000-2009 wskazuje, że za zmiany bezrobocia w tym okresie w największym stopniu odpowiedzialne były zmiany w zatrudnieniu. W 2002 r. z powodu zmiany współczynnika zatrudnienia bezrobocie wzrosło o ponad 100 tys. osób, zaś następnie z tego samego powodu zaczęło maleć – w 2007 r. nawet o 131 tys. osób. Wpływ zmian aktywności i demograficznych był wielokrotnie niższy. Zmiany aktywności w badanym okresie zazwyczaj prowadziły do spadku bezrobocia, zaś zmiany demograficzne miały nieznacznie negatywny wpływ na badane zjawisko.

Województwo małopolskie wyróżnia się na tle kraju pod względem struktury wykształcenia osób bezrobotnych. Wyższy odsetek niż przeciętnie w kraju stanowią osoby z wykształceniem wyższym (15.4 proc. wobec 12.1 proc. w kraju) oraz średnim ogólnokształcącym (15.1 proc. wobec 11.5 proc.), zaś w 2008 r. wyraźnie niższy niż we wszystkich polskich województwach był udział osób o najniższym poziomie wykształcenia (gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe) (por. Rysunek 2.16).

¹⁹ Silny efekt demograficzny występuje w przypadku wchodzenia na rynek pracy roczników wyższych

Rysunek 2.16

Struktura wykształcenia osób bezrobotnych w Polsce i woj. małopolskim w 2000 r. i 2008 r.

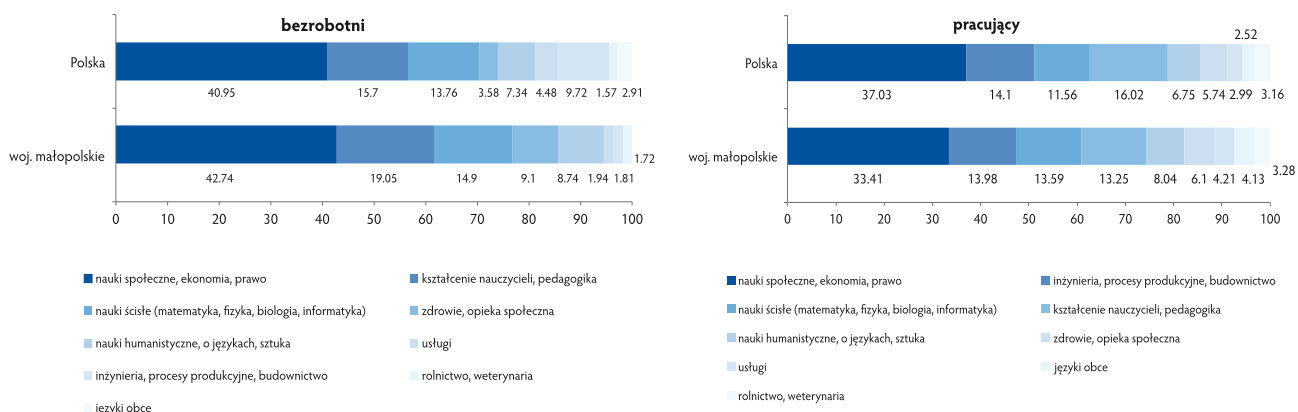

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BAEL.

Wyższa reprezentacja osób z wykształceniem wyższym wśród bezrobotnych może oznaczać niedopasowanie strukturalne pomiędzy zapotrzebowaniem na pracę a kierunkiem wykształcenia ludności danego regionu. Odzwierciedla także relatywnie korzystniejszą (na tle innych regionów) strukturę wykształcenia populacji. Dokładniejszych informacji na temat przyczyn nadreprezentacji osób z wykształceniem wyższym wśród bezrobotnych w woj. małopolskim można uzyskać dzięki analizie struktury ich wykształcenia.

Rysunek 2.17

Dziedziny, w których bezrobotni (panel lewy) i pracujący (panel prawy) posiadają wykształcenie wyższe (2008 r.).

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BAEL.

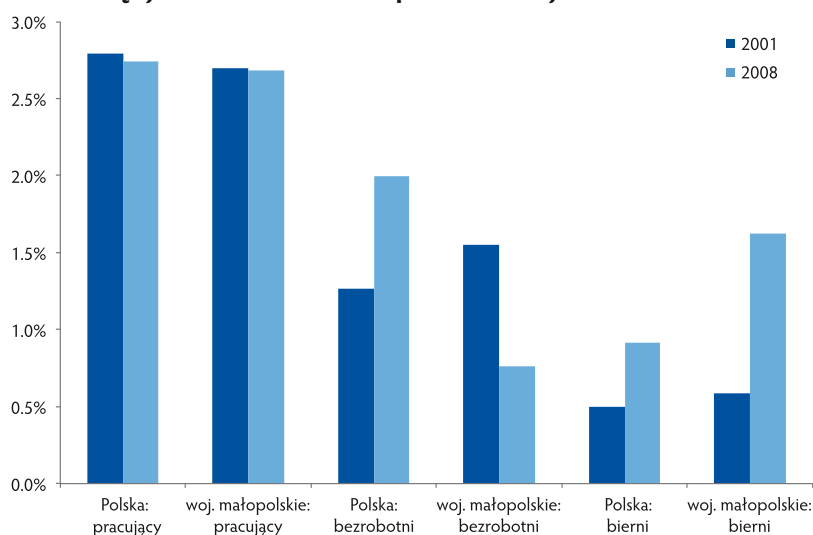
W porównaniu z przeciętną dla kraju w Małopolsce występuje nadmiar osób z wykształceniem na kierunkach społecznych (ekonomia, prawo) – ich odsetek wśród bezrobotnych jest wyższy niż średnio w kraju, a wśród pracujących niższy. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku kształcenia nauczycieli i pedagogiki – osoby z tym wykształceniem stanowią niemal 1/5 bezrobotnych w regionie, a jedynie

13 proc. wśród pracujących. Z analizy powyższych wykresów płyną jednak również pozytywne wnioski. Małopolskie odznacza się pozytywnie na tle kraju pod względem odsetka osób z wykształceniem dot. nauk ścisłych oraz dot. usług.

Ciekawych wyników dostarcza także analiza udziału w kształceniu ustawicznym. O ile udział w szkoleniach wśród osób pracujących jest niski zarówno w kraju i w badanym regionie (i na podobnym poziomie), to województwo małopolskie wyróżnia się pozytywnie pod względem udziału w kształceniu pozaszkolnym osób biernych zawodowo (co w dużej mierze warunkowane jest wysokim udziałem studentów). Na niekorzyść regionu działa jednak niski i malejący udział bezrobotnych w szkoleniach.

Rysunek 2.18

Odsetek osób uczestniczących w kształceniu pozaszkolnym w 2001 i 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BAEL.

Objaśnienia: powyższy wykres prezentuje odsetek pozytywnych odpowiedzi na następujące pytanie: „Czy w ciągu ostatnich 4 tygodni uczestniczył(a) Pan(i) w kursach, seminariach, konferencjach, instruktażach, prywatnych lekcjach lub innych formach kształcenia pozaszkolnego?”.

Powyższe obserwacje sugerują, że choć osoby w najmłodszej i najstarszej grupie wieku charakteryzują się relatywnie niskim wskaźnikiem zatrudnienia, problemy z integracją tych grup nie wyróżniają Małopolski spośród innych regionów w Polsce. Innymi słowy, nie wydaje się, by uwarunkowania instytucjonalne lub strukturalne specyficzne dla Małopolski decydowały o gorszych szansach na rynku pracy osób w najmłodszej i najstarszej grupie wieku, a także dla matek z małymi dziećmi. Niepokojący może być postępujący spadek aktywności zawodowej w regionie – co prawda niesie on za sobą spadek stopy bezrobocia, jednak oznacza to, że rynek pracy opuszczają w głównej mierze osoby bezrobotne, rezygnujące z dalszego poszukiwania pracy. Do pozytywnych charakterystyk małopolskiego rynku

pracy można zaliczyć mniejszą lukę zatrudnieniową między kobietami i mężczyznami, a także pomiędzy kobietami z dziećmi a bezdzietnymi oraz średnio dłuższą aktywność zawodową ludności (choć dotyczy to prawdopodobnie głównie osób pracujących w rolnictwie). Wysoki odsetek absolwentów kierunków ścisłych wśród osób aktywnych zawodowo może w przyszłości przyczynić się do dalszego rozwoju sektorów wysokich technologii, jednak obecnie potencjał ten nie jest w pełni wykorzystywany.

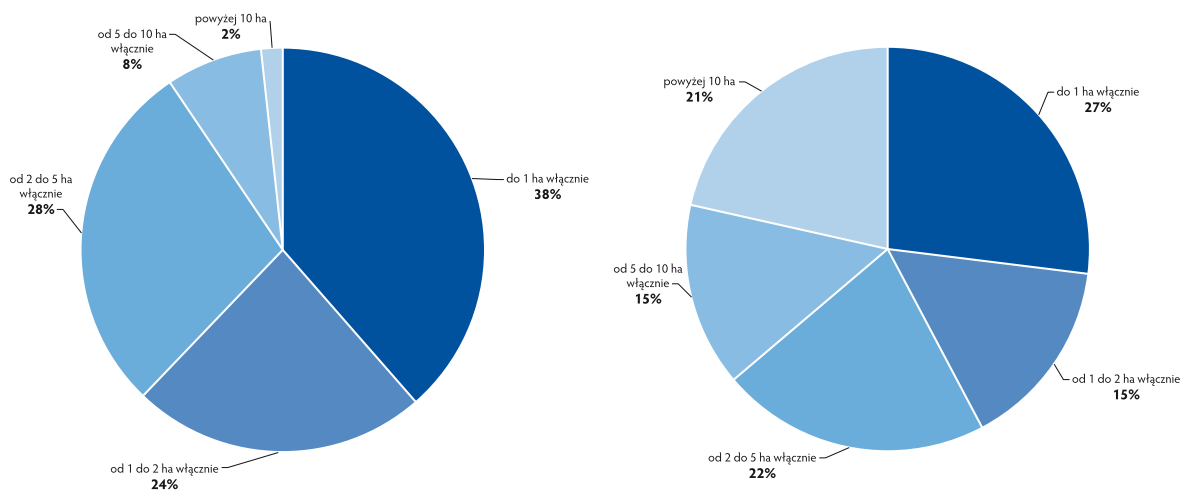
Problem 2:

Sektorowa struktura zatrudnienia

Województwo małopolskie charakteryzowało się przez ostatnie kilkanaście lat bardzo niekorzystną strukturą zatrudnienia według sektorów, ze względu na znaczny udział osób pracujących w rolnictwie. Co więcej, zatrudnienie w rolnictwie było i pozostaje niewspółmiernie wysokie w porównaniu do wartości dodanej wytwarzanej w tym sektorze (por. Rozdział 2.2 w niniejszym raporcie). Sektor ten cechuje wysokie rozdrobnienie, przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego wyniosła 2.6 ha (w kraju 6.6 ha), z czego w statystycznym gospodarstwie rolniczo użytkowanych było 2.1 ha (w Polsce 5.8 ha użytków rolnych). W 2008 r. na 100 ha użytków rolnych przypadało 24.3 pracujących, podczas gdy średnio w Polsce wskaźnik ten kształtował się na poziomie 12.8.

Rysunek 2.19

Struktura gospodarstw rolnych w województwie małopolskim (po lewej) i w całej Polsce (po prawej).

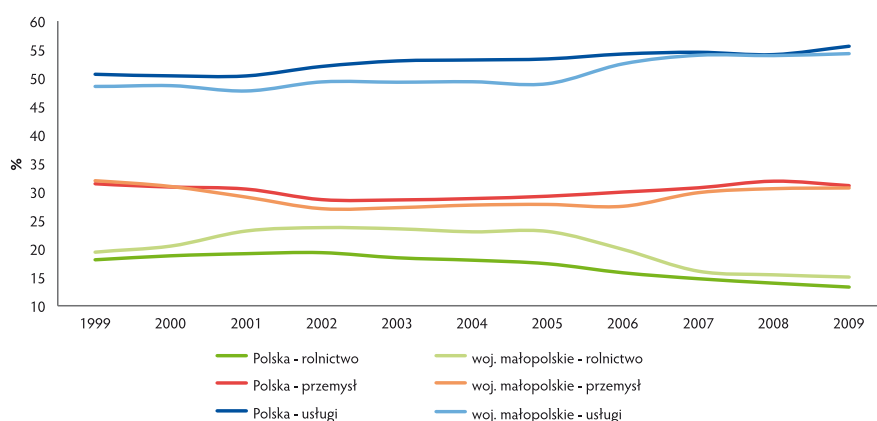

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS, 2008 r.

Wysoki udział osób zatrudnionych w rolnictwie przy niskiej produktywności tego sektora negatywnie wpływa na poziom konkurencyjności regionu, wzrost gospodarczy i dochody ludności. Ponadto, duże rozdrobnienie rolnictwa dodatkowo utrudnia jego restrukturyzację i odpływ ludności do innych, bardziej rentownych sektorów działalności gospodarczej. Niemniej jednak, w Małopolsce w ostatnich latach można zauważyć pozytywną tendencję jeśli chodzi o zmiany w strukturze zatrudnienia. Udział osób zatrudnionych w sektorze rolnictwa systematycznie malał na przestrzeni ostatnich lat i to w znacznie większym tempie niż w innych polskich województwach. Jednocześnie bardzo szybko rośnie zatrudnienie w usługach. Udział osób pracujących w rolnictwie zbliżył się do przeciętnego dla Polski - obecnie udział osób zatrudnionych w rolnictwie jest jednak nadal nieznacznie wyższy niż przeciętnie w innych województwach, w 2009 r. wynosił ok. 15,0 proc. wobec ok. 13,3 proc. dla wszystkich regionów w Polsce ogółem.

Rysunek 2.20

Struktura zatrudnienia według sektorów w województwie małopolskim i w Polsce.

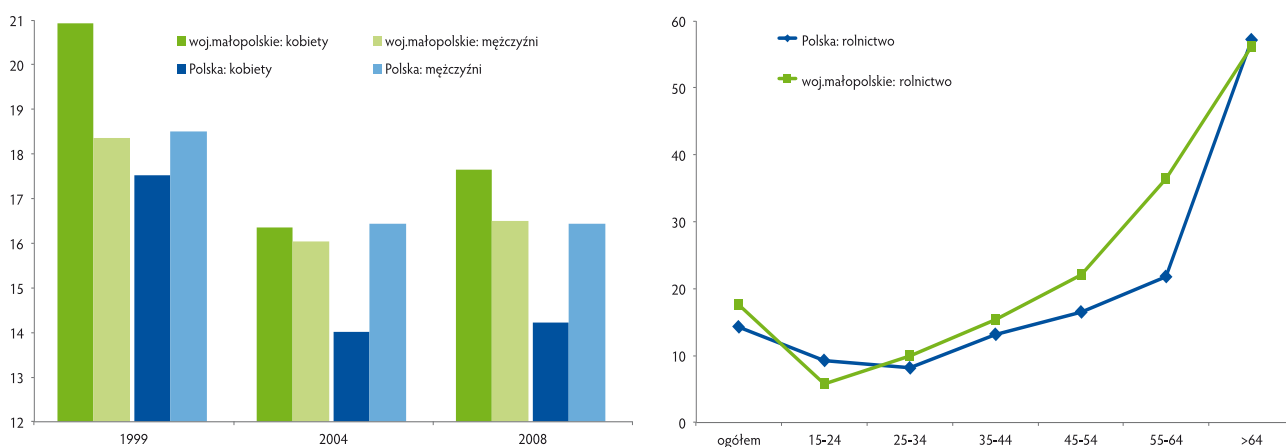
Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie BAEL.

Jak już wspomniano, aktywność zawodowa kobiet w Małopolsce jest wyższa niż średnio w kraju, a luka zatrudnieniowa pomiędzy kobietami a mężczyznami pozostaje mniejsza. Może to wynikać z większego udziału kobiet zatrudnionych w rolnictwie. O ile w Polsce od 1999 r. w tym sektorze gospodarki pracuje więcej mężczyzn, to w badanym województwie sytuacja wygląda odwrotnie (Rysunek 2.21). W 2008 r. udział kobiet w rolnictwie był wyższy o 2,6 p. proc. niż udział mężczyzn (w Małopolsce), a wyższy niż w kraju o 3,4 p. proc. Luka pomiędzy odsetkiem mężczyzn zatrudnionych w rolnictwie w kraju i regionie się pomniejsza, co jest zjawiskiem pozytywnym, jednak za negatywne zjawisko należy uznać utrzymującą się wysoką różnicę w zatrudnieniu kobiet

w tym sektorze. Oznacza to, że modernizacja gospodarki w województwie przebiega wolniej niż średnio w kraju i zbyt wiele osób pozostaje aktywnych w niskoproduktywnym sektorze, jakim jest rolnictwo.

Rysunek 2.21

Odsetek kobiet i mężczyzn zatrudnionych w rolnictwie (po lewej) oraz odsetek kobiet zatrudnionych w rolnictwie według wieku w 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie BAEL.

Mimo pozytywnych zmian obserwowanych w ciągu ostatnich kilku lat, można postawić tezę, że dalsze przyspieszenie realokacji zasobów pracy i ułatwienie mobilności regionalnej i zawodowej ukierunkowane na zmniejszenie zatrudnienia w sektorze rolniczym pozwoli zwiększyć szanse rozwojowe Małopolski.

Problem 3:

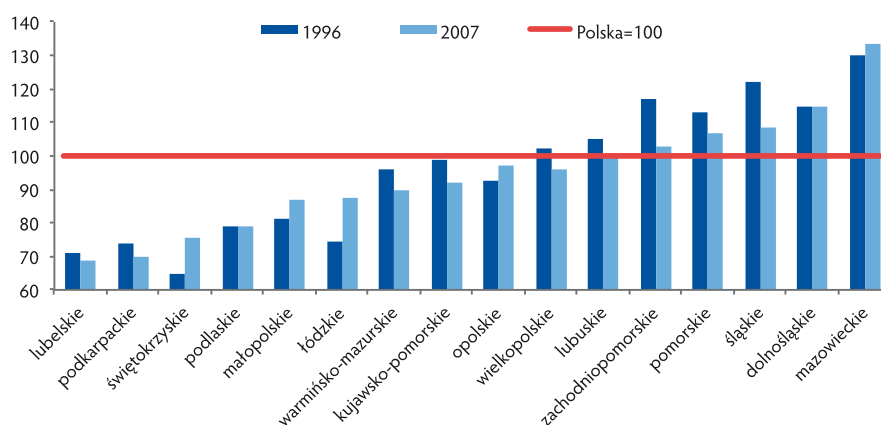
Produktywność pracy a wynagrodzenia

U podstaw produktywności pracy leżą trzy podstawowe czynniki: poziom wykorzystania pracy i innych czynników wytwórczych (w szczególności kapitału fizycznego) w lokalnej gospodarce, jakość ponoszonych nakładów pracy determinowana przez zasób kapitału ludzkiego, jakim dysponują pracownicy, oraz sektorowa struktura zatrudnienia, kontrolująca różnice w produktywności pracy między poszczególnymi gałęziami gospodarki.

Jedną z miar produktywności pracy jest wartość dodana brutto przypadająca na jednego pracującego. Wartość ta informuje o przeciętnym wkładzie osoby zatrudnionej w wartość świadczonych w danym okresie usług lub wytworzonych dóbr. Mimo relatywnie wysokiego poziomu wykształcenia zasobów pracy, w 2007 roku Małopolskę dzielił w tej kategorii znaczny dystans od reszty kraju, czego przejawem była 12. lokata tego regionu w rankingu polskich województw o najwyższej produktywności pracy (por. Rysunek 2.22).

Rysunek 2.22

Wartość dodana brutto na 1 pracującego w województwach Polski.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie GUS.

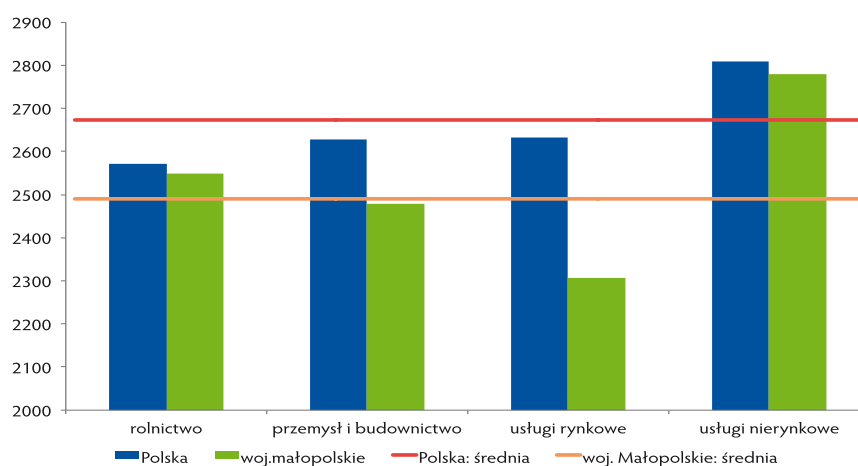
W świetle tych wyników dość oczywistym faktem jest obserwacja, że Małopolska charakteryzuje się relatywnie niskim poziomem płac, które determinowane są przede wszystkim produktywnością pracy. Przeciętne wynagrodzenie w tym regionie stanowiło w 2008 r. ok. 91.9 proc. średniego wynagrodzenia dla całego kraju, lokując się na 5. miejscu względem pozostałych regionów.

Z perspektywy rozwoju sytuacji na rynku pracy w danym regionie istotne jest nie tylko kształtowanie się przeciętnej wartości wynagrodzeń, ale także ich międzysektorowe i wewnątrzregionalne zróżnicowanie, ma ono bowiem wpływ na mobilność zawodową i przestrzenną ludności. Zróżnicowanie poziomu wynagrodzeń między sektorami prezentuje Rysunek 2.23. Podobnie jak średnio w kraju, najwyższe wynagrodzenia otrzymują osoby pracujące w sektorze usług nierynkowych. Stosunkowo niskim poziomem wynagrodzeń, w porównaniu z przeciętną wartością dla Polski charakteryzuje się małopolski sektor usług rynkowych. Należy jednak zaznaczyć, że średnia wartość dla całego kraju jest wysoka ze względu na poziom wynagrodzeń

w sektorze usług rynkowych w województwie mazowieckim. W pozostałych województwach praca w usługach rynkowych jest podobnie lub niżej wynagradzana niż w województwie małopolskim. Dość wysokie wydają się wynagrodzenia otrzymywane przez osoby zatrudnione w rolnictwie, co może być jedną z przyczyn niskiego odpływu osób pracujących w tym sektorze do przemysłu i usług²⁰.

Rysunek 2.23

Przeciętne wynagrodzenie według sektorów ekonomicznych w 2006 r.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie GUS.

W kontekście silnych dysproporcji wewnątrzregionalnych w poziomie i dynamice rozwoju gospodarczego Małopolski, które przedstawia Rozdział 2.8 niniejszego raportu, zasadną kwestią wydaje się ocena zróżnicowania poziomu wynagrodzeń. W literaturze dotyczącej rynku pracy w województwie małopolskim podkreśla się relatywnie niski poziom zróżnicowania płac, co stwarza zbyt słabe bodźce dla mobilności przestrzennej. Jednak na podstawie dostępnych danych ilustrujących zróżnicowanie wynagrodzeń w powiatach w Małopolsce, wydaje się że jego poziom nie odbiega od obserwowanego w innych polskich regionach. Na przykład, pracownicy zatrudnieni w Krakowie otrzymują przeciętnie wynagrodzenia wyższe o ok. 11.7 proc. od średniej dla województwa małopolskiego. Jest to dość typowa „premia” – średnia „premia” dla wszystkich województw wynosi 13.1 proc., a mediana 11.3 proc. Można więc postawić tezę, że premia za podjęcie pracy w tym dynamicznie rozwijającym się centrum Małopolski jest wystarczająca,

²⁰ Spostrzeżenie to wydaje się dość zaskakujące w świetle informacji o niskiej produktywności rolnictwa w Małopolsce, aczkolwiek należy tu zastrzec, że dane GUS, na podstawie których oszacowano wartość wynagrodzeń w sektorach obejmują jedynie sektor przedsiębiorstw i nie uwzględniają dochodów osiąganych przez osoby nie należące do grupy pracowników najemnych w przedsiębiorstwach liczących co najmniej 9 osób ani dochodów – stanowiących zdecydowaną większość wśród pracujących w rolnictwie – rolników indywidualnych, prowadzących własne gospodarstwa rolne.

aby skłaniać mieszkańców okolicznych powiatów do mobilności przestrzennej. Do kwestii tej powrócimy w kolejnym punkcie niniejszego rozdziału.

Tabela 2.1

Premia za pracę w stolicy regionu (średnia w latach 2002-2008).

Miasto	Premia
Katowice	27.5 proc.
Olsztyn	20.4 proc.
Poznań	19.8 proc.
Gdańsk	18.4 proc.
Rzeszów	14.9 proc.
Szczecin	12.6 proc.
Warszawa	11.9 proc.
Kraków	11.7 proc.
Lublin	10.9 proc.
Opole	10.7 proc.
Bydgoszcz / Toruń	9.7 proc.
Kielce	8.9 proc.
Gorzów Wlk. / Zielona Góra	8.6 proc.
Łódź	8.5 proc.
Białystok	7.6 proc.
Wrocław	6.9 proc.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS o średnich wynagrodzeniach.

Objaśnienia: W tabeli ukazano średnią premię za podjęcie pracy w powiatach miejskich będących stolicą województwa. Pomijane są aspekty kosztów utrzymania, wykształcenia, wieku i innych determinant wysokości wynagrodzenia oraz decyzji o podjęciu pracy w danym regionie.

Problem 4:

Mobilność przestrzenna na rynku pracy

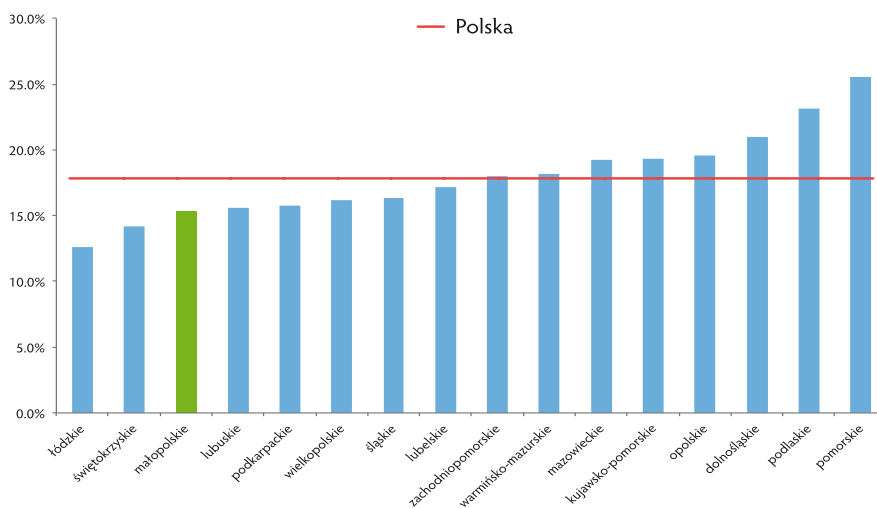
Mobilność jest jednym z najtrudniej mierzalnych wskaźników dotyczących zachowań społeczno-demograficznych²¹. Skalę mobilności przestrzennej ludności w województwie małopolskim w porównaniu

21 Por. Baranowska A., Bukowski M. i Bober M. (2007) Zatrudnienie w Polsce 2006; IBS/MPiPS.

z natężeniem migracji w innych regionach można ocenić w pewnym przybliżeniu na podstawie danych z badania *Diagnoza Społeczna 2007*²². W świetle tego badania, województwo małopolskie charakteryzuje się bardzo niskim poziomem migracji, zajmując trzecie miejsce od końca, jeśli chodzi o częstotliwość zmian miejsca zamieszkania wśród mieszkańców (por. Rysunek 2.24).

Rysunek 2.24

Odsetek osób w wieku 18-64, które zmieniły miejsce zamieszkania.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych badania *Diagnoza Społeczna 2007*.

Kwestia mobilności przestrzennej mieszkańców Małopolski przedstawia się jednak w zupełnie innym świetle, gdy pod uwagę brana jest częstotliwość dojazdów do pracy. Na problem substytucji migracji regionalnych poprzez inne formy mobilności o charakterze zarobkowym, między innymi dojazdy do pracy, zwracano już uwagę w literaturze poświęconej dostosowaniom przestrzennym podaży i popytu na pracę w Polsce²³. Natężenie tego rodzaju mobilności można oszacować korzystając z danych ZUS na temat miejsca pracy i miejsca zamieszkania pracowników najemnych według powiatów. Dane te pozwalają skonstruować wskaźnik udziału pracowników w danym powiecie, którzy dojeżdżają do pracy do innego powiatu. Dla powiatów w województwie małopolskim wskaźniki te przyjmują nieznacznie wyższe wartości niż dla wszystkich polskich powiatów ogółem (35.4 proc. wobec 32.1 proc. dla Polski ogółem). Najwyższe wartości tego wskaźnika można zaobserwować w powiatach, które sąsiadują z powiatami dynamicznie rozwijającymi się i oferującym korzystne warunki pracy. Na przykład, relacja pracowników zatrudnionych poza

22 W badaniu osoby w wieku 18-64 lat pytano o to, czy zmieniały miejsce zamieszkania przenosząc się do miejscowości położonej o co najmniej 20 km dalej od miejsca w którym mieszkały w wieku 14 lat. Jakkolwiek kryterium 20 km zostało ustalone dość arbitralne, jest to jedyny dostępny obecnie wskaźnik częstotliwości migracji, który można oszacować dla polskich regionów.

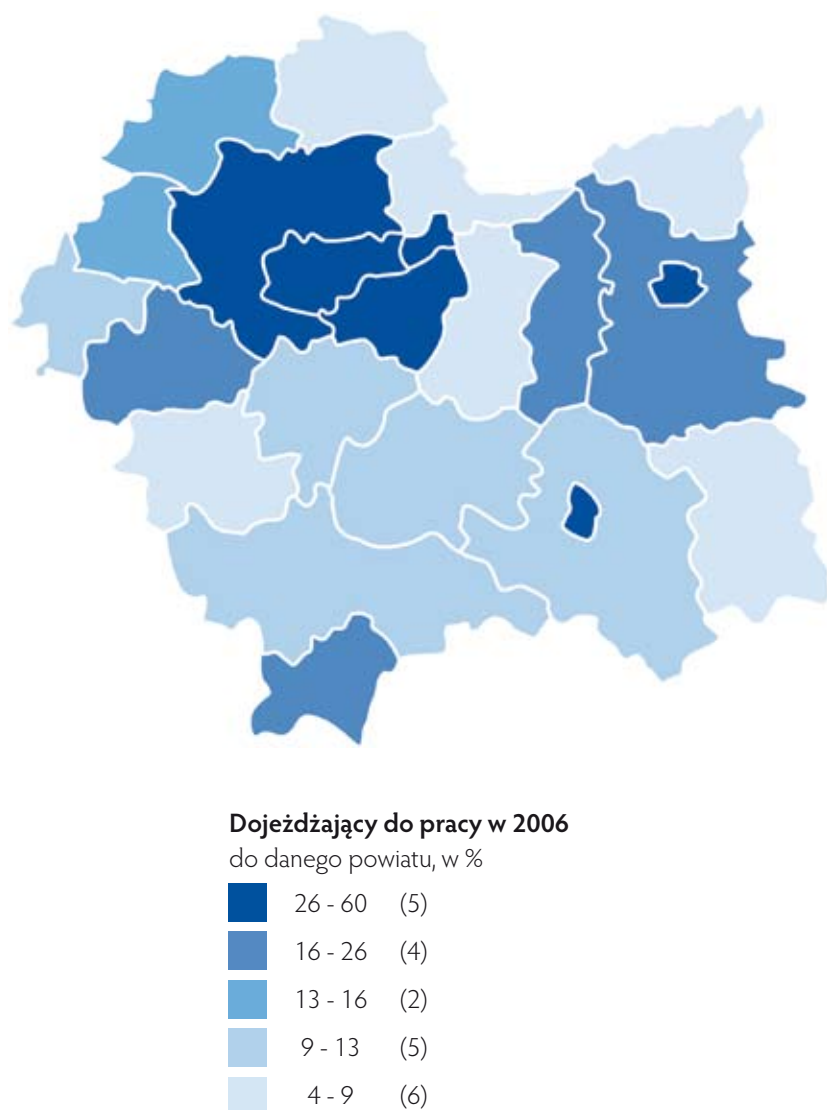
23 Por. m.in. Baranowska A., Bukowski M. i Bober M. (2007) Mobilność przestrzenna w: *Zatrudnienie w Polsce 2006*; IBS i MPIPS.

powiatem zamieszkania do wszystkich pracujących w danym powiecie ogółem jest najwyższa w powiecie wielickim i krakowskim, które sąsiadują z miastem Kraków, brzeskim i tarnowskim (nieдалeko miasta Tarnów i jego strefy ekonomicznej), oraz nowosądeckim (otaczającym miasto Nowy Sącz). Naturalnie, stosunkowo niskimi wartościami tego wskaźnika charakteryzują się centra rozwoju regionu, ponieważ do tych powiatów pracownicy dojeżdżają zamiast podejmować pracę gdzie indziej. Natomiast pod względem niskiej mobilności nie uzasadnionej wysokim poziomem lokalnego rozwoju gospodarczego charakteryzują się powiaty: tatrzański, nowotarski, gorlicki, dąbrowski, proszowicki i limanowski oraz suski.

Rysunek 2.25

Dojeżdżający do pracy (tabela i mapa) oraz podejmujący pracę w innym powiecie w 2006 r.

Powiat	Dojeżdżający do powiatu w 2006 (%)	Podejmujący pracę w innym powiecie w 2006 (%)
bocheński	8.3	36.9
brzeski	16.7	75.5
chrzanowski	15.9	60.8
dąbrowski	4.3	23.2
gorlicki	6.8	22.7
krakowski	29.0	75.4
limanowski	9.2	28.8
m. Kraków	60.0	18.4
m. Nowy Sącz	57.0	26.1
m. Tarnów	49.8	24.2
miechowski	5.0	26.7
myślenicki	12.4	45.7
nowosądecki	12.5	59.5
nowotarski	9.1	21.8
olkuski	13.0	36.9
oświęcimski	11.8	54.9
proszowicki	6.7	23.4
suski	8.4	30.3
tarnowski	18.5	57.7
tatrzański	25.6	20.4
wadowicki	17.1	35.2
wielicki	29.3	93.4
woj. małopolskie	32.5	35.4
POLSKA ogółem	32.1	32.1

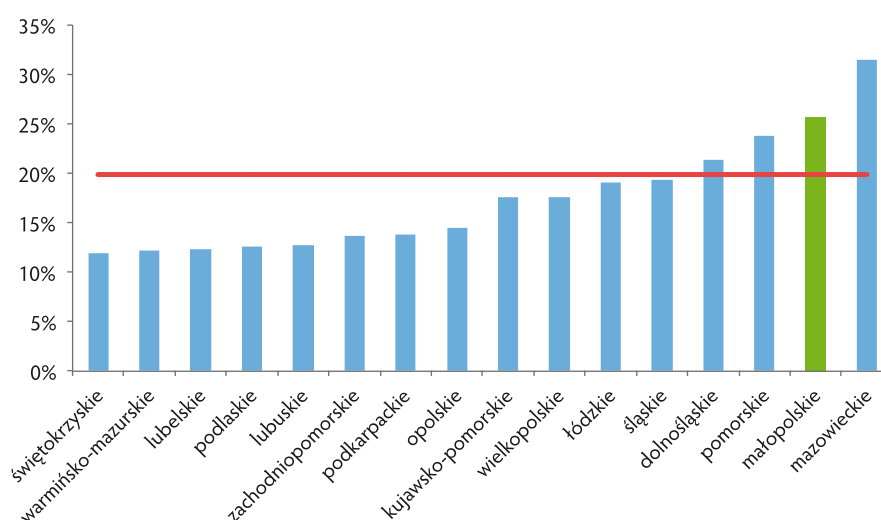

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie BDR GUS.

W badaniu Diagnoza Społeczna 2007 sprawdzana była dodatkowo długość czasu dojazdów do pracy. Dane te potwierdzają, że w województwie małopolskim mobilność przestrzenna w formie dojazdów do pracy jest wyższa w porównaniu z innymi regionami. Ponad 25 proc. pracowników mieszkających w województwie małopolskim dojeżdża do pracy ponad 40 minut. Pracownicy, którzy muszą poświęcać dużo czasu na dojazdy, szukają zwykle innej pracy, położonej bliżej miejsca zamieszkania lub – w przypadku braku odpowiednich ofert pracy we własnym regionie - przenoszą się w pobliże miejsca pracy (por. Ramka 2.6). Relatywnie wysoka częstotliwość stosunkowo długich dojazdów do pracy sugeruje, że istnieją bariery dla tego rodzaju dostosowań.

Rysunek 2.26

Odsetek osób w wieku 18-64, które dojeżdżają do pracy ponad 40 minut.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych badania Diagnoza Społeczna 2007.

Ramka 2.6

Koncepcja maksymalnego akceptowalnego dystansu dojazdów do pracy

Literatura poświęcona dojazdom do pracy wskazuje na istnienie uwarunkowań behawioralnych, które determinują w dużym stopniu wybór miejsca pracy w zależności od odległości od miejsca zamieszkania niezależnie od uwarunkowań ekonomicznych czy kulturowych. Charakterystyczną cechą rozkładu czasu dojazdu jest nieliniowy kształt - pracownicy do pewnego momentu są obojętni na to, ile czasu zajmuje im dojazd, dopóki nie przekroczy on pewnej wartości progowej. Empiryczne obserwacje wskazują na to, że strefa tolerancji rozciąga się na obszar będący w zasięgu 30-40 minut. Po przekroczeniu tej wartości częstotliwość dojazdów wyraźnie spada, ponieważ pracownicy, którzy muszą dojeżdżać dłużej szukają innej pracy lub przenoszą się w pobliże miejsca pracy. W literaturze przedmiotu tę górną granicę określa się mianem „krytycznych izochron” lub maksymalnego akceptowalnego dystansu.

Źródło: Baranowska A., Bukowski M. i Bober M. (2007) w: *Zatrudnienie w Polsce 2006*; IBS / MPIPS.

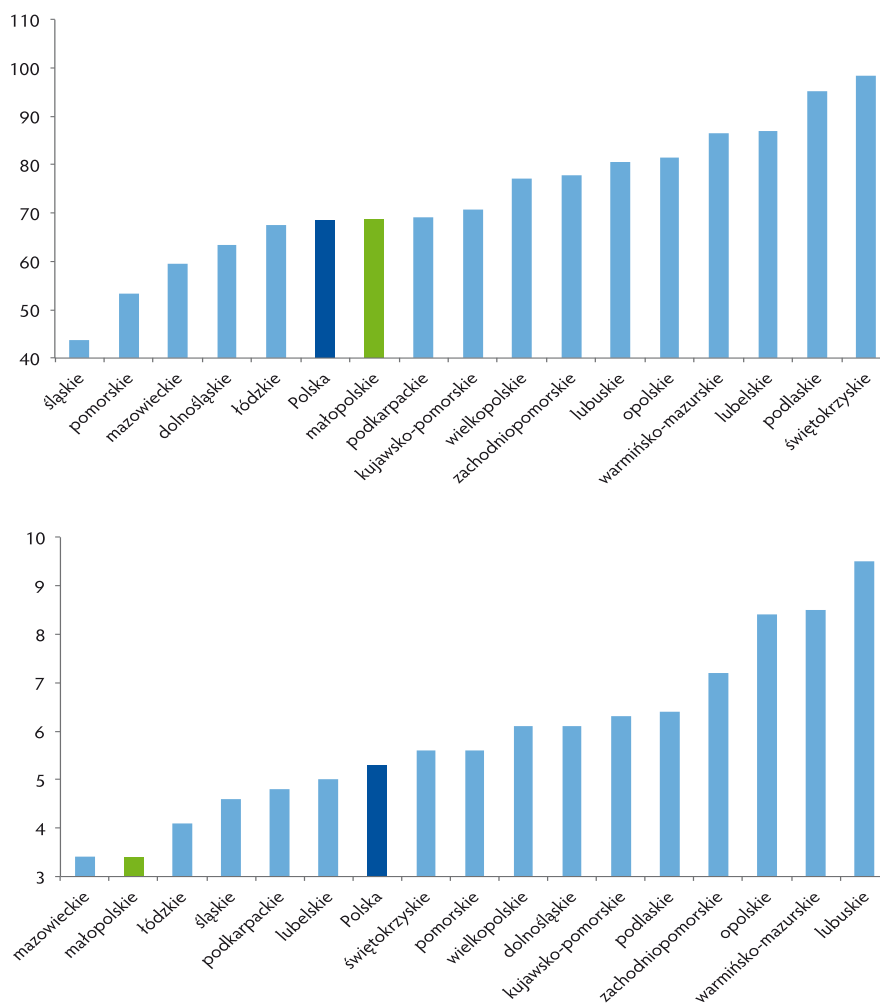
Podsumowując, wydaje się, że w województwie małopolskim występują silne zachęty do wewnętrznej mobilności przestrzennej, związane z dużymi wewnątrzregionalnymi dysproporcjami w rozwoju gospodarczym i możliwościami znalezienia odpowiedniej pracy, jednak pewne bariery natury instytucjonalnej lub strukturalnej ograniczają możliwość zmiany miejsca zamieszkania. Współwystępowanie znaczącej częstotliwości relatywnie długich dojazdów do pracy oraz niskiego poziomu natężenia migracji może sugerować, że osoby, które potencjalnie mogłyby zmienić miejsce zamieszkania przenosząc się w pobliże miejsca pracy musiałyby ponieść zbyt duże koszty. Dysproporcje w kosztach utrzymania (np. związane z wysoką ceną kupna lub wynajmu mieszkań w lepiej rozwijających się ośrodkach miejskich w Małopolsce; z raportów Szybko.pl i Expandera²⁴ wynika, że Kraków jest trzecim po Sopocie i Warszawie najdroższym miastem w Polsce pod względem cen nieruchomości na rynku wtórnym) mogą być jednym z czynników niwelujących ekonomiczne korzyści z migracji. Można postawić hipotezę, że dojazdy do pracy są w tym regionie rozwiązaniem, które pozwala pracownikom odnosić korzyści z mobilności przestrzennej nie ponosząc kosztów zmiany miejsca zamieszkania.

Różnice w poziomie i dynamice rozwoju gospodarczego widoczne na poziomie małopolskich powiatów decydują o tym, że tworzenie infrastruktury ułatwiającej realokację zasobów pracy pomiędzy regionami i sektorami, a zwiększające tym samym dopasowywanie podaży do popytu stanowi jedno z największych wyzwań dla województwa (por. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego w latach 2007-2013). Tworzenie warunków ułatwiających mobilność w postaci migracji i dojazdów, związane z odpowiednią polityką zagospodarowania przestrzennego, polityką mieszkaniową i inwestycjami w infrastrukturę transportową i komunikacyjną bez wątpienia mogą odegrać tu istotną rolę. Zwłaszcza, że w tej chwili jedynie komunikacja miejska sprzyja mobilności – pod względem długości dróg publicznych i linii kolejowych na 10 tys. mieszkańców województwo małopolskie wypada słabo na tle innych regionów.

24 Raporty do pobrania ze strony internetowej: <http://www.szybko.pl/nieruchomosci/raport/>.

Rysunek 2.27

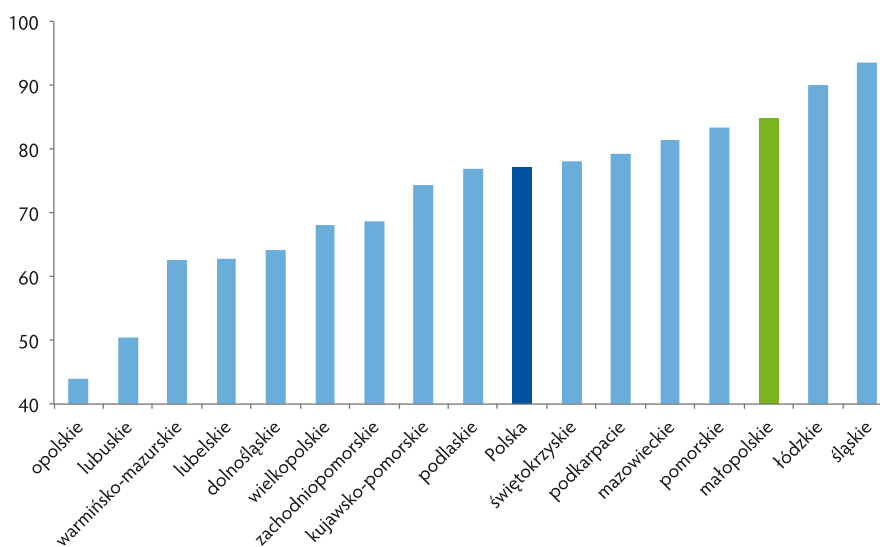
Drogi i linie kolejowe na 10 tys. mieszkańców w 2008 r. (w km).

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Rysunek 2.28

Odsetek ludności miast obsługiwanych przez komunikację miejską w 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

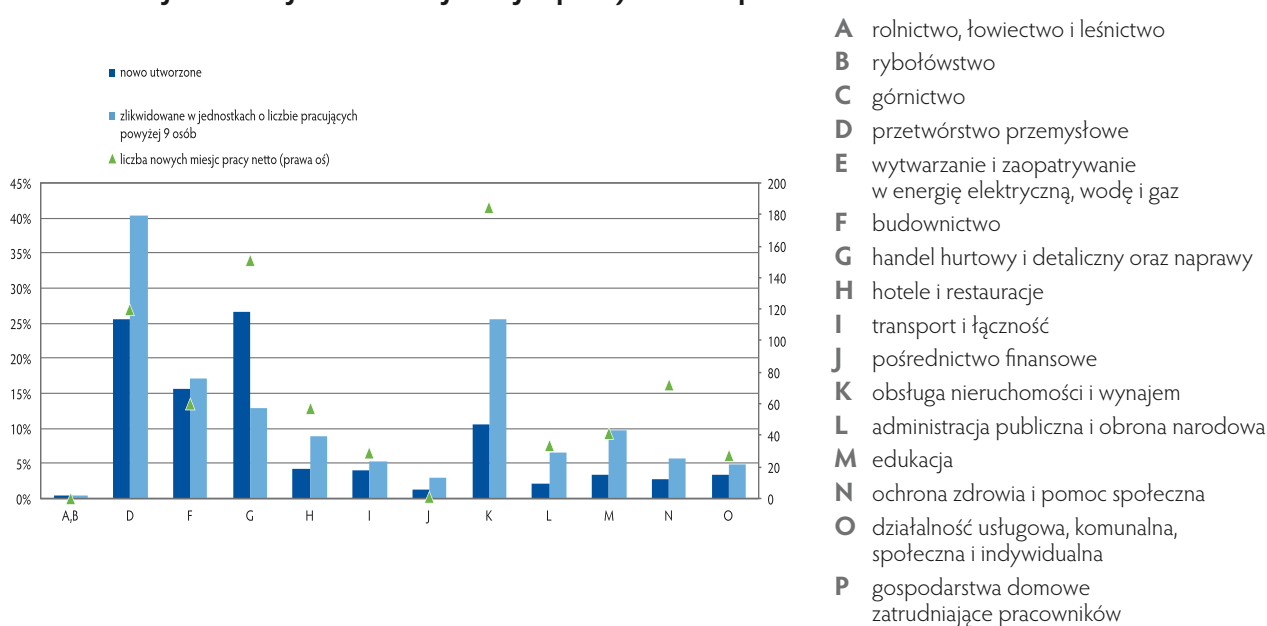
Problem 5:

Destrukcja i kreacja miejsc pracy

Zjawiskiem typowym dla wszystkich rozwiniętych gospodarek rynkowych jest równoczesne tworzenie i likwidowanie miejsc pracy na znaczną skalę, czemu zawsze towarzyszą wzajemne przepływy ze stanów zatrudnienia, bezrobocia i bierności²⁵. Dynamikę tych procesów obrazują oszacowane dla gospodarek zachodnioeuropejskich wielkości destrukcji i kreacji miejsc pracy wynoszące przeciętnie około 8 proc. rocznie, podczas gdy w USA sięgają one nawet 12 proc.²⁶. Realokacja zasobów siły roboczej ma miejsce w przeważającej części wewnątrz poszczególnych sektorów gospodarki, choć przepływy między różnymi sektorami również mogą być znaczne. Powstawanie nowych miejsc pracy i likwidacja istniejących odbywają się (podobnie jak przepływy między poszczególnymi kategoriami rynku pracy) zawsze w kontekście uwarunkowań instytucjonalnych rynku pracy, w związku z czym stosunek nowo zatrudnianych lub zwalnianych pracowników do ogółu zatrudnionych może być miernikiem elastyczności rynku pracy i jego instytucji.

Rysunek 2.29

Udział sekcji w kreacji i destrukcji miejsc pracy w Małopolsce w 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych GUS, według PKD 2004.

25 O. Blanchard, „European Unemployment: the Evolution of Facts and Ideas”, NBER Working Paper 11750.

26 P. Cahuc i A. Zylberberg, Labor Economics, 2004.

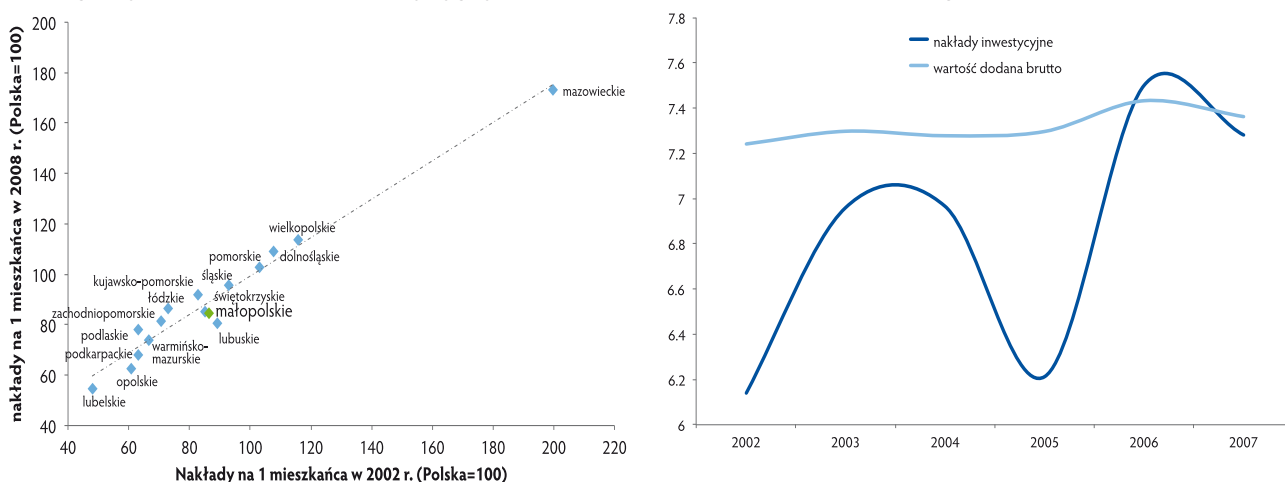
W 2008 r. największe natężenie kreacji miejsc pracy (tj. powstających nowych miejsc pracy w relacji do istniejących w danej sekcji) w województwie małopolskim miało miejsce w handlu i naprawach (G), przemyśle (D), budownictwie (F) i obsłudze nieruchomości (K), zaś najmniej zlikwidowano w przemyśle, obsłudze nieruchomości, budownictwie, handlu i naprawach oraz hotelach i restauracjach (H). We wszystkich sekcjach zanotowano przyrost netto miejsc pracy, przy czym najwyższy w handlu i naprawach, a najniższy w administracji publicznej (L) oraz rolnictwie i rybołówstwie (A i B).

2.5. Nakłady inwestycyjne i potencjał innowacyjny

Nakłady inwestycyjne informują o wydatkach ponoszonych przez przedsiębiorstwa na zakup nowych lub modernizację istniejących środków trwałych. Wraz ze wzrostem wartości inwestycji rosną możliwości produkcyjne przedsiębiorstw. Drugim kanałem ich wpływu na gospodarkę (regionu lub kraju) jest stymulowanie popytu, co z kolei przekłada się na wzrost gospodarczy. Nakłady inwestycyjne wykazują duże wahania względem koniunktury w gospodarce kraju oraz wielkości dotychczasowej produkcji. Znakomita większość nakładów inwestycyjnych w Polsce jest wydatkowana w regionach cechujących się wysoką wartością produkcji globalnej oraz produktywności pracy, co jest związane z efektywnością wykorzystania alokowanego kapitału.

Rysunek 2.30

Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca według województw (Polska=100) i udział Małopolski w krajowych nakładach inwestycyjnych i w tworzeniu wartości dodanej brutto.

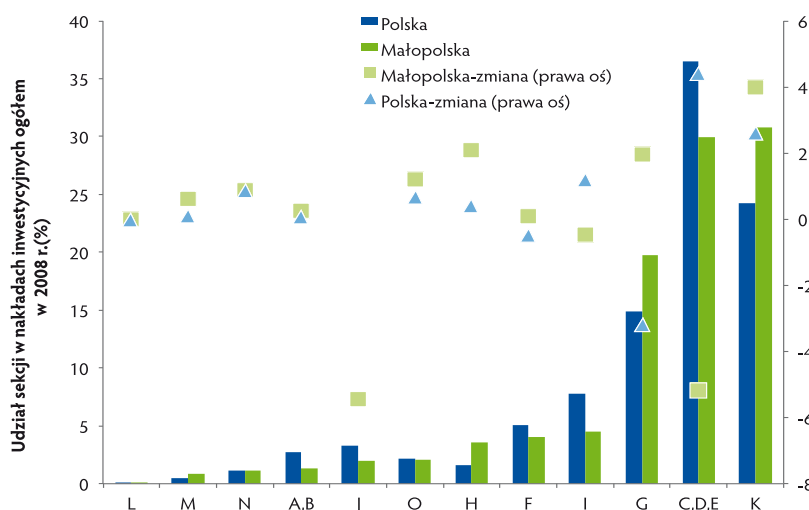

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Małopolskie pod względem nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw na 1 mieszkańca utrzymuje się w połowie stawki. W 2002 r. nakłady w województwie stanowiły 85.7 proc. średniej krajowej, zaś w 2008 r. – 85 proc. Oznacza to, że inwestycje w regionie utrzymują się na podobnym, niższym od przeciętnego dla kraju, poziomie. Obserwuje się również wahania ich udziału w wartości wydatków inwestycyjnych Polski – jednak odsetek ten utrzymuje się pomiędzy niskimi wartościami 6.0 a 7.5 proc. (najwyższa wartość – 7.5 proc. została osiągnięta w 2006 r.). W badanym okresie tylko nieznacznie zmienił się (wzrósł) udział województwa małopolskiego w tworzeniu wartości dodanej brutto – wynika stąd, że oba zjawiska są ze sobą powiązane, tzn. znaczenie regionu na tle kraju może rosnąć, jeśli będą rosły wydatki inwestycyjne przedsiębiorstw²⁷.

Rysunek 2.31

Udział sekcji PKD w nakładach inwestycyjnych ogółem w Polsce i woj. małopolskim w 2008 r. (proc.) i zmiana udziału w relacji do 1999 r. (p. proc.).

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Struktura nakładów inwestycyjnych według PKD w kraju i badanym regionie różni się dość wyraźnie (por. Rysunek 2.31). Podobny jest tylko udział sekcji L (administracja publiczna, obrona narodowa), N (ochrona zdrowia i pomoc społeczna) i O (usługi komunalne pozostałe, społeczne i indywidualne), czyli standardowych usług publicznych. W Małopolsce można zauważyć dużo niższy udział rolnictwa i rybołówstwa (sekcje A i B) – 1.3 proc. wobec 2.7 proc. w kraju, wiąże się to prawdopodobnie z bardzo dużym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych w regionie. Dużo niższy niż w kraju jest udział sekcji I (transport, magazynowanie i łączność) oraz sekcji C, D, E (górnictwo, przetwórstwo przemysłowe i zaopatrywanie w energię

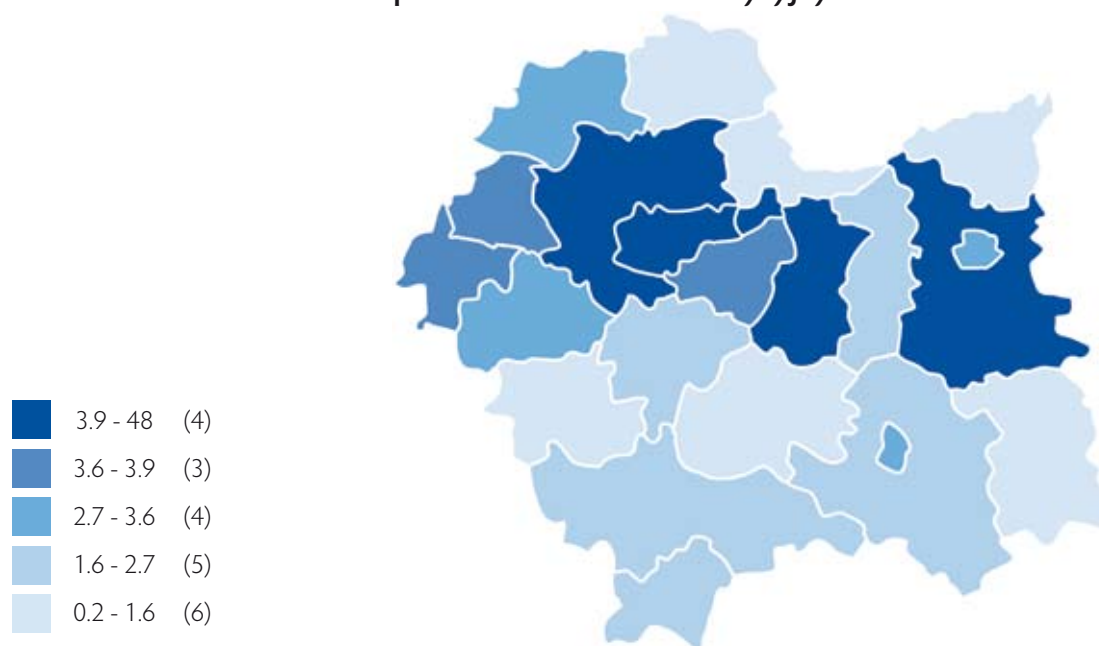
27 Inną drogą mogą być np. innowacje, jednak one również bardzo często wiążą się w wydatkami inwestycyjnymi.

elektryczną, gaz i wodę). Znacząco wyższy jest zaś udział sekcji G (handel hurtowy i detaliczny) i K (usługi związane z nieruchomościami, wynajem). Zmiany udziałów poszczególnych sekcji (2008 r. w relacji do 1999 r.) zachodzą w tych samych kierunkach i całym kraju i w Małopolsce, za wyjątkiem sekcji handlu, transportu i przemysłu. Jest to zjawisko interesujące szczególnie w przypadku przemysłu, ponieważ jego udział w kraju wzrósł prawie o 5 p. proc., zaś w województwie małopolskim zanotował on jeszcze większy spadek. Wzrost odnotowała sekcja handlu, podczas gdy w całym kraju jej udział malał. Można więc wnioskować, że Małopolska w większym stopniu dąży do nowoczesnej struktury gospodarki, z przewagą sektora usług nad przemysłem niż Polska jako całość. Jest to dla regionu zjawisko pozytywne, podnoszące jego konkurencyjność.

Analizując strukturę przestrzenną nakładów inwestycyjnych w województwie małopolskim można zauważyć jej dużą koncentrację wokół Krakowa (por. Rysunek 2.32). W mieście Kraków w 2008 r. poniesiona została niemal połowa wszystkich nakładów inwestycyjnych w Małopolsce (48 proc.), a wraz z powiatem krakowskim region ten odpowiada za 54 proc. wszystkich nakładów inwestycyjnych w regionie. W badanym okresie (2002-2008) w nakładach inwestycyjnych województwa najbardziej wzrósł udział powiatu tarnowskiego i bocheńskiego, a największy spadek dotyczył powiatów chrzanowskiego, gorlickiego i m. Tarnów.

Rysunek 2.32

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu nakładów inwestycyjnych w 2008 r.

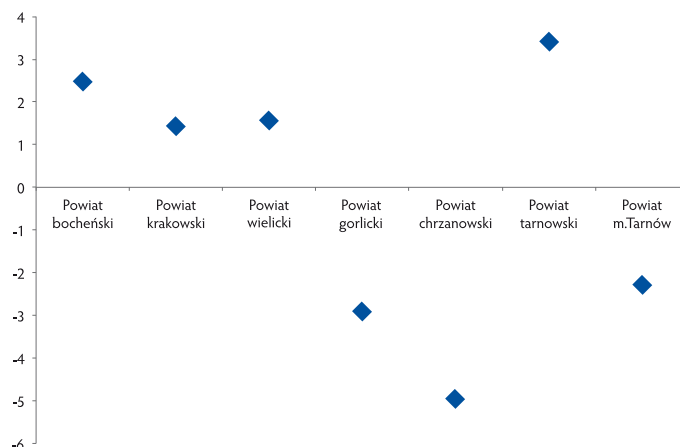

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Objaśnienia: mapa prezentuje udział poszczególnych powiatów w nakładach inwestycyjnych Małopolski ogółem, które wyniosły 8 681,1 mln zł

Rysunek 2.33

Zmiana udziału wybranych powiatów w nakładach inwestycyjnych województwa małopolskiego w latach 2002-2008 (w p. proc.).

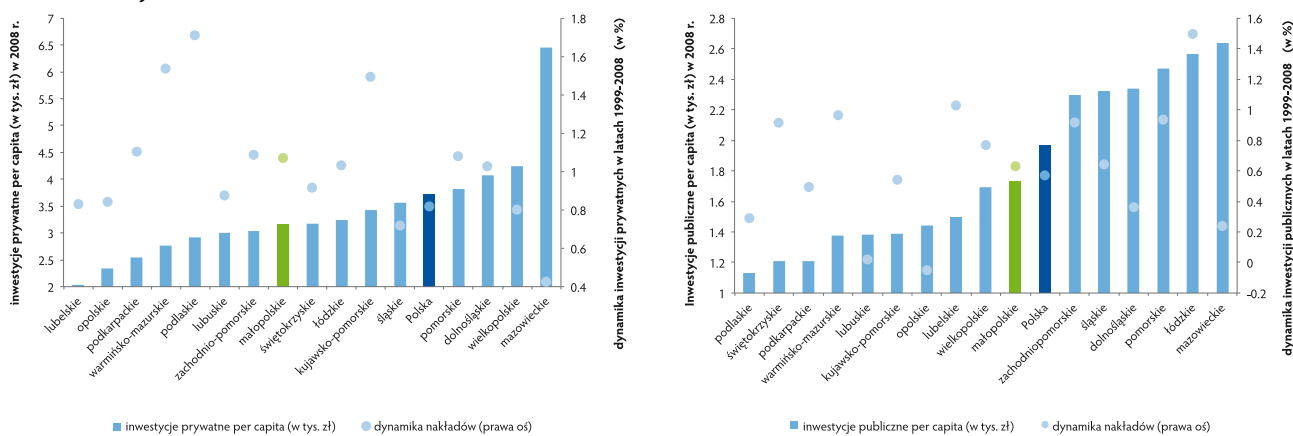
Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie BDR GUS.

Objaśnienia: na wykresie uwzględniono tylko powiaty, których udział zmienił się o ponad 1 p. proc., aby uzyskać większą przejrzystość

Małopolska znajduje się w połowie rankingu zarówno pod względem wartości inwestycji prywatnych, jak i publicznych na 1 mieszkańca. W 2008 r. stanowiły one odpowiednio 85 proc. i 88 proc. średniej krajowej (8. i 11. pozycja wśród województw) (por. Rysunek 2.34). Oba typy inwestycji charakteryzowały się w latach 1999-2008 przeciętnym w skali kraju tempem wzrostu, przy czym dynamika prywatnych nakładów była wyższa (110 proc.) niż nakładów publicznych (63 proc.).

Rysunek 2.34

Inwestycje prywatne (po lewej) oraz publiczne (po prawej) w województwach Polski w 2008 r. oraz ich dynamika zmian w latach 1999-2008.

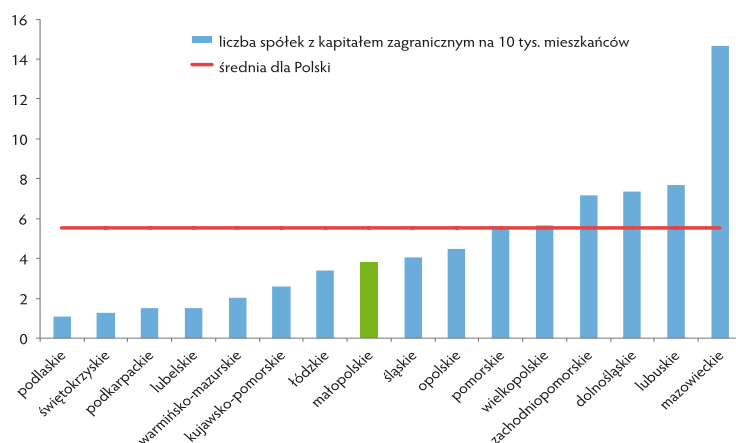
Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS i obliczeń własnych.

Objaśnienia: Do opracowania powyższych wykresów wykorzystano wartość nakładów inwestycyjnych brutto w sektorach gospodarki, który zrelatywizowano względem liczby mieszkańców regionów.

Istotną składową inwestycji są inwestycje zagraniczne. Ich wysoka wartość świadczy również o atrakcyjności i konkurencyjności regionu. Pod względem liczby spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców województwo małopolskie znajdowało się w 2008 r. na 9 miejscu, a liczba spółek (3.8) była niższa od średniej dla całego kraju (5.5) (por. Rysunek 2.35). Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast utrzymujące się dodatnie tempo zmian liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym w latach 2003-2008. W tym okresie ich liczba wzrosła z 813 do 1251 (średnie tempo wzrostu wynosiło 9.2 proc. wobec 6.6 proc. dla Polski). Jednak od liczby firm zagranicznych dużo ważniejsza jest wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ponieważ w danym regionie może być ulokowana duża liczba małych firm, o niewielkich zasobach finansowych, lub niewielka liczba firm dużych, dysponujących ogromnym kapitałem.

Rysunek 2.35

Liczba spółek z kapitałem zagranicznym przypadająca na 10 tys. mieszkańców wg województw w 2008 r.

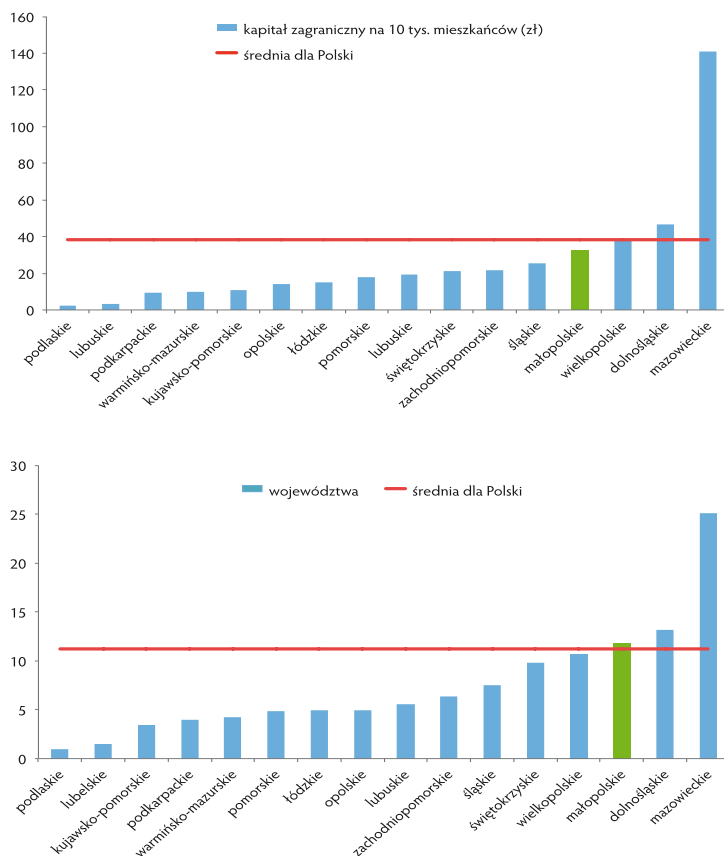
Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS i obliczeń własnych.

Głównymi odbiorcami inwestycji zagranicznych są zazwyczaj regiony najlepiej rozwinięte, charakteryzujące się dobrym stanem infrastruktury i wysokim poziomem kapitału ludzkiego. Decyzje lokalizacyjne są czasem podejmowane również po uwzględnieniu zachęt oferowanych przez lokalny samorząd (m.in. specjalne strefy ekonomiczne). Województwo małopolskie należy do czołówki polskich regionów pod względem zakumulowanego kapitału zagranicznego, a kapitał zagraniczny stanowi wysoki udział w produkcie krajowym brutto wytwarzanym w regionie (por. Rysunek 2.36). Również napływ nowych inwestycji w 2008 r. był wysoki – do Małopolski skierowanych było 7 proc. wszystkich nakładów zagranicznych,

czyli 10 220 mln zł²⁸. Województwo małopolskie było 5. największym odbiorcą kapitału, po mazowieckim, wielkopolskim, dolnośląskim i śląskim.

Rysunek 2.36

Kapitał zagraniczny na 10 tys. mieszkańców (wykres górny) i jego udział w PKB (wykres dolny) według województw w 2007 r.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS i obliczeń własnych.

W kapitale zagranicznym zlokalizowanym na terenie Małopolski dominował w 2007 r. (podobnie jak w całym kraju) kapitał niderlandzki²⁹ (7 692.2 mln zł), zaś daleko za nim znajdował się kapitał niemiecki (778.6 mln zł), amerykański (295 mln zł), francuski (150 mln zł) i brytyjski (132 mln zł). Największym inwestorem od 1999 r. pozostaje niemiecki Bayerische Hypo - Und Vereinsbank AG (HVB), którego nakłady w Banku Przemysłowo-Handlowym przekroczyły 1 mld USD, drugim inwestorem co do wielkości nakładów jest brytyjski koncern ArcelorMittal Poland, właściciel dawnej Huty im. T. Sendzimira, największy producent stali w Polsce (w Małopolsce jego

**NAJWAŻNIEJSI
INWESTORZY
ZAGRANICZNI**

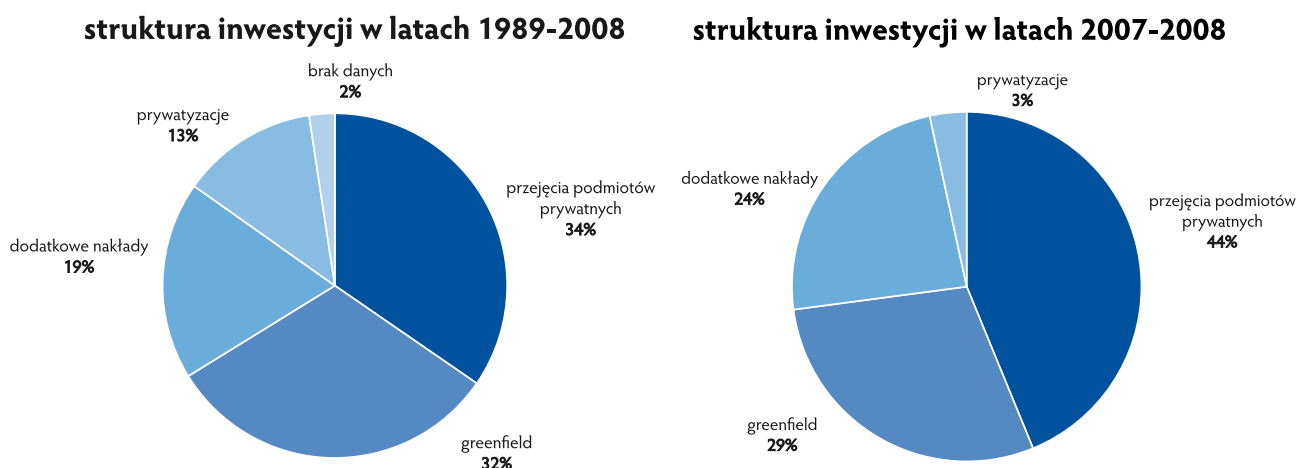
28 GUS, Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2008 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_FP_dzialalnosc_gosp_podm_z_kapit_zag_w_2008.pdf.

29 W 2008 roku kapitał holenderski stanowił 19 proc. ogółu zainwestowanego w Polsce zagranicznego kapitału, niemiecki – 15.7 proc., francuski – 10.8 proc. (dane za Państwową Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych).

inwestycje do 2007 r. łącznie przekroczyły 760 mln USD), zaś trzecim holenderski producent papierosów Philip Morris (ponad 580 mln USD zainwestowanych łącznie w Małopolsce). Na dalszych miejscach plasują się duński Carlsberg, który systematycznie zwiększa zaangażowanie w brzeskim browarze, czeski koncern energetyczny ČEZ, niemiecka grupa Bauer Media, amerykański F&P Holding oraz chorwacka firma farmaceutyczna Pliva.

Rysunek 2.37

Struktura zagranicznych nakładów inwestycyjnych w Małopolsce w latach 1989-2008.

Źródło: *Inwestycje zagraniczne w Małopolsce 2008. Raport z badań.* [http://gospodarka.obserwatoria.malopolska.pl/Files/mvc/57/Inwestycje proc.20zagraniczne proc.20w proc.20Malopolsce proc.202008387852.pdf](http://gospodarka.obserwatoria.malopolska.pl/Files/mvc/57/Inwestycje%20zagraniczne%20w%20proc.20Malopolsce%20proc.202008387852.pdf)

Pod względem liczby zatrudnionych dominują spółki z kapitałem pochodzącym ze Stanów Zjednoczonych, Niemiec, Francji i Wielkiej Brytanii, czyli z tych samych państw, z których pochodzą najwyższe nakłady inwestycyjne.

Spośród różnych typów inwestycji w Małopolsce dominowały w latach 2007-2008 przejęcia podmiotów prywatnych (44 proc. wartości inwestycji) (por. Rysunek 2.37). W latach 1989-2008 malał udział prywatyzacji (co jest zjawiskiem naturalnym), na podobnym poziomie utrzymał się udział inwestycji typu greenfield, nieznacznie wzrósł udział dodatkowych nakładów w przedsiębiorstwach już istniejących. W strukturze sektorowej można natomiast zauważyć rosnący udział obsługi nieruchomości i firm (z 0.8 do 17.3 proc. w latach 1996-2007) oraz transportu, łączności i magazynowania (z ok. 1 do 4.3 proc.), zaś malejący przetwórstwa przemysłowego (z 77.2 do 46.2 proc., nadal największy udział w nakładach) i pośrednictwa finansowego (36.6 w 1999 r. do 13.1 proc. w 2007 r.).

Tabela 2.2

Zatrudnienie w spółkach z udziałem zagranicznym według krajów pochodzenia w 2007 r.

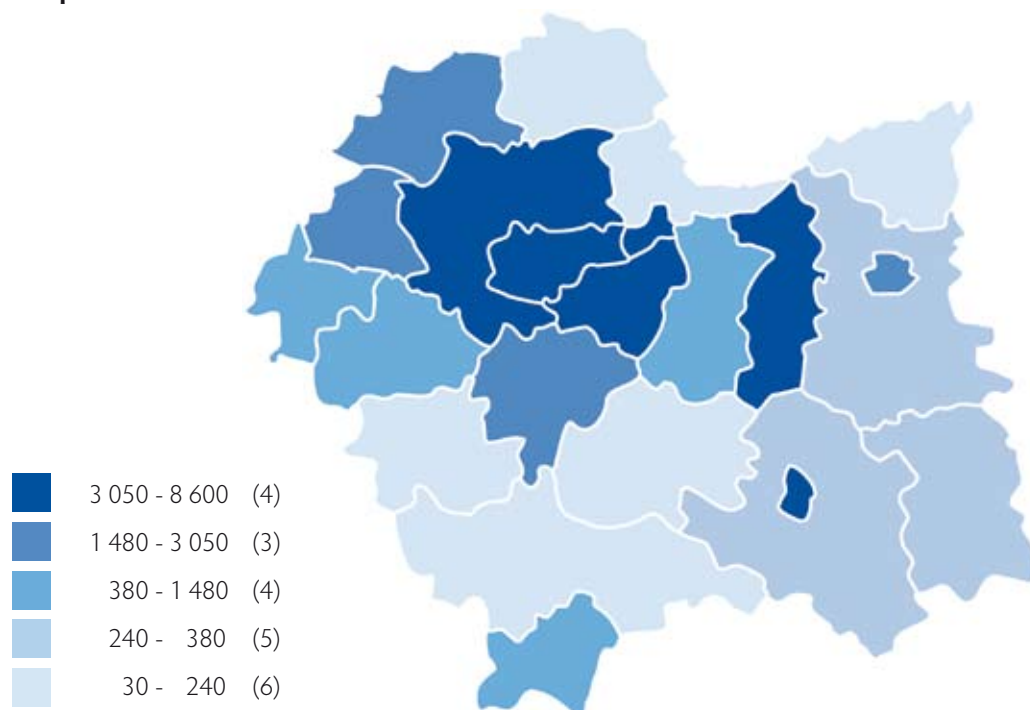
Lp.	Kraj	Liczba zatrudnionych w tys.	proc.	Inwestycje w tys. USD na 1 zatrudnionego
Europa		72,9	78,3	95,8
1.	Francja	14,0	15,1	62,2
2.	Niemcy	14,0	15	190,4
3.	Wielka Brytania	13,5	14,5	90,4
4.	Włochy	5,5	6,0	18,1
5.	Holandia	4,7	5,0	49,2
6.	Dania	3,0	3,3	106,3
7.	Belgia	3,0	3,3	52,9
8.	Portugalia	2,4	2,6	32,3
9.	Irlandia	2,3	2,4	73,1
10.	Austria	2,2	2,3	80,8
11.	Szwecja	1,9	2,1	64,4
12.	Szwajcaria	1,6	1,7	46,4
13.	Hiszpania	1,1	1,2	30,3
Ameryka Północna		16,5	17,7	140
1.	USA	16,1	17,3	142,4
Azja		3,2	3,4	177,6
1.	Singapur	1,3	1,4	45,1
2.	Japonia	1,1	1,2	74,6
3.	Izrael	0,5	0,5	682,2
Pozostałe kraje		0,5	0,5	x
Brak informacji o kraju pochodzenia		0,3	0,3	x
Ogółem		93,1	100	107,9

Źródło: Inwestycje zagraniczne Małopolski w 2007 r., http://www.malopolskie.pl/Pliki/2009/Inwestycje_zagraniczne2007.pdf.

Podobnie jak w przypadku nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw ogółem, powiatem, w którym w latach 1989-2007 lokowano najwięcej inwestycji zagranicznych, jeśli chodzi o wartości w USD na mieszkańca, jest miasto Kraków (por. Rysunek 2.38). Na dalszych miejscach znajdowały się powiaty brzeski i wielicki. Najniższymi wartościami charakteryzowały się powiaty limanowski, proszowicki i dąbrowski. Nakłady na średnim poziomie miały miejsce w środkowej i zachodniej części województwa.

Rysunek 2.38

Struktura przestrzenna wartości inwestycji zagranicznych na zatrudnionego (USD) w Małopolsce w 2007 r.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Ramka 2.7

Krakowska Specjalna Strefa Ekonomiczna – Krakowski Park Technologiczny

Specjalna Strefa Ekonomiczna Krakowski Park Technologiczny została ustanowiona w październiku 1997 roku na obszarze 66 ha, zaś obecnie obejmuje 528,84 ha. Jako jedyna w Polsce ma również status parku technologicznego. Kapitał zakładowy Spółki wynosi obecnie 2.175.000 zł. KSSE obejmuje 19 podstref na terenie 17 gmin, podstrefy znajdują się w: Krakowie, Nowym Sączu, Tarnowie, Dobczycach, Niepołomicach, Zabierzowie.

KPT pełniąc funkcję parku technologicznego, wspiera rozwój technologiczny województwa Małopolskiego, rozwój przedsiębiorczości, promuje innowacyjność i nowe technologie. W 2008 roku został oddany do użytku Inkubator Technologiczny wspierający przedsiębiorczość akademicką, w jego budynku znajduje się obecnie siedziba spółki. KPT inicjuje również tworzenie sieci współpracy przedsiębiorstw, samorządu terytorialnego, środowisk akademickich i instytucji otoczenia biznesu.

Mimo pewnych sukcesów skala działania KPT na tle innych specjalnych stref prezentuje się skromnie i to zarówno w liczbie ważnych pozwoleń jak i wartości zainwestowanego kapitału oraz liczby miejsc pracy. Do 30.06.2008 r. wydano 44 pozwolenia, łączne nakłady inwestycyjne wyniosły 1 076 mln zł (z 51 206 mln zł łącznie we wszystkich strefach) i powstały 4000 nowych miejsc pracy (łącznie 151 800 we wszystkich strefach). Do głównych inwestorów zagranicznych należą: ELETTROSTANDARD Polska Sp. z o.o., Nidec Motors and Actuators (Poland) Sp. z o.o., RR Donnelley Poland Sp. z o.o., SHELL POLSKA Sp. z o.o., Woodward Governor Poland Sp. z o.o.

Źródło: <http://www.sse.krakow.pl/>

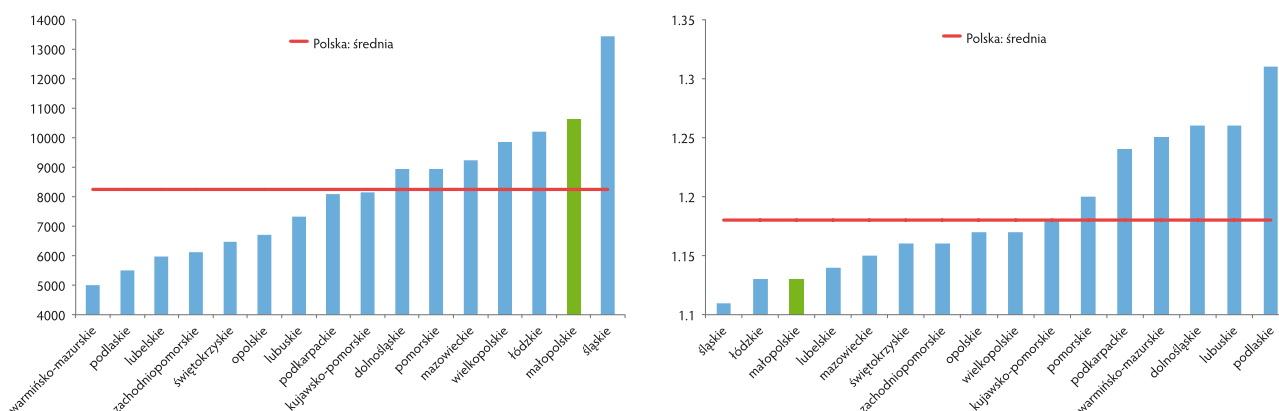
Atrakcyjność Małopolski dla inwestorów zagranicznych można oceniać jako relatywnie wysoką, ale malejącą. O ile liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym nie jest duża, to przejawia tendencję rosnącą (w wartościach absolutnych), a nakłady inwestycyjne istniejących firm należą do najwyższych w kraju i stanowią prawie 12 proc. PKB regionu. Niższe od średniego dla kraju jest natomiast tempo wzrostu poziomu kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców – 6.4 proc. wobec 8.6 proc. w Polsce (w latach 2003-2008). Wolniejszym przyrostem charakteryzowały się tylko 3 województwa: opolskie, podlaskie i mazowieckie, zaś najszybciej poziom kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców rósł w warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i dolnośląskim (30,27 i 22 proc. odpowiednio). Oznacza to, że województwo małopolskie powoli traci swoją przewagę komparatywną na rzecz regionów, które w przeszłości przyciągały mniej bezpośrednich inwestycji zagranicznych, czyli takich, które wiążą się z dążeniem zagranicznego inwestora do uzyskania trwałego dochodu poprzez efektywny wpływ na decyzje miejscowego przedsiębiorstwa. Negatywnie na wzrost BIZ w regionie wpływają trudności w znalezieniu odpowiedniego terenu do ulokowania inwestycji, ze względu na wysokie rozdrobnienie wśród właścicieli terenów (i rosnące ceny ziemi), a poza tym ich niewystarczające uzbrojenie działek.

INWESTYCJE INFRASTRUKTURALNE

Infrastruktura (transportowa, telekomunikacyjna, społeczna) jest jednym z czynników determinujących konkurencyjność i atrakcyjność inwestycyjną danego regionu. Stan infrastruktury transportowej w Polsce wymieniany jest jako jedna z głównych barier rozwoju kraju. Jak już wspomniano powyżej (por. Rysunek 2.27), sytuacja Małopolski pod względem długości dróg na 10 tys. mieszkańców jest trochę lepsza od przeciętnej w kraju, bardzo słabo prezentuje się zaś analogiczny wskaźnik dotyczący kolei. W przypadku dróg można wnioskować o ich bardzo wysokim obciążeniu (por. Rysunek 2.39), jednak w latach 2000-2005 nie uległo ono znacznemu wzrostowi.

Rysunek 2.39

Średni dobowy ruch (SDR) na sieci dróg krajowych w 2005 r. (po lewej) i jego procentowy przyrost 2005/2000 (po prawej).

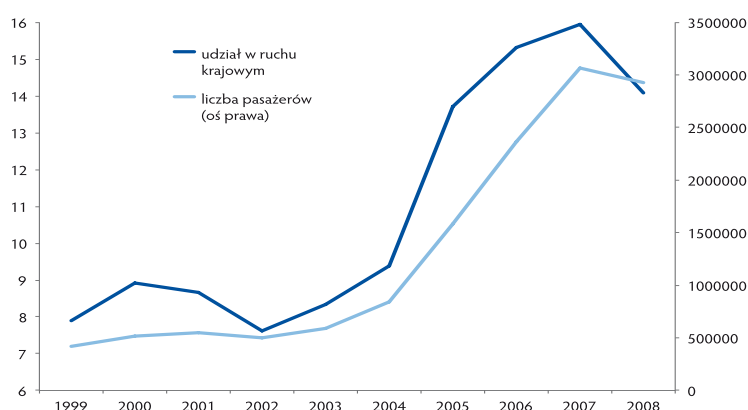

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, http://www.gddkia.gov.pl/article/raporty_i_analizy/prognozy_i_analizy_ruchu/gpr_2005/article.php/id_item_tree/be14d7067d60cc982836ea7dfbc4cb85/id_art/a88f6cd081045d307b14c5993bb9ce67.

Oprócz transportu drogowego i kolejowego w kontekście infrastruktury Małopolski warto wspomnieć o ruchu lotniczym. W regionie znajduje się międzynarodowe lotnisko w Krakowie. W ostatnich latach liczba obsługiwanych pasażerów rosła, a lotnisko stało się drugim po Warszawie najważniejszym w Polsce (por. Rysunek 2.40).

Rysunek 2.40

Liczba pasażerów obsługiwanych na lotnisku w Krakowie (oś prawa) oraz udział lotniska w krajowym ruchu lotniczym w latach 1999-2008.

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Objaśnienia: Udział w ruchu krajowym został obliczony jako relacja liczby pasażerów obsługiwanych na lotnisku w Krakowie do całkowitej liczby pasażerów portów lotniczych w Polsce (przyjazdy, wyjazdy i tranzyt).

Poprawie sytuacji infrastruktury drogowej służyły będą inwestycje w ramach RPO w latach 2007-2013, ponieważ gros środków przeznaczono na ten cel (Tabela 2.3). Rozbudowa infrastruktury

jest głównym priorytetem regionu, tylko w woj. dolnośląskim występuje większa koncentracja środków przeznaczonych na ten cel.

Tabela 2.3

Rozdysponowanie funduszy UE na inwestycje transportowe w latach 2007-2013.

Województwo	Fundusze wspólnotowe		Fundusze na infrastrukturę transportu w ujęciu gałęziowym (proc. funduszy na inwestycje infrastrukturalne z RPO)			
	w mln euro	w proc. RPO	drogowa	kolejowa	porty lotnicze	pozostała
dolnośląskie	158,73	13,08	94,5	5,5	0	0
kujawsko-pomorskie	233,67	24,57	66,4	8,8	10,2	14,6
lubelskie	258,08	22,33	60	14,1	9,5	16,4
lubuskie	111,59	25,41	75,8	14,9	3,4	6
łódzkie	234,29	27,12	74,7	7,3	8,5	9,5
małopolskie	251,96	21,95	92,1	0	2	5,9
mazowieckie	503,08	27,47	88,2	0	4	7,8
opolskie	102,76	24,06	91,9	0	7,3	0,8
podkarpackie	275,87	24,28	65,4	17,6	8,5	8,5
podlaskie	195,07	30,66	62,2	0	21,7	16,2
pomorskie	278,62	31,48	50,7	16,5	0	32,8
śląskie	334,42	21,29	91,9	6	0	2,1
świętokrzyskie	180,47	24,87	95,1	0	0	4,9
warmińsko-mazurskie	346,90	33,47	73,2	9	14,4	3,4
wielkopolskie	347,69	27,32	69,2	11,4	2,4	17
zachodniopomorskie	240,54	28,79	55,1	6,4	3,7	34,8

Źródło: Opracowanie IBS na podstawie RPO.

W niniejszym raporcie przez innowacyjność rozumie się zdolność i motywację przedsiębiorstw do poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników prac badawczych i rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków³⁰. Definicja ta obejmuje także doskonalenie i rozwój istniejących technologii, wprowadzanie nowych rozwiązań w organizacji i zarządzaniu, doskonalenie i rozwój infrastruktury, zwłaszcza dotyczącej gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji.

Oceny innowacyjności województwa małopolskiego w porównaniu z innymi regionami można dokonać stosując metodologię European Innovation Scoreboard (EIS)³¹, czyli zestaw wskaźników słu-

30 Przyjęto definicję innowacyjności stosowaną w dokumencie Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 Wspierające Wzrost Gospodarczy I Zatrudnienie przygotowanym przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

31 Szczegółowy opis tej metodologii znajduje się w załączniku.

żących konstrukcji kompozytowej miary innowacyjności, umożliwiającej ocenę zarówno krajów członkowskich jak i poszczególnych regionów w tych krajach. Z punktu widzenia celów tego raportu, metodologia EIS jest użytecznym narzędziem, umożliwiającym w systematyczny i przejrzysty sposób ocenę poszczególnych czynników decydujących o potencjale innowacyjności Małopolski i jej dotychczasowych osiągnięciach w dziedzinie wdrażania innowacji. Pewnym ograniczeniem dla zastosowania tej metodologii jest dostęp do danych niezbędnych dla oszacowania odpowiednich wskaźników składowych. W niniejszym raporcie dołożono starań, aby uwzględnić możliwie najszerszą gamę wskaźników proponowanych EIS, również te, które dotychczas nie były wykorzystywane w specjalistycznych opracowaniach dotyczących innowacyjności polskich regionów. Niemniej jednak, pewne miary musiały zostać pominięte ze względu na brak danych w układzie regionalnym.

Tabela 2.4

Wartości składowych indeksu innowacyjności.

	woj. małopolskie	Polska ogółem	max	min	Źródło (rok ³²)
Wymiar 1: Czynniki stymulujące innowacje					
udział osób z wykształceniem wyższym w grupie wieku 25-64	20,2	19,8	27,8	15,9	BAEL (2008)
udział osób z wykształceniem wyższym w wieku 20-29	7,0	6,6	8,8	4,4	BDR, GUS (2008)
absolwenci kierunków technicznych na 1000 osób w wieku 20-29	12,0	9,6	14,0	5,4	BDR, GUS (2003)
uczestnictwo w kształceniu ustawicznym w wieku 25-64	4,4	4,7	7,2	2,9	BDR, GUS (2008)
wskaźnik penetracji Internetu ³³	43,3	38,0	49,1	20,3	Diagnoza Społeczna (2007)
Wymiar 2: Czynniki kreujące wiedzę					
udział wydatków publicznych na B+R w ogólnej wartości PKB (w proc.)	0,92	0,56	1,07	0,08	GUS (2007)
udział wydatków na B+R w biznesie w PKB (w proc.)	0,18	0,25	0,33	0,01	BDR ³⁴ (2006)
udział przedsiębiorstw otrzymujących fundusze publiczne na innowacje (w proc.)	21,4	27,2	40,8	21,4	GUS (2004-2006) ³⁵

32 Rok, z którego pochodzą dane.

33 Liczba linii na 100 mieszkańców; tu wskaźnik przybliżony odsetkiem gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu.

34 Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób i które poniosły nakłady na działalność innowacyjną jako proc. przedsiębiorstw w przemyśle

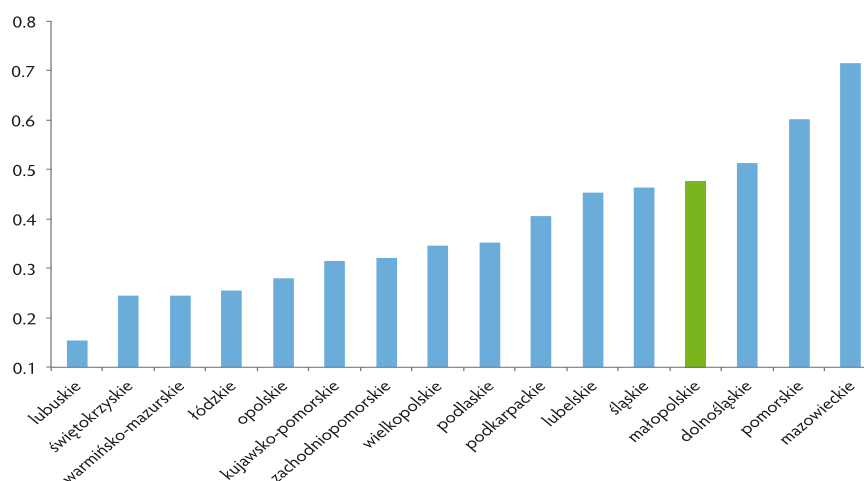
35 Przedsiębiorstwa, które w latach 2004-2006 otrzymały publiczne wsparcie finansowe na działalność innowacyjną (w tym B+R) w proc. przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie

	woj. małopolskie	Polska ogółem	max	min	Źródło (rok ³²)
Wymiar 3: Czynniki z grupy innowacje a przedsiębiorczość					
udział wprowadzających innowacje w sektorze MSP	20,6	22,1	26,2	14,4	GUS (2004-2006)
udział innowacyjnych firm współpracujących z innymi przedsiębiorstwami	9,3	11,1	14,7	5,7	GUS (2004-2006)
udział MSP wprowadzających innowacje organizacyjne	22,7	23,4	29,8	17,1	GUS (2004-2006)
Wymiar 4: Zastosowania innowacji					
zatrudnienie w wysoko rozwiniętych gałęziach usług i przemysłu jako proc. osób aktywnych zawodowo	3,3	3,2	5,5	1,4	Eurostat (2007)
sprzedaż nowych z perspektywy rynku produktów, w proc. obrotu	3,0	4,2	11,1	0,8	GUS (2004-2006)
sprzedaż nowych z perspektywy firmy produktów, w proc. obrotu	2,4	5,1	9,1	1,5	GUS (2004-2006)
Wymiar 5: Własność intelektualna					
nowe wnioski patentowe w EPO na milion mieszkańców	5,0	3,0	11,1	0,2	Eurostat (2004)
liczba nowych znaków towarowych uznawanych w UE na milion mieszkańców	6,8	6,8	10,3	0,0	Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004-06, GUS W-wa 2006
liczba nowych wzorów przemysłowych uznawanych w UE na milion mieszkańców	2,7	2,0	5,2	0,0	Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004-06, GUS W-wa 2006

Agregacja wskaźników z pięciu obszarów zaproponowanych w EIS pozwala oszacować Sumaryczny Indeks Innowacyjności, który porządkuje polskie regiony względem poziomu innowacyjności. Poniżej przedstawiono wykres dla wartości wskaźnika według województw w Polsce.

Rysunek 2.41

Sumaryczny Indeks Innowacyjności dla polskich województw.

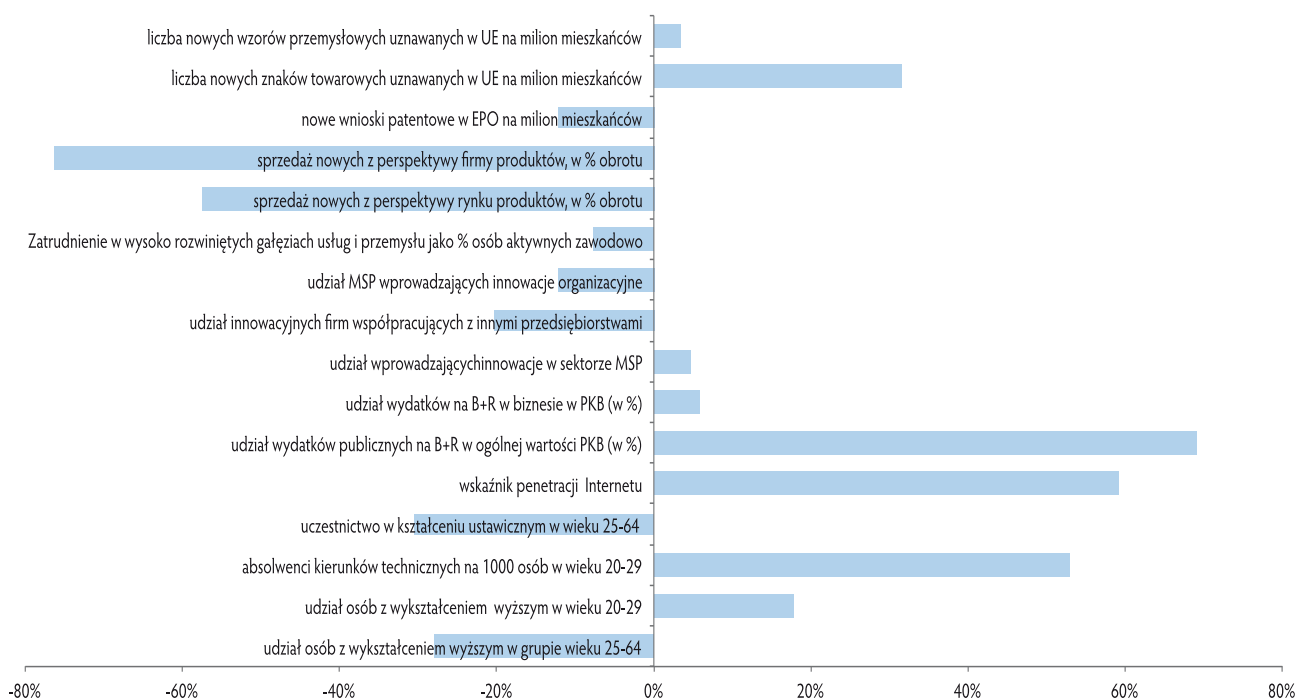

Źródło: Opracowanie własne IBS.

Wyniki oszacowań Sumarycznego Indeksu Innowacyjności dla poszczególnych regionów wskazują na to, że Małopolska znajduje się w czołówce w rankingu innowacyjności regionów. Wyprzedzają ją województwa: mazowieckie, pomorskie i dolnośląskie. W Małopolsce znacznie niższa jest sprzedaż nowych produktów z punktu widzenia firmy lub rynku, niewielki jest udział osób biorących udział w kształceniu ustawicznym oraz dużo niższy od wartości maksymalnej jest odsetek osób z wykształceniem wyższym w grupie wieku 25-64. Są to czynniki obniżające wskaźnik innowacyjności, skutkujące osłabieniem pozycji województwa w stosunku do najlepszych regionów kraju (por. Rysunek 2.42).

Rysunek 2.42

Dekompozycja wskaźnika syntetycznego dla województwa małopolskiego.

Źródło: Opracowanie własne IBS.

Podsumowując, jakość zasobów ludzkich i infrastruktura badawczo-rozwojowa jest w województwie małopolskim bardzo dobrze rozwinięta. Województwo ponosi duże nakłady na budowanie kapitału ludzkiego i rozbudowę sektora badawczego, ale jak dotąd w stosunkowo niewielkim stopniu z tego potencjału korzysta lokalny sektor prywatny. Wydaje się, że przedsiębiorstwa w innych regionach, stanowiących ścisłą czołówkę pod względem innowacyjności, lepiej absorbują innowacje generowane przez sferę badawczo-rozwojową niż ma to miejsce w Małopolsce. Nie można wykluczyć, że wpływa to na jakość i dynamikę zatrudnienia. Dystans, jaki dzieli Małopolskę od tych regionów nie wydaje się duży, jednak warto byłoby podjąć działania w kierunku ustalenia, jakie polityki pozwoliłyby zacieśnić

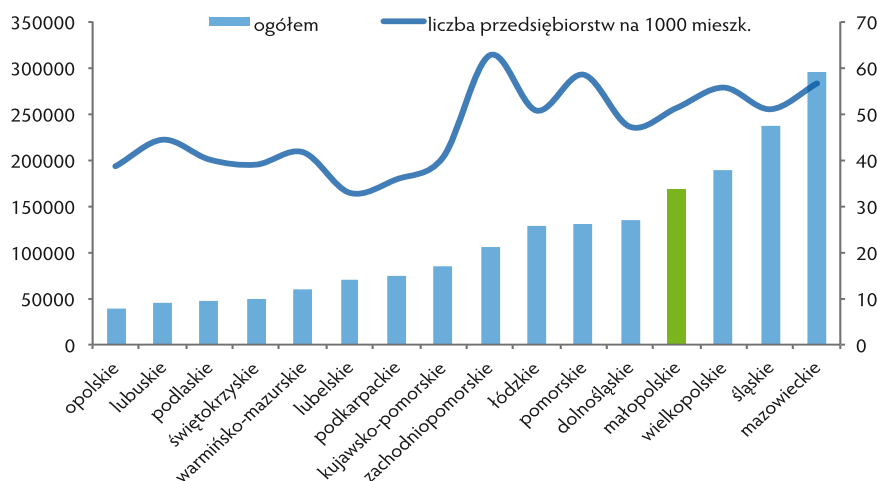
współpracę pomiędzy sektorem przedsiębiorstwa a sferą badawczo-rozwojową lub jakie zmiany strukturalne w sektorze przedsiębiorstw musiałyby zajść, aby w większym stopniu wykorzystywał potencjał stwarzany przez lokalną infrastrukturę badawczo-rozwojową.

2.6. Przedsiębiorczość

W woj. małopolskim w 2007 r. zarejestrowane było 293 845 firm (8 proc. podmiotów zarejestrowanych w całym kraju) i ich liczba od 2002 r. nieustannie rosła. Plasuje to Małopolskę na 5. miejscu w kraju, po mazowieckim, śląskim, wielkopolskim i dolnośląskim. Pod względem liczby przedsiębiorstw aktywnych (159 591, 16 proc. aktywnych firm w kraju) badane województwo zajmowało w 2007 r. 4. miejsce, wyprzedzając dodatkowo woj. dolnośląskie. W stosunku do roku poprzedniego liczba firm w regionie wzrosła o 6.2 proc. O stosunkowo wysokim poziomie przedsiębiorczości świadczy też fakt, że pod względem relatywnej liczby przedsiębiorstw przypadającej na 1000 mieszkańców woj. małopolskie zajmuje 4. miejsce w kraju (po zachodniopomorskim, mazowieckim i wielkopolskim).

Rysunek 2.43

Liczba aktywnych przedsiębiorstw niefinansowych absolutna i na 1000 mieszkańców (oś prawa) wg województw w 2008 r.

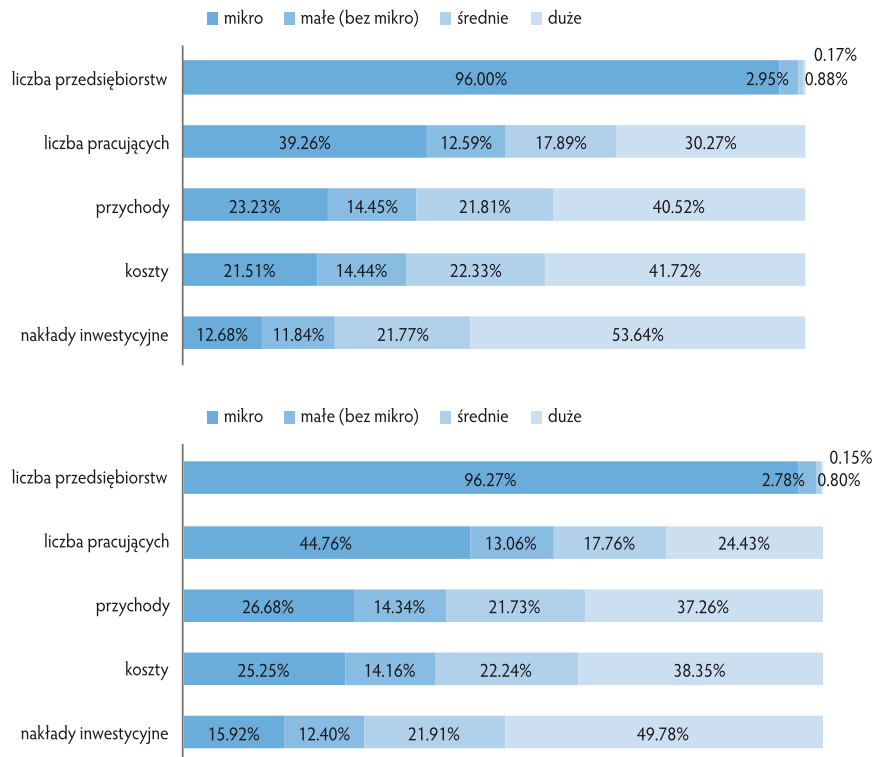
Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.*

Struktura przedsiębiorstw według liczby zatrudnionych jest analogiczna jak w całym kraju, tzn. dominują mikroprzedsiębiorstwa (96.3 proc. w Małopolsce, 96.0 proc. w kraju), a najmniej jest firm dużych. W woj. małopolskim duże przedsiębiorstwa mają mniejszy udział w przychodach i kosztach niż przeciętnie w kraju, co oznacza, że obroty firm z sektora MSP w regionie są większe

niż w kraju. Pod względem nakładów inwestycyjnych natomiast można zauważyć wyższy odsetek mikroprzedsiębiorstw, które poniosły takie wydatki w 2008 r. (15.9 proc. wobec 12.7 proc. w kraju) (por. Rysunek 2.44). Wartość inwestycji na 1 przedsiębiorstwo była jednak niższa w regionie niż średnio w kraju o 20 proc. Poziom inwestycji na przedsiębiorstwo we wszystkich klasach wielkości był niższy niż przeciętnie w Polsce, tylko w mikroprzedsiębiorstwach sięgał 98 proc. tej wartości (w pozostałych 79-86 proc. średniej krajowej). Największa wartość inwestycji dotyczyła przetwórstwa przemysłowego (D), handlu i napraw (G) oraz obsługi nieruchomości (K), zaś najniższa - pośrednictwo finansowe, edukacja i górnictwo. Inwestycje były w 67 proc. finansowane ze środków własnych, co stanowi wartość o 3 p. proc. niższą niż średnia dla kraju. Oznacza to, że firmy z sektora MSP w Małopolsce częściej niż przeciętnie korzystają z zewnętrznych źródeł finansowania. Najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji „handel i naprawy” oraz z pośrednictwa finansowego.

Rysunek 2.44

Aktywne MSP w Polsce (wykres górny) i woj. małopolskim (wykres dolny).

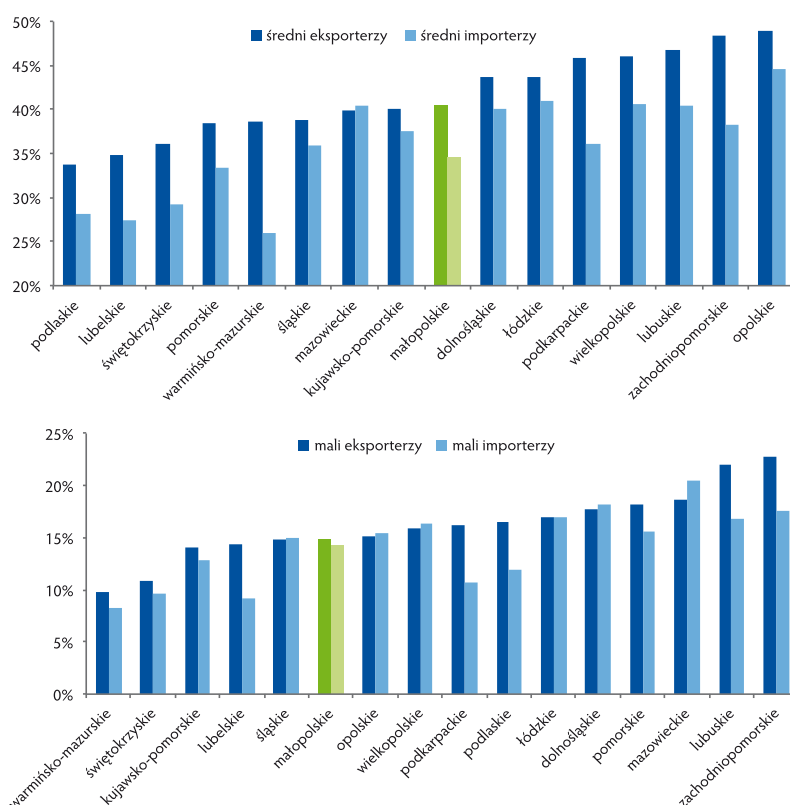

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.

Jak już wspomniano, woj. małopolskie charakteryzuje się dość wysokim poziomem wymiany międzynarodowej oraz dużą liczbą partnerów handlowych. Udział sektora MSP w tej wymianie nie jest jednak wysoki – tylko nieliczne małe przedsiębiorstwa są importerami lub eksporterami (14.2 proc. i 14.8 proc. odpowiednio). Lepiej prezentują się średnie firmy – ok. 40 proc. eksportuje swoje towary i ok. 34 proc. importuje zagraniczne produkty (por. Rysunek 2.45). Mimo to udział sprzedaży eksportowej w przychodach firm z sektora MSP w 2007 r. nie przekraczał 15 proc.

Rysunek 2.45

Udział eksporterów i importerów wśród małych (wykres górny) i średnich (wykres dolny) firm w województwach w 2007 r.

Źródło: Obliczenia własne IBS na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.* oraz *Raport o stanie sektora MSP w latach 2007-2008*, PARP.

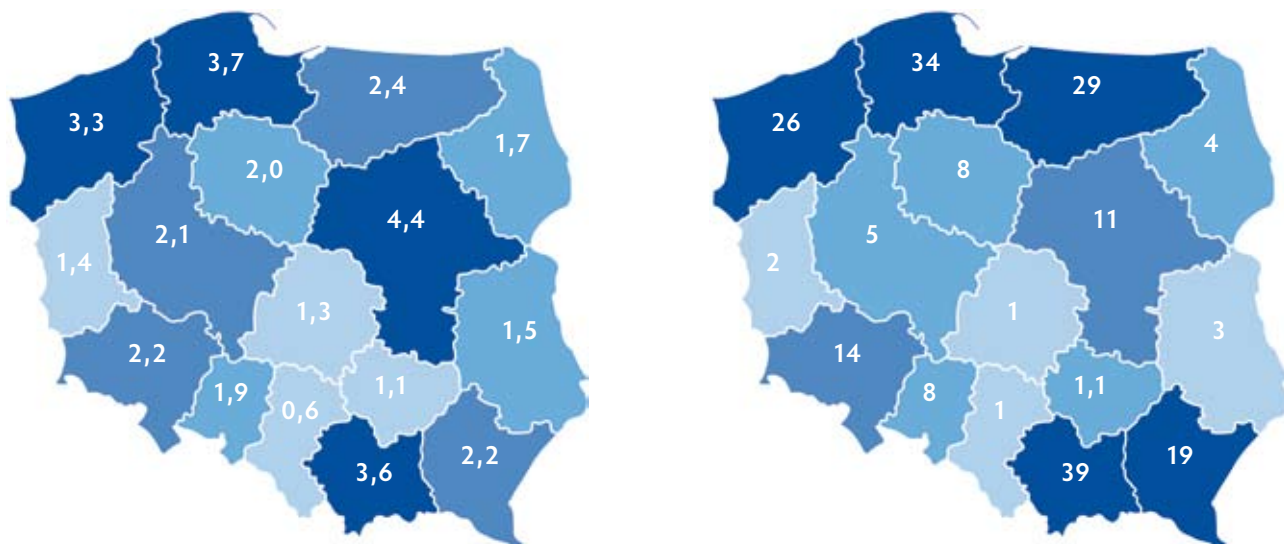
2.7. Potencjał turystyczny województwa

Atrakcyjność turystyczna regionów zależy w głównej mierze od ich walorów naturalnych i możliwości wypoczynkowo – rekreacyjnych, jednak ogromne znaczenie ma również odpowiednia promocja. Zgodnie z wynikami badań Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki S.A., województwo małopolskie jest najbar-

dziej atrakcyjnym turystycznie regionem w Polsce (39 proc. ankietowanych uznało je za pierwsze lub drugie najbardziej atrakcyjne w kraju). Popularność regionu potwierdza również fakt, że Małopolska charakteryzuje się trzecim najsilniejszym natężeniem ruchu turystycznego (3.6 mln osób w 2007 r.).

Rysunek 2.46

Atrakcyjność turystyczna województw (po prawej) oraz natężenie krajowego ruchu turystycznego w 2007 r. (w mln, po lewej).

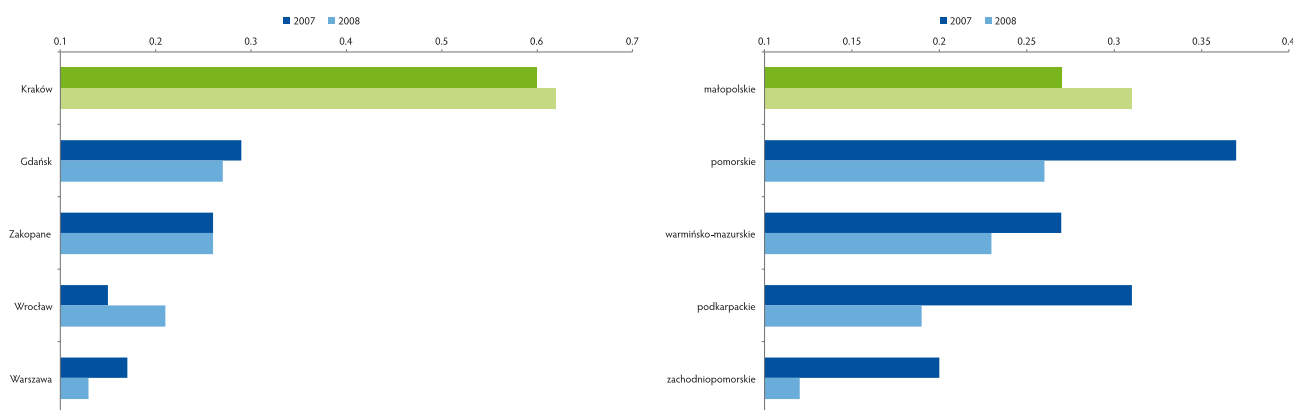
Źródło: PART S.A. (<http://part.com.pl>) oraz Instytut Turystyki (szacunki na podstawie badań ankietowych).

Objaśnienia: wartości procentowe na rysunku po prawej przedstawiają udział osób uznających dany region za najbardziej atrakcyjny lub drugi najbardziej atrakcyjny w kraju.

Atrakcyjność województwa małopolskiego jest dodatkowo potwierdzana wynikami badań przeprowadzanych co roku przez Synovate w ramach raportu „Atrakcyjność turystyczna polskich miast i regionów”.

Rysunek 2.47

Najatrakcyjniejsze polskie miasta (panel lewy) i województwa w 2007 i 2008 r.

Źródło: „Atrakcyjność turystyczna polskich miast i regionów”, Synovate Sp. z o.o., 2008.

Objaśnienia: Ankieta przeprowadzana jest na próbie ok. 1000 osób, które odpowiadają m.in. na pytania: Jakie polskie miasto uważa Pan/i za najbardziej atrakcyjne pod względem turystycznym? oraz: jakie polskie województwo uważa Pan/i za najbardziej atrakcyjne pod względem turystycznym?

Jakie są główne atuty regionu? Małopolska potrafi przyciągnąć turystów przez cały rok. Ukształtowanie powierzchni terenu ma charakter górski i wyżynny, co stwarza dogodne warunki do rozwoju różnych wariantów narciarstwa i wspinaczki górskiej. Liczne zabytki, miejsca kultu religijnego oraz ośrodki kultury, muzea w połączeniu z licznymi wydarzeniami kulturalnymi okazują się natomiast doskonałym sposobem na wydłużenie sezonu turystycznego.

Do dynamicznie rozwijających się sektorów turystyki w regionie należy zaliczyć turystykę pielgrzymkową, zdrowotną i uzdrowiskową (nowe ośrodki Spa & Wellness, uzdrowiska) oraz MICE (Meetings, Incentives, Conferences, Events – Spotkania, Wyjazdy integracyjne, Konferencje, Wydarzenia specjalne) – podkreślające unikalny charakter oferty, kojarzone ze zwyczajami i kulinariami z regionu. Konkurencyjność regionu w przygotowywanej ofercie turystycznej jest systematycznie monitorowana, a oferta produktowa jest dostosowywana do unikalnych potrzeb wyłonionych grup turystów.

Małopolskie oferuje 6 grup produktów turystycznych: (i) turystykę miejską, kulturową oraz pielgrzymkową, (ii) turystykę aktywną, rekreacyjną oraz specjalistyczną, (iii) turystykę uzdrowiskową i prozdrowotną, (iv) turystykę na terenach wiejskich, (v) turystykę biznesową, (vi) turystykę tranzytową i przygraniczną. Dominującym celem przyjazdu turystów jest jednak wypoczynek i zwiedzanie zabytków (szczególnie często jest ono powodem przyjazdu turystów zagranicznych), w mniejszym stopniu wędrówki piesze lub górskie czy odwiedzanie przyjaciół.

Niewątpliwym atutem województwa jest dobrze rozwinięta sieć drogowa, kolejowa³⁶ oraz międzynarodowy port lotniczy w Krakowie-Balicach. Krótkie czasy dojazdu z dużych ośrodków miejskich w kraju i za granicą w pewnym stopniu determinują większą skłonność do przyciągania turystów.

Prowadzona polityka rozwoju turystyki w województwie stawia na wzrost dostępności komunikacyjnej, poprawę jakości bazy noclegowej i gastronomicznej. Jednym z niedawno

36 Małopolskie charakteryzuje się bardzo wysokimi wskaźnikami liczby kilometrów dróg publicznych i torów kolejowych na 100km², jednak biorąc pod uwagę liczbę ludności, sytuacja regionu prezentuje się dużo gorzej (por. Wykres 2.27).

prowadzonych projektów była kategoryzacja wiejskiej bazy noclegowej³⁷. Wspierane są również unikatowe i oryginalne produkty turystyczne charakterystyczne dla Małopolski. Systematycznie poprawiana jest jakość usług przewoźniczych poprzez wprowadzenie certyfikatów dla osób oprowadzających wycieczki oraz organizację specjalistycznych szkoleń z zakresu turystyki i kultury. Wprowadzony został także system identyfikacji atrakcji turystycznych (IDENTUR), a promocja regionu odbywa się poprzez liczne festiwale i wydarzenia kulturalne, uczestnictwo w targach, krótkie filmy promujące Małopolskę na Discovery Historia, sieć billboardów w kraju, wydawnictwa oraz wizyty studyjne dziennikarzy.

Działania mające na celu wydłużenie sezonu turystycznego wiążą się przede wszystkim z rozbudową infrastruktury turystyki uzdrowskiej (pikalnie wód mineralnych, parki zdrojowe, uzdrowiska), rekreacyjnej (parki wodne, centra aktywnego wypoczynku, pola golfowe), biznesowej (infrastruktura targowo-wystawiennicza, spotkania biznesowe, wyjazdy motywacyjne), kulturowej (powstają nowe skanseny, muzea, rozbudowana została Opera Krakowska). Następuje rewitalizacja wielu zabytków, powstaje sieć szlaków turystycznych pozwalających dotrzeć do miejsc kultu religijnego (m.in. Kalwaria Zebrzydowska, Kraków-Łągiwniki, Wadowice) oraz rozpoczyna kursowanie pociąg papieski.

W przedłużaniu sezonu turystycznego pomaga również turystyka kulturowa. W tym celu zostały wytyczone unikatowe szlaki: Małopolskie Zabytki UNESCO, Szlak Architektury Drewnianej, Śladami Jana Pawła II, Solny Szlak, Kraina Orlich Gniazd, Szlak Gotycki, Śladami Żydów Małopolskich. Rozwijana jest również turystyka wykorzystująca dziedzictwo kulturowe w mniejszych miastach Małopolski (powstanie m.in. Szlak Średniowiecznych Rynków, Szlak Rezydencji Magnackich). W pewnym stopniu w aktywnym przedłużaniu sezonu wspiera region sieć imprez m.in.: Krakowski Festiwal Filmowy, Międzynarodowe Triennale Grafiki, Coke Live Music Festival, Międzynarodowy Festiwal Folkloru Ziemi Górskich, Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego, Jeździecki Festiwal Western, Małopolski Piknik Lotniczy.

37 Agroturystyka jest w woj. małopolskim bardzo dobrze rozwinięta – z badań GUS i Instytutu Turystyki wynika, że w latach 2001-2003 Małopolska charakteryzowała się największą bazą noclegową tego typu. Ponadto, gospodarstwa agroturystyczne oferują szeroką gamę atrakcji (ogniska, jazda konna, basen, etc.), dzięki czemu są wysoko konkurencyjne na tle kraju (Kotala A., Niedziółka A., „Kształtowanie przewagi konkurencyjnej w agroturystyce na przykładzie województwa małopolskiego”, UR w Krakowie).

Ramka 2.8

Dobre praktyki w zakresie rozwoju agroturystyki w Małopolsce

Głównym celem prowadzonych działań jest skłonienie turystów do wypoczynku na wsi oraz przyjazdu w mniej znane części województwa. Poprawę dostępności oferty agroturystycznej osiąga się przez promocję możliwości spędzania wolnego czasu na wsi oraz prowadzenie serwisu internetowego z aktualną ofertą wypoczynku poza miastem. Wspomaga go realizowany projekt kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej, który jest zgodny z zasadami Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”. Uczestnictwo w programie jest dobrowolne i umożliwia uzyskanie kategorii (standard, jedno słońce, dwa słońca) w zależności od bogactwa oferty i jakości świadczonych usług (węzeł sanitarny, rodzaj zakwaterowania). Obiekty skategoryzowane zostały oznaczone tabliczkami „Małopolska Agroturystyka” i zamieszczone w serwisie internetowym.

Zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej można także uzyskać poprzez otwieranie nowych, oryginalnych szlaków turystycznych. Przykładem takiego działania może być szlak „Małopolskiej Wsi Pachnącej Ziołami”, który zrzesza 22 gospodarstwa agroturystyczne zajmujące się uprawą ziół i prowadzeniem kuchni regionalnej. Poza standardową ofertą gospodarstwa te zajmują się przygotowaniem syropów, konfitur, nalewek oraz w wielu przypadkach przeprowadzają zabiegi odnowy biologicznej z wykorzystaniem ziół. Są położone w miejscach o dogodnym dojeździe, cechuje je cisza oraz możliwość zgłębiania regionalnych tradycji. Realizowany projekt jest finansowany z budżetu województwa małopolskiego.

Źródło: Opracowanie własne IBS.

Do projektów realizowanych obecnie należy zaliczyć MSIT (Małopolski System Informacji Turystycznej), który ma połączyć sieć punktów informacji turystycznej w regionie, dokonać ich kategoryzacji, oznakować najważniejsze atrakcje turystyczne. Ponadto stworzona zostanie regionalna baza danych informacji turystycznej oraz opracowany zostanie wielojęzyczny regionalny portal turystyczny. Wprowadzone zostaną także kioski elektroniczne (infokioski IT). Na listę kluczowych inwestycji na lata 2007-2013 włączono także budowę Muzeum Tadeusza Kantora oraz siedziby Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora – CRICOTEKA, Małopolskiego Ogrodu Sztuki w Krakowie, Lotniczego Parku Kulturowego w Krakowie, Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie, Centrum Kongresowego oraz remont konserwatorski i modernizacja Pałacu „Pod Krzysztoforą” – głównej siedziby Muzeum Historycznego Miasta Krakowa.

Podsumowując, województwo małopolskie wydaje się dobrze wykorzystywać swój ogromny potencjał turystyczny – region jest skutecznie promowany jako atrakcyjny przez cały rok, oferujący różnego rodzaju rozrywki i posiadający rozbudowaną bazę noclegową. Sukces Małopolski w tym

zakresie potwierdza fakt, że udział wartości dodanej sekcji H (hotele i restauracje) w regionie jest średnio nieco wyższy niż w kraju (1.6 proc. wobec 1.1 proc. w Polsce w roku 2007).

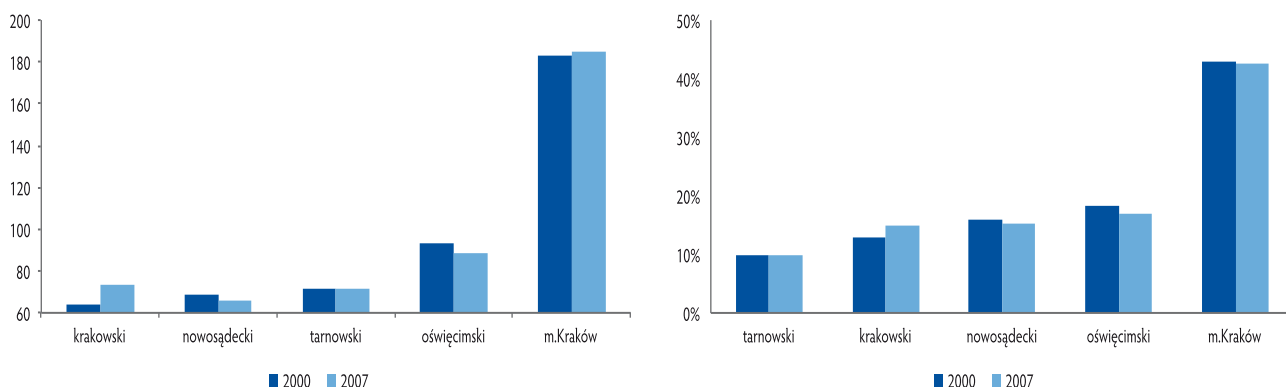
2.8. Przestrzenne zróżnicowanie województwa

W poprzednich częściach przeanalizowana została sytuacja województwa małopolskiego na tle innych polskich regionów, celem tego podrozdziału jest natomiast ocena wewnętrznego zróżnicowania Małopolski. Pozwoli ona wskazać bieguny wzrostu i obszary peryferyjne pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej.

W 2007 r. realny produkt krajowy brutto województwa małopolskiego wyniósł 42.65 mld PLN (7.36 proc. PKB Polski). Około 43 proc. zostało wytworzone w podregionie miasta Krakowa, natomiast udział każdego z pozostałych czterech podregionów wahał się od 10 do 17 proc. Można więc wnioskować o zdecydowanej dominacji ekonomicznej Krakowa (co potwierdza również jego poziom PKB per capita, niemal dwukrotnie wyższy od średniej dla województwa). Różnice pomiędzy pozostałymi podregionami wydają się być mniejsze. Maleje przewaga podregionu oświęcimskiego – jego udział w PKB województwa spadł w latach 2000-2007 o 1.3 p. proc., a w produkcie na mieszkańca o 5.2 p. proc., rośnie zaś znaczenie podregionu krakowskiego (wzrost o 2.1 p. proc. i 9.3 p. proc. odpowiednio). Najgorzej prezentuje się podregion nowosądecki, który zdecydowanie dywerguje w stosunku do pozostałych. Pozostałe jednak konvergują jedynie względem siebie, w ciągu badanych 8 lat nie udało im się istotnie zmniejszyć ogromnego dystansu wobec Krakowa.

Rysunek 2.48

PKB per capita w podregionach (panel lewy, województwo=100) oraz udział podregionów w wytworzonym PKB (panel prawy) w latach 2000 i 2007.

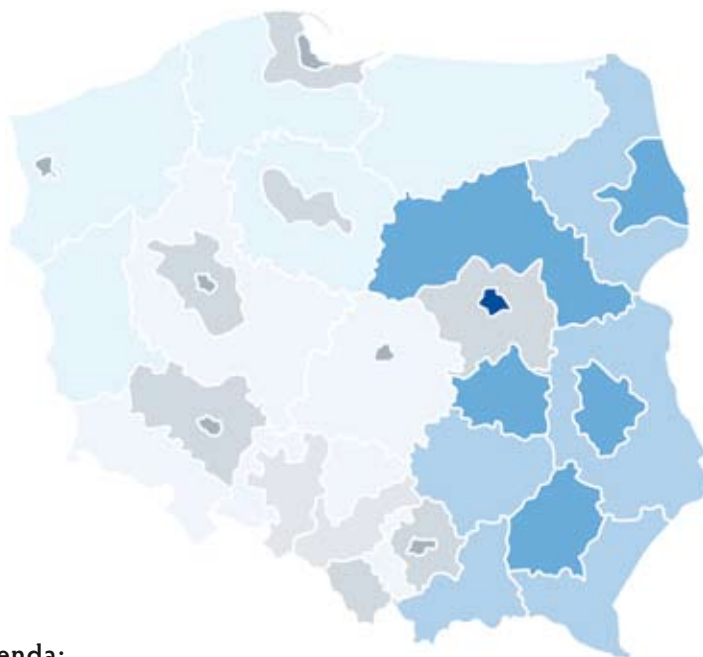
Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Bardziej szczegółowych informacji dotyczących zróżnicowania wewnątrzregionalnego dostarcza analiza małopolskiego rynku pracy. Dominacja podregionu m. Krakowa odzwierciedla się w sytuacji na rynku pracy – region ten charakteryzuje się najniższą stopą bezrobocia rejestrowanego – 2.8 proc. w 2008 r. oraz najwyższym poziomem wynagrodzeń – 3260 PLN wobec średniej wojewódzkiej równej 2904 PLN w 2008 r.

Ciekawych obserwacji dostarcza także analiza typologii regionów w Polsce pod kątem potrzeby strategicznej interwencji (por. Rysunek 2.49). Stolicę regionu i otaczające ją powiaty przedstawiono jako biegun wzrostu i otaczające go zaplecze, jednocześnie jednak istotna część województwa to obszary peryferyjne, wymagające specyficznego wsparcia.

Rysunek 2.49

Typologia obszarów problemowych/strategicznej interwencji w Polsce.

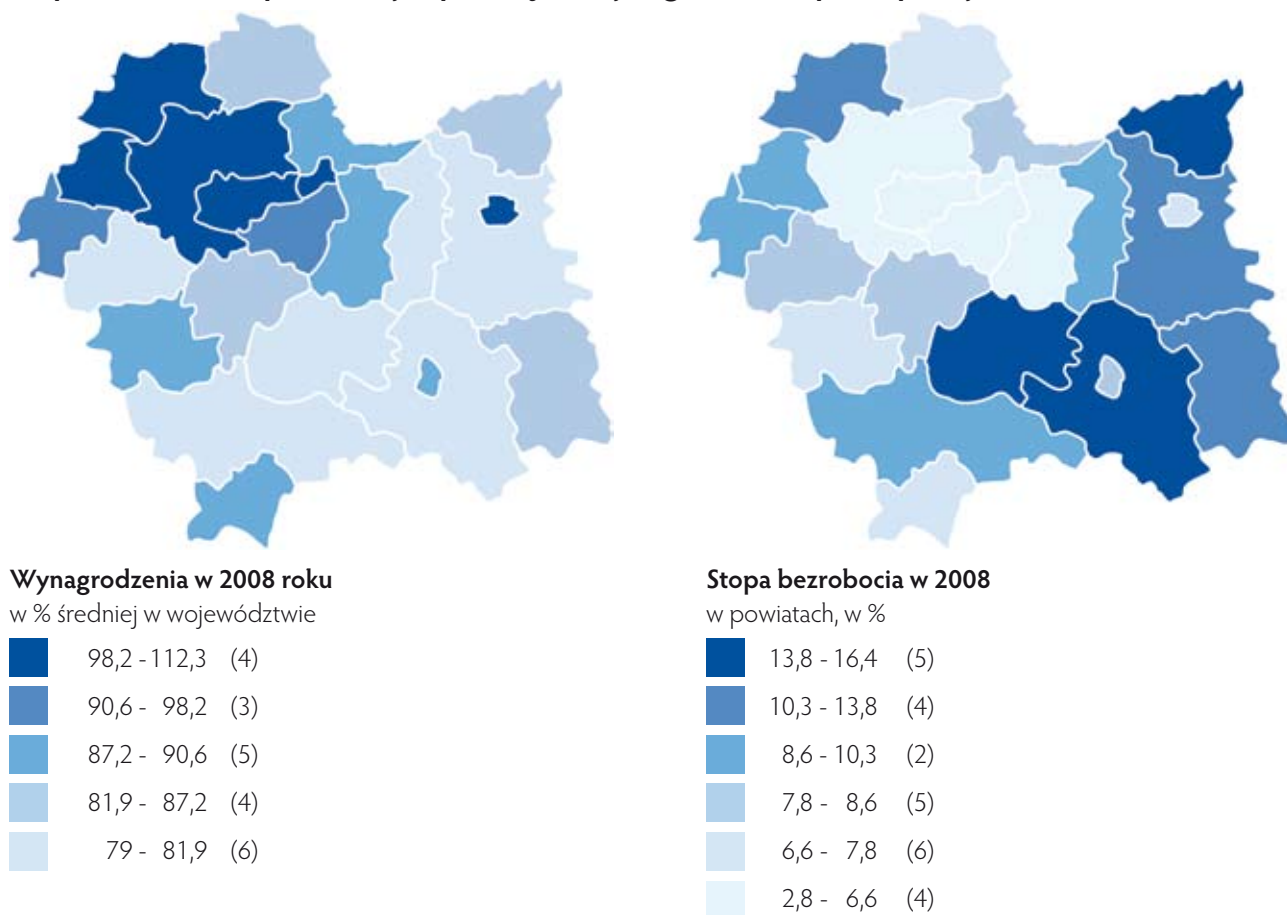
Legenda:

		liczba podregionów
rozwoj polaryzacyjny	Grupa 1: Warszawa	1
	Grupa 2: Bieguny wzrostu	6
	Grupa 3: Zaplecza metropolii i silne ośrodki ponadlokalne	9
	Grupa 4: Konurbacja śląska	6
rozwoj dyfuzyjny	Grupa 5: Wyróżniające ośrodki Mazowsza i Polski Wschodniej	7
	Grupa 6: Peryferie Polski wschodniej i południowej	11
	Grupa 7: Peryferie Polski centralnej i południowo-zachodniej	14
	Grupa 8: Peryferie Polski północnej i północno-zachodniej	12

Źródło: „Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz.”, MRR i IBS, Warszawa 2009.

Rysunek 2.50

Stopa bezrobocia (panel lewy) i przeciętne wynagrodzenia (panel prawy) w 2008 r.

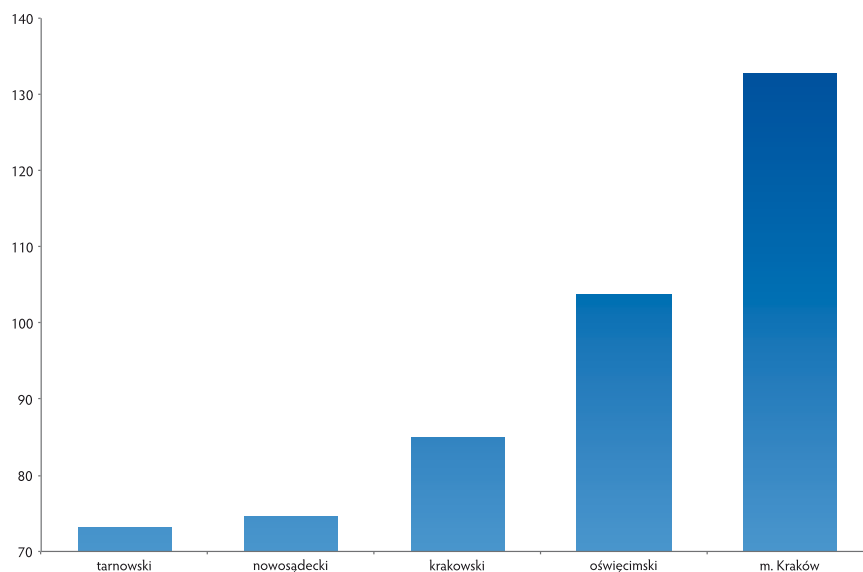

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

Objaśnienia: Wewnętrzne zróżnicowanie wynagrodzeń zostało przedstawione jako wielkość przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń w powiecie do przeciętnych miesięcznych zarobków w województwie.

Najwyższą stopę bezrobocia w 2008 r. zanotowano w powiatach: dąbrowskim, limanowskim, nowosądeckim i gorlickim, zaś najniższą: w Krakowie, powiecie bocheńskim, wielickim i krakowskim. Pod względem wynagrodzeń najlepiej prezentują się powiaty: Kraków, olkuski (wartości powyżej średniej wojewódzkiej), krakowski oraz chrzanowski (wartości zbliżone do średniej), a najgłabiej: tarnowski, brzeski i nowotarski (ok. 79-81 proc. średniej). Ogólnie w województwie małopolskim nie występują znaczące różnice w przeciętnych poziomach wynagrodzeń w powiatach – stanowią one od 80 do 112 % średniej wojewódzkiej. W grupie powiatów o najniższych wynagrodzeniach znalazł się tylko jeden z podregionu nowosądeckiego, co oznacza, że jego wysokie bezrobocie nie odbija się negatywnie na wynagrodzeniach pracowników. Jest to ciekawe tym bardziej, że produktywność pracy w podregionie przyjmuje drugą najniższą wartość (po tarnowskim) w województwie.

Rysunek 2.51 Wartość dodana brutto na 1 pracującego w 2007 r. (województwo=100).

Źródło: Opracowanie własne IBS na podstawie danych BDR GUS.

2.9. Podsumowanie

Województwo małopolskie rozwijało się w latach 1996-2007 w tempie nieznacznie niższym od średniej krajowej, a poziom PKB na mieszkańca był w 2007 r. sięgał niespełna 86% przeciętnego w kraju. Oznacza to, że region relatywnie oddala się pod względem poziomu rozwoju gospodarczego od lepiej rozwiniętych województw. Ponadto, cechowały go znaczne fluktuacje dynamiki tempa wzrostu gospodarczego - znacznie wyższe w porównaniu z gospodarką Polski. Większe zróżnicowanie tempa wzrostu w regionie determinowane było wyższymi wahaniami zatrudnienia i ogólnej produktywności czynników pracy.

Struktura gospodarcza regionu oraz jej przemiany korzystnie rzutują na możliwości rozwoju gospodarki. Małopolska cechuje się względnie wysokim poziomem usług i budownictwa w strukturze wartości dodanej brutto w porównaniu z gospodarką Polski, a udział rolnictwa jest niższy niż przeciętnie w kraju; jednocześnie większy udział sektora usług w wytwarzanym produkcie wynika przede wszystkim z rozmiarów sektora usług nierynkowych (w tym edukacji). Zachodzące przeobrażenia struktury gospodarki – przede wszystkim realokacja zatrudnienia z rolnictwa do sektora usług i (w znacznie mniejszym stopniu) przemysłu pozytywnie wpływają na rozwój gospodarczy.

Analizując wskaźniki zatrudnienia i bezrobocia w regionie Małopolski, można pokusić się o stwierdzenie, że sytuacja na rynku pracy jest nieznacznie lepsza niż przeciętnie w kraju. Obraz ten przesłania jednak bardzo niska aktywność zawodowa mieszkańców Małopolski, która dodatkowo systematycznie ulega pogorszeniu (pomimo nieznacznej poprawy zaobserwowanej w ostatnich latach w kraju). Niskie zaangażowanie populacji województwa małopolskiego na rynku pracy stanowi istotne barierę wyższego wzrostu gospodarczego. Niższa aktywność zawodowa ogółem wynika po części z większego odsetka osób uczących się w grupie wiekowej 15-24 – choć ich średni czas poszukiwania pierwszej pracy jest krótszy niż dla pozostałych regionów Polski, osoby uczące się relatywnie rzadko podejmują zatrudnienie (zarówno Małopolska, jak i kraj ogółem, wyróżnia się pod tym względem in minus na tle Unii Europejskiej). Pozytywnym aspektem regionalnego rynku pracy jest mniejsza luka pomiędzy zatrudnieniem kobiet i mężczyzn.

Większy udział osób z wykształceniem wyższym w strukturze bezrobotnych (na tle kraju) może wskazywać na większą skalę niedopasowania kierunków kształcenia z zapotrzebowaniem na rynku pracy. Szczególnie duże różnice między strukturą pracujących a bezrobotnych występują w zakresie nauk społecznych (ekonomia, prawo, pedagogika). Problemem dla regionu jest niski poziom partycypacji w kursach, szkoleniach i zajęciach pozaszkolnych, w szczególności osób bezrobotnych – spadek tego poziomu na przestrzeni lat 2001 – 2008 może zaskakiwać, mając na uwadze istoty wzrost środków na doksztalcenie skierowanych w tym okresie do bezrobotnych w ramach funduszy europejskich.

Małopolskę charakteryzuje względnie niska produktywność pracy (12 miejsce w kraju w układzie wojewódzkim), która bezpośrednio przekłada się na wysokość osiągniętych w regionie wynagrodzeń (91.8 proc. średniej krajowej w 2008 r.). Pod względem struktury sektorowej osiągniętych płac występujące w regionie zróżnicowanie wydaje się w sposób niewystarczający zachęcać do realokacji zasobów pracy między branżami – w szczególności, nisko (względem kraju) są opłacani pracownicy w usługach rynkowych oraz w mniejszym stopniu w przemyśle i budownictwie. Niewątpliwie nie ułatwia to pozytywnych kierunków przeobrażeń struktury zatrudnienia.

Mieszkańcy Małopolski są mobilni przestrzennie, szczególnie w zakresie codziennych dojazdów do pracy na tle innych regionów kraju. Stosunkowo wysoką skalą mobilności charakteryzują się mieszkańcy powiatów wielickiego, krakowskiego, brzeskiego, chrzanowskiego, tarnowskiego oraz nowosądeckiego. Najczęściej sąsiadowały one z większymi miastami regionu: Krakowem, Tarnowem i Nowym Sączem, przyciągającymi do pracy mieszkańców nieodległych powiatów. Niska skala migracji wewnątrzregionalnych (zmian miejsca zamieszkania w ramach województwa) wraz z długimi czasami dojazdów do pracy mogą sugerować, że istnieją bariery instytucjonalne lub strukturalne ograniczające możliwość zmiany miejsca zamieszkania (np. wysokie ceny nieruchomości, szczególnie w stolicy regionu), tym samym zachęta w postaci wyższego wynagrodzenia jest niewystarczającym czynnikiem motywującym do zmiany miejsca zamieszkania.

Pod względem nakładów inwestycyjnych województwo małopolskie plasuje się nieznacznie poniżej średniej krajowej. W strukturze nakładów inwestycyjnych w 2008 r. województwa małopolskiego względem kraju widoczny był mniejszy udział rolnictwa, rybołówstwa, transportu, magazynowania i łączności, górnictwa, przetwórstwa przemysłowego i zaopatrywania w energię elektryczną. Względna nadreprezentacja w stosunku do krajowej struktury inwestycji dotyczyła przede wszystkim sekcji handel i naprawy oraz obsługa nieruchomości. W latach 1999-2008 opisywana struktura nakładów inwestycyjnych uległa zmianom, obrazując korzystne z punktu widzenia możliwości rozwoju gospodarki regionu przemiany. W szczególności w większym stopniu niż przeciętnie w kraju zwiększyła się rola sektora usług. Struktura przestrzenna inwestycji jest silnie skoncentrowana wokół oraz bezpośrednio w miasto Kraków, przy niewielkim nasileniu w południowych i północno-wschodnich powiatach województwa.

Małopolska należy do czołówki regionów Polski pod względem wartości zainwestowanego kapitału do liczby mieszkańców oraz udziału inwestycji zagranicznych w PKB regionu (odpowiednio czwarte i trzecie miejsce), co odzwierciedla atrakcyjność regionu i zdolność do przyciągania inwestycji. Stosunkowo niska pozycja regionu pod względem liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego świadczy o relatywnie dużej skali zrealizowanych inwestycji.

Województwo małopolskie jest także jednym z najbardziej innowacyjnych regionów w kraju (za woj. mazowieckim, pomorskim, dolnośląskim) zgodnie z opracowanym Sumarycznym Indekssem Innowacyjności (bazującym na definicji EIS). Do czynników oddziałujących w największym stopniu na rozwój innowacyjności w regionie zaliczono: jakość zasobów ludzkich, infrastruktury badawczo-rozwojowej oraz wysokie nakłady na ich rozwój. Niewystarczająca jest jednak w tym zakresie absorpcja wytworzonych innowacji przez sektor prywatny, współpraca przedsiębiorstw oraz wysokość nakładów prywatnych na badania przez co niewykorzystane zostają możliwości rozwoju regionu. Odpowiednio prowadzona polityka wsparcia sektora MSP mogłaby zwiększyć liczbę innowacyjnych produktów wprowadzanych na rynek.

Ponadto, Małopolskę opisuje wysoki poziom obrotów handlowych, w szczególności eksportu oraz duża liczba partnerów handlowych. Są to pozytywne symptomy m.in. międzynarodowej konkurencyjności tej gospodarki. Rozwojowi regionu sprzyja także wysoka atrakcyjność turystyczna województwa małopolskiego oraz miasta Krakowa. Oferta turystyczna jest bogata i umożliwia spędzanie czasu przez cały rok. Jest ona systematycznie monitorowana i dostosowywana do wyłonionych w trakcie badań ankietowych potrzeb grup turystów.

W przekroju przestrzennym uwidaczniają się istotne różnice między poszczególnymi podregionami. W województwie można odnaleźć zarówno silny ośrodek wzrostu w skali kraju (Kraków) jak i obszary peryferyjne wymagające wsparcia (południowa część województwa). Opisywane regiony różnią się w istotny sposób pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, sytuacji na rynku pracy oraz wynagrodzeń w poszczególnych powiatach – jednocześnie jednak relatywnie wysokie bezrobocie na niektórych obszarach niekoniecznie przekłada się na niższe płace jego mieszkańców.

część II

Modelowanie rozwoju regionu

3. ZABURZENIA MAKROEKONOMICZNE I MECHANIZMY ICH TRANSMISJI

Ocena perspektyw rozwoju województwa małopolskiego w latach 2008-2020 wymagała stworzenia aplikacji umożliwiającej prognozowanie oraz symulowanie wpływu zmian w otoczeniu oraz wewnątrz województwa małopolskiego. Na podstawie wyników symulacji osiągniętych tą drogą przygotowano scenariusze rozwoju województwa oraz (po gruntownej analizie prezentowanych w raporcie danych) wypracowano rekomendacje dla polityki regionalnej.

Dla zrozumienia zagadnień poruszanych w niniejszym rozdziale niezbędne jest dokładne wyjaśnienie pojęcia szoku makroekonomicznego, włącznie z dostarczeniem podstawowych definicji dotyczących zaburzeń gospodarczych, ich interpretacji i znaczenia dla gospodarki. Poniższy rozdział zapoznaje czytelnika z najważniejszymi kwestiami w tym zakresie.

3.1. Definicja i charakterystyka fluktuacji gospodarczych

W ekonomii szok³⁸ jest definiowany jako niespodziewane wydarzenie, które istotnie wpływa na stan gospodarki. Można w inny sposób określić je jako impuls pierwotny – gospodarka jest układem naczyń połączonych i każde takie zdarzenie powoduje wielorakie, pośrednie i bezpośrednie skutki. Decydenci, naukowcy i obserwatorzy rzeczywistości gospodarczej mają często możliwość obserwowania wyłącznie skutków tych impulsów, co powoduje konieczność wnioskowania na ich podstawie o przyczynach impulsów.

38 Można również zamiennie używać takich określeń, jak „zaburzenia” i „impulsy”. Warto również odnotować, że nie wszystkie szoki są niespodziewane. Z przyczyn technicznych, prawnych i organizacyjnych, decyzje rządu dotyczące podatków i wydatków budżetowych są znane z wyprzedzeniem, dlatego też zasadniczo nie mogą być niespodziewane.

Warto podkreślić, że zaburzenie, które nazywamy szokiem, ma charakter egzogeniczny, tzn. niezależny i zewnętrzny w stosunku do procesów gospodarczych, które są aktualnie przedmiotem zainteresowania badacza, decydenta, etc. Oczywiście, z przestrzennego punktu widzenia, zdarzenie to może mieć swoje źródło zarówno w otoczeniu analizowanej gospodarki (np. zagranicą lub w sąsiadującym regionie), jak i wewnątrz niej (dotyczy ono wtedy np. polityki państwa lub zmian technologicznych i organizacyjnych w przedsiębiorstwach). Obok miejsca pochodzenia, istotna jest również kategoria ekonomiczna, której to zaburzenie bezpośrednio dotyczy, jak np. ceny istotnego z punktu widzenia lokalnej gospodarki dobra, ogólnego poziomu cen, wielkości zatrudnienia, efektywności produkcji lub jakiejś charakterystyki rynku pracy (np. siły związków zawodowych).

Rysunek 3.1

Współzależności między gospodarką kraju, a gospodarkami regionalnymi.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

W szczególności, w analizie regionalnej celowe wydaje się uwzględnienie osobno zaburzeń międzynarodowych, ogólnokrajowych i regionalnych. Wynika to z faktu, iż każdy region jest powiązany na wiele różnych sposobów ze swoim otoczeniem (z sąsiednimi regionami, z instytucjami centralnymi, z zagranicą). Z tego powodu istotne jest adekwatne uchwycenie zarówno wewnętrznych potencjałów lub barier rozwoju województwa, jak i mechanizmów gospodarczych i instytucjonalnych, które umożliwiają przekazywanie zaburzeń z poziomu krajowego do województw. Do mechanizmów, które pozwalają na to, zaliczyć można m.in.:

- Administrację państwową i samorządową, począwszy od gmin, poprzez powiaty i województwo, aż do władz centralnych (w tym, organów niezależnych od władzy wykonawczej i ustawodawczej, jak NBP). Powiązania w tym aspekcie obejmują zarówno kwestie

finansowe i podatkowe, jak i ogólne instrumenty prowadzenia polityki gospodarczej, np. regulacje rynku pracy.

- Powiązania kapitałowe pomiędzy firmami. Wynikają one, z jednej strony, z działalności filii, oddziałów i jednostek zależnych większych firm i koncernów międzynarodowych na terenie województwa. Z drugiej zaś strony, wiążą się one ze strukturą własnościową przedsiębiorstw, emisją akcji czy obligacji (warto zwrócić uwagę, że same ceny akcji stanowią wygodny i szybko działający mechanizm informacyjny).
- Wymianę handlową z innymi regionami. Dobra i usługi wytwarzane na terenie woj. małopolskiego są dostarczane do odbiorców w innych województwach lub poza granicami kraju; z drugiej zaś strony, dobra wytwarzane poza województwem są przywożone i sprzedawane konsumentom w woj. małopolskim. Typowym przykładem zaburzenia oddziałującego na województwo za pośrednictwem kanału handlowego może być spadek popytu na towary pochodzące z województwa.
- Niektóre wskaźniki makroekonomiczne (np. stopy procentowe), często ustalone na szczeblu centralnym (lub wręcz poza nim, na międzynarodowych rynkach finansowych), wpływające przy tym na decyzje podmiotów gospodarczych operujących na każdym szczeblu. Przykładowo, podwyżka stóp procentowych w reakcji na szok innej natury zwiększa koszty zaciągania kredytu dla wszystkich firm korzystających z tej formy finansowania działalności.
- Ceny, będące w gospodarce rynkowej jednym z fundamentalnych źródeł informacji dla podmiotów ekonomicznych. Równocześnie, poprzez swoje zmiany, mogą przekazywać sygnały o zmieniającej się sytuacji gospodarczej czy też o zmianach istotnych uwarunkowań prowadzenia działalności ekonomicznej. Ceny wielu dóbr (np. energii i paliw) mają bardzo duże znaczenie dla samego procesu produkcyjnego, stąd też szoki o charakterze podażowym mają swoje źródła w zmianach cen tego typu dóbr. Skrajnym przypadkiem są niewątpliwie ceny surowców (przykład ropy naftowej, choć spektakularny, nie jest jedyny).

Jest zatem jasne, że stan gospodarki województwa zależy od bardzo wielu czynników, na które lokalni aktorzy częstokroć nie mają żadnego wpływu, zwłaszcza jeśli udział danego województwa w tworzeniu PKB kraju jest stosunkowo niewielki.

W teorii ekonomii ważną rolę pełnią tzw. szoki asymetryczne, czyli takie, których działanie jest zróżnicowane w zależności od tego, jakie podmioty gospodarcze, sektory gospodarki lub obszary są rozpatrywane. W omawianym kontekście oznacza to, że województwo może zostać przez zewnętrzne zaburzenia dotknięte silniej lub słabiej od swoich sąsiadów, a nawet w zupełnie inny sposób (tzn., że dany w danym regionie pojawią się inne efekty niż w sąsiednich). Asymetria ta może wynikać np. z odmiennej struktury gospodarczej – wiadomo skądinąd, że rolnictwo jest sektorem w dużej mierze odpornym na wahania koniunkturalne, zatem obszary, których gospodarka opiera się na rolnictwie, zapewne w mniejszym stopniu odczuwać będą skutki negatywnych szoków popytowych (produkcja rolna wykazuje istotnie mniejszą zmienność niż produkcja przemysłowa). Z drugiej strony, specjalizacja danego regionu w ramach jednej gałęzi przemysłu (np. samochodowego), będzie oddziaływać w przeciwnym kierunku. W takim przypadku spadek zewnętrznego popytu (w kraju takim, jak Polska, ta gałąź przemysłu ma głównie eksportowy charakter) spowoduje głęboki regres gospodarczy.

3.2. Transmisja zaburzeń na poziomie regionów – wnioski z literatury przedmiotu

3.2.1. Rodzaje szoków

O ile literatura przedmiotu poświęcona szokom makroekonomicznym jest obszerna, o tyle ważny z punktu widzenia celów niniejszego badania wycinek dotyczący regionalnego aspektu powstawania, rozprzestrzeniania się i absorpcji szoków należy ocenić jako relatywnie ubogi. Tym niemniej, dzięki badaniom empirycznym przeprowadzonym dla różnych grup krajów i analizom teoretycznym stwierdzono szereg prawidłowości, których stosowalność w kontekście analizy woj. małopolskiego nie budzi wątpliwości.

Panuje dość powszechne przekonanie (por. Cunado, Sanchez-Robles, 2000), że zaburzenia mające swoje źródła na poziomie regionów mają charakter głównie podażowy, w przeciwieństwie do szoków krajowych, wśród których dominują szoki popytowe. Innymi słowy, szoki o charakterze krajowym zmniejszają raczej popyt na dobra i usługi (np. na pracę, ale też całkowity) i mogą dotyczyć wydatków rządowych, podatków, podaży pieniądza, stóp procentowych, zagranicznych od-

biorców krajowych towarów, etc. Z kolei szoki regionalne dotyczą raczej procesu produkcyjnego, a więc w gruncie rzeczy zmian kosztów i cen wpływających na opłacalność produkcji.

Pamiętać należy, że na gospodarkę regionu wpływają zaburzenia mające swoje źródło poza granicami kraju, na poziomie kraju lub w samym regionie. Zróżnicowanie ich pochodzenia jest ściśle związane ze zróżnicowaniem ich charakteru, stawia również przed badaczem różnorodne wyzwania, w szczególności w kontekście modelowania makroekonomicznego. Z tego względu istotne jest określenie, jakie jest relatywne znaczenie poszczególnych typów szoków. Część analiz poświęcono również względnej roli, jaką szoki o charakterze regionalnym odgrywają we fluktuacjach podstawowych zmiennych makroekonomicznych. We Francji (por. Cadoret i Tavera, 2007) jedynie ok. 13 proc. zmienności produktu na poziomie regionalnym można przypisać szokom mającym swoje źródło na tym regionie. Podobnie, w Stanach Zjednoczonych (Blanchard i Katz (1992), Park i Hewings (2003)) większość zmienności na poziomie regionów można przypisać szokom ogólnokrajowym.

3.2.2. Płaszczyzny zróżnicowania regionów

Reakcje lokalnej gospodarki na zaistniałe zaburzenia są w dużej mierze zdeterminowane przez jej strukturę, przy czym znaczenie ma nie tylko względna rola poszczególnych sektorów, ale także typ wytwarzanych towarów i rynki docelowe, na które towary te trafiają. Jest ponadto jasne, że regiony bardziej otwarte na międzynarodową wymianę handlową są równocześnie bardziej narażone na zewnętrzne szoki popytowe. Wynika to m.in. ze zróżnicowania szybkości reakcji poszczególnych sektorów na zewnętrzny szok. W pierwszej kolejności dochodzi do spadku produkcji i zatrudnienia w przemyśle przetwórczym i w handlu, zaś w sektorze finansowym i innych gałęziach usługowych – po upływie kilku miesięcy (por. Park i Hewings, 2003). Co więcej, na ogół duża rola sektorów przemysłowych (w stosunku do rolnictwa) jest skorelowana z siłą związków gospodarczych regionu ze światem zewnętrznym. Tym samym, gospodarki regionalne, w których relatywnie dużą rolę odgrywa rolnictwo, są relatywnie bardziej odporne na szoki popytowe, które w większym stopniu dotyczą regionów przemysłowych. Należy też zauważyć, że na siłę i szybkość reakcji regionalnej gospodarki na zaburzenia gospodarcze wpływa także specjalizacja w ramach

sektorów przemysłowych – produkcja dóbr gotowych jest, jak stwierdzają badania empiryczne (Park i Hewings, 2003), bardziej podatna na zmiany zewnętrznego popytu niż wytwarzanie półproduktów, części i innych dóbr pośrednich. Opóźnienie w reakcji lokalnej gospodarki na zewnętrzne zaburzenia może również wynikać z odległości dzielącej ją od gospodarczego centrum kraju oraz liczby i intensywności powiązań funkcjonalnych z nim ją łączących³⁹.

Zróznicowanie struktury w sferze produkcyjnej gospodarki ma również znaczenie dla lokalnego rynku pracy – sektory charakteryzujące się większym jej zróznicowaniem odznaczają się średnio rzecz biorąc niższym bezrobociem (Elhorst, 2003). Ma to w gruncie rzeczy związek z relatywnie większymi możliwościami znalezienia zatrudnienia w innych sektorach przez osoby, które to zatrudnienie straciły wskutek wystąpienia szoku o charakterze asymetrycznym, dotyczącego różnych gałęzi gospodarki w sposób niejednakowy.

3.2.3. Zaburzenia gospodarcze w nowych państwach UE

Ponadto, jak stwierdzono w szeregu badań (np. Funke, Hall, Ruhwedel (1999)), kształt i charakterystyka dostosowań w Europie różni się znacząco od obserwowanej w Stanach Zjednoczonych (Möller, 2001) – w państwach europejskich migracje wewnętrzne w krótkim okresie nie stanowią istotnego mechanizmu dostosowawczego i nie przyczyniają się do dostosowania gospodarki do szoków mających niejednorodny geograficznie charakter. Z tego względu efekty zewnętrznych szoków ujawniają się na regionalnych rynkach pracy głównie w statystykach dotyczących bezrobocia i zatrudnienia. Przykładowo, zdarzyć się może tak, że negatywny szok zewnętrzny (np. spadek popytu na towary produkowane w regionie) spowoduje spadek produkcji i zmusi miejscowe firmy do redukcji zatrudnienia. Zwolnieni pracownicy, którzy w Stanach Zjednoczonych byliby skłonni poszukiwać pracy w innych regionach kraju, zasilają rzeszę bezrobotnych. Tym samym, spada zatrudnienie w regionie i rośnie stopa bezrobocia. Z drugiej strony, pozytywny szok spowoduje wzrost popytu na pracę, bezrobotnym zaś łatwiej będzie znaleźć pracę. Bardziej szczegółowe analizy (Pekkala i Kangasharju, (2007)) pozwoliły ustalić, że w dostosowaniach do

³⁹ Ten zgodny z intuicją schemat rozprzestrzeniania się zaburzeń stwierdzają dla Wielkiej Brytanii Funke i Hall (1998). Zauważyć można, że regiony o charakterze peryferyjnym z opóźnieniem w stosunku do regionów centralnych reagują na pojawienie się szoku, co sugeruje, że w rozprzestrzenianiu szoków między regionami istotne znaczenie mają także wewnątrz krajowe powiązania gospodarcze.

zaburzeń regionalnych relatywnie większą rolę odgrywają przepływy na linii aktywność – bierność zawodowa. Należy ponadto wspomnieć o badaniu przeprowadzonym dla Europy Centralnej (Gacs i Huber, (2005)), potwierdzającym – z jednej strony – występowanie w Polsce, Węgrzech i Czechach zarysowanego wcześniej wzorca dostosowań na rynku pracy, ale także – z drugiej strony – istnienie wyraźnych różnic. Przede wszystkim, w państwach „nowej UE” efektywność mechanizmów absorpcji jest niższa, zwłaszcza w regionach o charakterze peryferyjnym, co prowadzi do większych i bardziej trwałych spadków zatrudnienia.

3.2.4. Wnioski dla Małopolski

Reasumując, w oparciu o istniejącą literaturę przedmiotu wysnuć można szereg wniosków dotyczących gospodarki województwa małopolskiego, w szczególności, odnoszących się do zestawu czynników kształtujących jej dynamikę w przyszłości.

Po pierwsze, należy podkreślić, że gospodarki regionalne kształtowane są przede wszystkim przez zaburzenia o charakterze zewnętrznym (tj. mające swoje źródła poza regionem), które odpowiadają za większą część fluktuacji gospodarczych. Po drugie, należy w przyszłości spodziewać się przejściowych okresów wzrostu bezrobocia i spadku zatrudnienia – z uwagi na niską mobilność Polaków (i w ogólności – Europejczyków) dostosowania na rynku pracy odbywać się będą za pośrednictwem zatrudnienia i bezrobocia. Należy to rozumieć w ten sposób, że pracownicy zwalniani przez firmy, w reakcji na pogorszenie sytuacji gospodarczej (czyli wystąpienie negatywnego szoku), zasilą raczej rzeszę bezrobotnych na miejscu aniżeli będą szukać pracy w innych częściach kraju. Analogicznie, gdy sytuacja gospodarcza w regionie ulegnie poprawie, firmy w pierwszej kolejności sięgną po miejscowe zasoby pracy. Jest mało prawdopodobne, aby ta charakterystyka rynku pracy miała się zmienić w dającej się przewidzieć przyszłości. Szybkość dostosowania, czas trwania zaburzenia i nasilenie jego efektów mogą jednak ulec zmianie, np. wskutek rozważnie prowadzonej polityki rynku pracy.

Nie można *a priori* jednoznacznie stwierdzić, jak wzrost gospodarczy i związane z nim zmiany w strukturze gospodarki Małopolski wpłyną w najbliższych latach na jej podatność na zewnętrzne impulsy i, w ogólności, na fluktuacje gospodarcze. Z jednej strony, systematyczny spadek

roli rolnictwa, w powiązaniu z relatywnym wzrostem znaczenia przemysłu i usług, a więc sektorów bardziej zależnych od czynników zewnętrznych, powinien zwiększyć podatność gospodarki województwa na zewnętrzne zaburzenia i wzmocnić istniejące już kanały transmisji szoków. Z drugiej zaś strony, można oczekiwać, że w miarę upływu czasu gospodarka regionu będzie się w coraz większym stopniu dywersyfikować⁴⁰, co powinno prowadzić do zmniejszenia podatności gospodarki na zewnętrzne szoki⁴¹. Jak pokazują badania (Gajewski, Gawlikowska i Umiński, (2008)), korelacja pomiędzy cyklem koniunkturalnym Małopolski, a krajowym, jest umiarkowanej wielkości (ok. 0.45), co sugeruje występowanie pewnej niezależności lokalnej gospodarki od czynników zewnętrznych.

40 Wynika z tego, że dywersyfikacja działalności gospodarczej w ramach regionu powinna być strategicznym celem władz, zaś zbyt mocne przesuwanie ekonomicznego środka ciężkości w kierunku jednego tylko sektora jest z tego punktu widzenia niekorzystne.

41 Warto podkreślić, że tego rodzaju twierdzenia są formułowane w kategorii wartości średnich, tzn. dotyczą zdarzeń najbardziej prawdopodobnych.

4. CHARAKTERYSTYKA APLIKACJI MPMOD

W niniejszym rozdziale przedstawiona zostanie krótka charakterystyka aplikacji MPMOD, obejmująca zarówno skrócony opis zalet przyjętego podejścia modelowego, jak i istotne informacje dotyczące warstwy funkcjonalnej, dotyczące szoków makroekonomicznych będących do dyspozycji użytkownika aplikacji. Aplikacja prognostyczno-symulacyjna jest dostępna pod adresem: www.malopolska2020.pl.

4.1. *Ogólna charakterystyka modelu*

MPMOD stanowi uproszczony (niemniej jednak, wciąż bardzo skomplikowany) opis gospodarki województwa małopolskiego za pomocą języka ekonomii matematycznej. Opis ten obejmuje szeroki wachlarz aspektów jej funkcjonowania, tzn.: działalność gospodarstw domowych i ich decyzje dotyczące podejmowania pracy i konsumpcji; przedsiębiorstwa na kolejnych szczeblach procesu produkcyjnego, zajmujące się wydobywaniem surowców, wytwarzaniem półproduktów, części i podzespołów oraz produkcją gotowych dóbr (równocześnie, podejmują one decyzje inwestycyjne i zgłaszają zapotrzebowanie na pracowników); władze państwowe i samorządowe przeznaczające środki finansowe zebrane za pomocą podatków na wydatki służące istotnym celom. Aplikacja MPMOD wiernie oddaje również funkcjonowanie rynku pracy: negocjacje pomiędzy pracodawcami i pracownikami, proces poszukiwania pracy oraz samą decyzję o podejmowaniu pracy, rezygnacji z niej lub przejściu w stan bierności zawodowej.

MPMOD uwzględnia ponadto funkcjonowanie gospodarki Małopolski w określonym otoczeniu, tzn. zakłada istnienie wymiany handlowej z resztą kraju oraz z zagranicą. Należy również nadmienić, że opis

specyfiki różnych sektorów ekonomicznych gospodarki jest jednym z najważniejszych cech aplikacji, dlatego też MPMOD ma charakter wielosektorowy. Wyróżniono w nim sześć istotnych gałęzi gospodarki:

- Rolnictwo i przemysł spożywczy
- Energetyka
- Budownictwo
- Pozostały przemysł
- Handel
- Pozostałe usługi

Lista ta ma zbalansowany charakter, tzn. obejmuje zarówno sektory istotne ze względu na ich znaczenie w tworzeniu PKB województwa, jak i sektory specyficzne, niezbędne dla funkcjonowania gospodarki, tj. sektor energetyczny.

Ramka 4.1

Model MPMOD a alternatywne metody modelowania gospodarek regionalnych

Jednym z głównych narzędzi opisu zależności w regionalnej gospodarce i oceny wpływu zewnętrznych i wewnętrznych czynników na dynamikę jej rozwoju są modele makroekonomiczne, korzystające z metod matematycznych i możliwości obliczeniowych współczesnych komputerów przy tworzeniu wiarygodnych opisów gospodarek. Trzy główne klasy modeli wykorzystywanych do tych celów to:

- Modele statystyczne i ekonometryczne
- Modele wielorównaniowe
- Modele równowagi ogólnej (CGE i DSGE)

Modele ekonometryczne są najstarszą i najlepiej poznaną gałęzią modelowania makroekonomicznego, jednakże ich jakość jest z reguły silnie uzależniona od dostępności danych, ich kompletności i wiarygodności, co w przypadku Polski stanowi często poważną przeszkodę. Ponadto, modele tego typu na ogół w niepełnym stopniu uwzględniają wiedzę ekonomiczną dotyczącą funkcjonowania gospodarki, wskutek czego nie zawsze mogą one być stosowane.

Modele wielorównaniowe (np. HERMIN) charakteryzują się dużą szybkością obliczeń, łatwością obsługi, ich opis gospodarki jest bogaty, jednakże ich przestarzały charakter i selektywne uwzględnianie teoretycznej wiedzy ekonomicznej sprawiają, że zakres ich stosowania jest dzisiaj bardzo wąski.

Modele równowagi ogólnej (CGE i DSGE) stanowią najbardziej kompleksowy opis gospodarki (państwa, regionu) w kategoriach ilościowych. Podstawową zaletą narzędzi tego typu jest silne zakorzenienie w teorii ekonomii, co pozwala na uwzględnianie wiedzy ekonomicznej w znacznie większym zakresie niż ma to miejsce w innych rodzajach modeli. Ponadto, wymagania odnośnie do danych statystycznych, niezbędnych dla dopasowania danego modelu do rzeczywistych charakterystyk opisywanej gospodarki, są znacznie niższe niż w przypadku modeli ekonometrycznych.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych

Opracowany model makroekonomiczny województwa małopolskiego umożliwia analizę reakcji lokalnej gospodarki na rozmaite impulsy wewnętrzne i zewnętrzne, których szczegółowy opis, wraz z informacjami dotyczącymi interpretacji, identyfikacji i mierzenia, zawarto w Rozdziale 4.2.

4.2. Zmienne kontrolne (szoki)

Szoki makroekonomiczne, noszące w aplikacji MPMOD nazwę „zmiennych kontrolnych”, są podstawowym instrumentem analizy zachowania regionalnej gospodarki. Jej stan może zostać zaburzony przez szereg zdarzeń dotyczących zarówno jej makroekonomicznego i instytucjonalnego otoczenia, jak i funkcjonowania poszczególnych części. Zdarzenia te (czyli szoki) zostały sklasyfikowane w trzech rozłącznych kategoriach: (1) efektywności produkcji, (2) polityki fiskalnej, (3) rynku pracy i (4) demografii. Szczegółowy opis znajduje się w kolejnych podrozdziałach. Ponadto, dla każdego z szoków zaproponowano również sposób mierzenia – tak, aby możliwa była identyfikacja szoku danego typu w momencie jego wystąpienia, co pozwala na przeprowadzenie symulacji służącej ilościowej ocenie jego skutków.

Należy z całą stanowczością pokreślić, że szoki te mają silne umocowanie w teorii ekonomii i ich rola w kształtowaniu się trendów w gospodarce znajduje potwierdzenie również w badaniach o charakterze empirycznym. Trzeba również zauważyć, że każdy z tych szoków posiada ekonomiczną interpretację, która umożliwia powiązanie go z codziennym doświadczeniem.

4.2.1. Efektywność produkcji

Rola zmian technologicznych i organizacyjnych w procesie produkcji jest od dawna jednym z najważniejszych zagadnień teorii ekonomii i choć istnieją kwestie sporne, brak jest wątpliwości co do tego, że postęp technologiczny jest jednym z najbardziej fundamentalnych źródeł wzrostu gospodarczego w długim okresie. W modelu MPMOD proces produkcyjny może zostać usprawniony zarówno w ramach całej gospodarki regionalnej, jak i w obrębie jednego z sześciu sektorów. Z nieco innej perspektywy należy z kolei postrzegać spadek energochłonności.

- Wzrost efektywności produkcji oznacza, że przy danym zużyciu czynników produkcji (tj. pracy i kapitału) możliwe jest wyprodukowanie dóbr i usług o większej wartości. Dla celów mierze-

nia zmian efektywności produkcji zaproponowano szereg procedur statystycznych i matematycznych, często relatywnie skomplikowanych. Typowym przykładem może być tzw. reszta Solowa⁴². Ponadto, analiza zmian produktywności *per se*⁴³ w poszczególnych sektorach może stanowić podstawowe źródło informacji o zmianach efektywności produkcji.

- Energochłonność gospodarki oznacza ilość energii elektrycznej zużytej w procesie produkcyjnym przypadającą na jednostkę wartości wytworzonych towarów i usług. Mierzenie zmian energochłonności w oparciu o dane statystyczne jest więc relatywnie łatwe i wymaga skonstruowania wskaźnika odnoszącego zużycie energii elektrycznej do ogólnej wielkości produkcji (Produkt Krajowy Brutto jest oczywistą propozycją).

4.2.2. Polityka fiskalna

Drugi zestaw zmiennych kontrolnych dotyczy polityki fiskalnej państwa, czyli wysokości nakładanych przezeń podatków i wielkości wydatków państwa.

- Zmianie mogą ulec zarówno podatki pośrednie (VAT), jak i bezpośrednie: podatek od osób fizycznych, PIT, podatek od dywidend i podatek od osób prawnych, CIT. Ponadto, jako podatki traktowane są składki na ubezpieczenia społeczne. Wszystkie pozostałe daniny publiczne i świadczenia, stanowiące sumarycznie stosunkowo niewielką część dochodów państwa, zostały ujęte w kategorii „Zmiana pozostałych danin publicznych”. Zaistnienie szoków związanych ze zmianą stawek podatkowych jest z uwagi na jawność polityki fiskalnej w pełni obserwowalne i mierzalne, choć oczywiście bezpośrednio obserwuje się zmiany nominalnych stawek podatków, a nie tzw. stawek efektywnych lub klina podatkowego.
- Pieniądze uzyskane z podatków rząd może spożytkować na zakup dóbr i usług, tj. przeznaczyć je na konkretne cele zgodne z przyjętą wcześniej polityką. W ramach aplikacji MPMOD można jedynie zwiększyć całkowitą wielkość tych wydatków, bez ingerencji w ich strukturę. Z uwagi na to, iż dane dotyczące wielkości wydatków administracji w województwach są dostępne

42 Resztę Solowa można w sposób uproszczony określić jako część wzrostu PKB, której nie można wyjaśnić wzrostem wyposażenia w kapitał i wzrostem zatrudnienia (por. I raport cząstkowy opracowany w ramach projektu „Analiza zmian w otoczeniu makroekonomicznym województwa małopolskiego w latach 1995-2008”).

43 Tj. relacji nakładów i efektów wiążących wartość produktu i nakłady pracy lub kapitału (por. I raport cząstkowy projektu), np. wartość PKB przypadająca na jednego zatrudnionego.

(dysponuje nimi Główny Urząd Statystyczny oraz Ministerstwo Finansów – w cyklicznych sprawozdaniach z wykonania budżetu państwa), zaobserwowanie zmian w wydatkach rządu nie powinno wiązać się z żadnymi trudnościami.

- Obok konsumpcji, rząd zarobione pieniądze może wydatkować na inwestycje publiczne, głównie o charakterze infrastrukturalnym (co dotyczy zarówno „twardej” infrastruktury, tzn. dróg, kolei, wodociągów i energetyki, jak i infrastruktury społecznej, szkół, szpitali, żłobków, boisk sportowych, itp.). Jawność rządowych inwestycji, zarówno pod względem obecności w danych statystycznych, jak i na etapie proceduralnym, sprawia, że monitorowanie szoków tego rodzaju jest wykonalne w szerokim zakresie i relatywnie łatwe.

4.2.3. Rynek pracy

Z uwagi na doniosłą rolę rynku pracy w funkcjonowaniu gospodarki, jego opis w ramach aplikacji MPMPD jest maksymalnie wszechstronny, obejmując m.in. proces poszukiwania zatrudnienia i zapełniania wolnych miejsc pracy, decyzje przedsiębiorców dotyczące tworzenia miejsc pracy, dialog pomiędzy organizacjami pracodawców i pracowników.

- Wzrost efektywności pośrednictwa pracy oznacza przede wszystkim skuteczniejsze dopasowywanie zgłaszanych przez pracodawców wakatów z potrzebami osób poszukujących pracy. Przekłada się to na skrócenie czasu poszukiwania pracy i zwiększenie prawdopodobieństwa jej znalezienia. Wzrost efektywności pośrednictwa może odzwierciedlać m.in. poprawę jakości systemu informacji w urzędach czy też zwiększenie skuteczności aktywnych polityk rynku pracy. W identyfikacji impulsów dotyczących tego aspektu funkcjonowania gospodarki pomocne będą przede wszystkim dane o popycie na pracę pochodzące z urzędów pracy i badań Głównego Urzędu Statystycznego. Cennym źródłem informacji będą ponadto dane z urzędów pracy dotyczące czasu zapełniania wakatów.
- Zmiana popytu na pracę odzwierciedla zmiany kosztów ponoszonych przez firmy przy rekrutacji i tworzeniu miejsc pracy, w szczególności, wzrost popytu na pracę jest efektem wzrostu opłacalności zatrudniania nowego pracownika, spadek zaś – analogicznie – skutkiem wzrostu tych kosztów. Podłoża spadku kosztów rekrutacji należy doszukiwać się w upowszechnianiu

technologii teleinformatycznych usprawniających proces rekrutacji i zmniejszających koszty transakcyjne, jak również w rozwoju rynku prywatnych usług pośrednictwa pracy.

- Zmiana siły przetargowej firm oznacza wzrost siły pracodawców w układach zbiorowych dotyczących płac. O ile jednak tematowi negocjacji płacowych poświęcono w literaturze przedmiotu dużo miejsca, o tyle kwantyfikacja tego aspektu rynku pracy, zwłaszcza na szczeblu regionalnym, pozostaje zadaniem trudnym. Jako miarę wzrostu pozycji przetargowej firm można przyjąć m.in.: spadek stopnia uzwiązkowienia (udział liczby pracowników należących do związków zawodowych w ogóle siły roboczej) i zasięgu układów zbiorowych, zmianę liczby układów zbiorowych i zwolnień grupowych. Warto jednak zauważyć, że dostępność tego typu danych na poziomie regionalnym jest dość niska, a przyjęcie danych krajowych może prowadzić do przekłamań.
- Województwo małopolskie prowadzi wymianę handlową z otoczeniem, obejmującym zarówno pozostałe województwa, jak i zagranicę. Wzrost zewnętrznego popytu na towary produkowane w woj. małopolskim można interpretować jako zmianę preferencji konsumentów. Innymi słowy, szok tego rodzaju odpowiada wzrostowi atrakcyjności towarów z Małopolski w stosunku do analogicznych towarów pochodzących od innych producentów. Z uwagi na fakt, iż dane o wymianie towarowej pomiędzy województwami nie są gromadzone⁴⁴, obserwacja wzrostu krajowego popytu na towary wyprodukowane w województwie musi mieć pośredni charakter (np. poprzez wyniki transportu).

4.2.4. Demografia

Na stan gospodarki woj. małopolskiego wpływać mogą również zmiany struktury demograficznej społeczeństwa. W ramach aplikacji MPMOD możliwe jest analizowanie efektów zmian liczebności jednej z pięciu rozłącznych grup wiekowych: 0-14, 15-24, 25-54, 55-64 i 65+. Szoki demograficzne są bezpośrednio odnotowywane w ewidencji ludności, a następnie w danych statystycznych gromadzonych i publikowanych przez GUS. Ponadto, w przypadku szoków demograficznych istnieje ściśle określony punkt odniesienia, są to oficjalne projekcje demograficzne Głównego Urzędu Statystycznego i Eurostatu.

⁴⁴ A z całą pewnością nie są dostępne.

5. REAKCJE GOSPODARKI MAŁOPOLSKI NA ZEWNĘTRZNE ZABURZENIA

W każdym punkcie czasu na gospodarkę regionu wpływa szereg czynników zewnętrznych, których wypadkową obserwujemy w danych statystycznych i, przede wszystkim, w realnym życiu. Przykłady można mnożyć: spodziewany w związku z trudną sytuacją budżetową wzrost podatków, budowa dróg i autostrad, związane z globalnym kryzysem finansowym załamanie zagranicznego popytu na polskie towary. Zdarzenia tego typu noszą w teorii ekonomii nazwę szoków makroekonomicznych (i takiego określenia w dalszej części raportu będziemy używać). Wyekstrahowanie post hoc wpływu pojedynczego czynnika jest niezmiernie trudne, dlatego też niezbędne jest pokazanie, w jaki sposób poszczególne zaburzenia oddziałują na gospodarkę województwa małopolskiego, tzn. oszacowanie ilościowego wpływu poszczególnych szoków na wybrane wskaźniki makroekonomiczne tego województwa. Wpływ ten przyjęło się prezentować w kategoriach względnych i w czasie – taki sposób przedstawiania nazywamy funkcją reakcji na impuls (ang. IRF – impulse response function). W dalszej części rozdziału przedstawiono zmiany podstawowych wskaźników makroekonomicznych (w szczególności: PKB, wielkość zatrudnienia, stopa bezrobocia, wskaźnik aktywności zawodowej, wielkość inwestycji) w odpowiedzi na jednoprocetowe (np. wzrost popytu na polskie towary w Niemczech o 1 proc. lub wzrost stawki podatku CIT o 1 p. proc.) i jednorazowe⁴⁵ szoki zewnętrzne. Wszystkie zmiany wyrażone są w procentach dla kolejnych lat, począwszy od roku 2009.

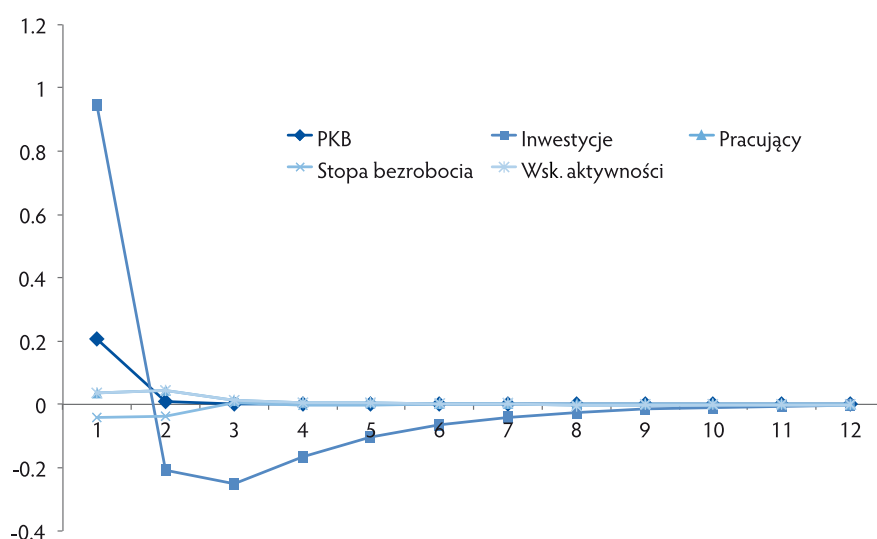
⁴⁵ Przyjmujemy tutaj, że zaistniały one w 2009 r.

5.1. Efektywność produkcji

Wzrost efektywności produkcji, jak stwierdzono w Rozdziale 4.2.1, można interpretować jako wzrost ilości wyprodukowanych dóbr przy niezmienionym zużyciu czynników produkcji, pracy i kapitału. Wpływ szoku efektywności produkcji na gospodarkę województwa jest w gruncie rzeczy krótkotrwały i przejściowy. Natychmiastowy efekt dla PKB i konsumpcji sięga ok. 0.2 proc., by w następnym roku ulec gwałtownemu zmniejszeniu. W przypadku zatrudnienia wpływ wzrostu efektywności produkcji jest jeszcze słabszy. Spośród wszystkich ogólnych wskaźników makroekonomicznych, jedynie reakcję ogólnego poziomu inwestycji można uznać za odpowiadającą rozmiarom szoku, który ją zainicjował⁴⁶. Warto też odnotować, że w kolejnych okresach dochodzi do spadku poziomu inwestycji (w stosunku do scenariusza bazowego). Spadek ten równoważy wcześniejsze pozytywne zmiany i sprawia, że nie można jednoznacznie ocenić wpływu wzrostu efektywności produkcji na działalność inwestycyjną przedsiębiorstw w województwie małopolskim.

Rysunek 5.1

Wpływ jednostkowego wzrostu efektywności produkcji na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

46 Nie stanowi to zaskoczenia, wiadomo bowiem, że inwestycje są z natury rzeczy najbardziej zmiennym komponentem produktu. Obserwowane na bieżąco wahania inwestycji są nierzadko 2-3 razy większe od wahań PKB czy konsumpcji.

Warto zauważyć, że szoki poprawiające efektywność produkcji mogą występować tylko w wybranych sektorach. Jest to zgodne z podstawowymi intuicjami – postęp techniczny, któremu na ogół przypisuje się odpowiedzialność za wzrost efektywności produkcji, rzadko dotyczy całości gospodarki. Wiele nowoczesnych technologii ma zastosowanie np. jedynie w przemyśle. Przykładowo, jednoprocenowy wzrost efektywności produkcji w przemyśle wiąże się ze wzrostem produkcji we wszystkich pozostałych sektorach (na poziomie od 0.08 proc. do 0.13 proc.). Co zaskakujące, w samym sektorze przemysłowym dochodzi do spadku produkcji. Jednocześnie, w podobny sposób zmienia się poziom zatrudnienia w pozostałych sektorach, spadek liczby pracujących w przemyśle jest jednak większy, zaś wzrost zatrudnienia w pozostałych sektorach – mniejszy niż wzrost produkcji. Oznacza to – przyjmując wielkość produkcji przypadającą na jednego pracującego za miarę produktywności – że zwiększenie efektywności produkcji w jednym sektorze, w tym wypadku w przemyśle, przekłada się przede wszystkim na wzrost produktywności przedsiębiorstw działających w tym sektorze. Sugeruje to, z jednej strony, możliwość zmiany cen ich produktów, z drugiej zaś – możliwy spadek zużycia czynników produkcji. Nieco innym przykładem szoku, choć nie mniej ważnym, jest spadek energochłonności gospodarki. Jego efekty są jednak mniej zaskakujące – wraz ze spadkiem zużycia energii spada wielkość produkcji i zatrudnienie w sektorze energetycznym, przy jednoczesnym (aczkolwiek nieznacznym i prawdopodobnie nieistotnym statystycznie) wzroście produkcji i zatrudnienia w pozostałych sektorach.

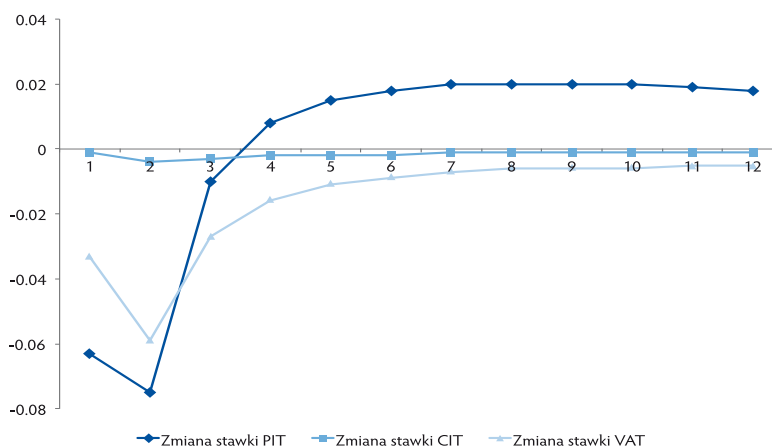
5.2. Polityka fiskalna

Interesujących wniosków dostarcza analiza wpływu szoków fiskalnych na gospodarkę woj. małopolskiego. Bezpośrednie skutki podniesienia stawek VAT i PIT są bez wątpienia negatywne – przykładowo, wraz ze wzrostem stawki podatku dochodowego o 1 p. proc PKB w pierwszym roku spada o ok. 0.06 proc., w drugim zaś – o 0.08 proc. W kolejnych okresach dochodzi jednak do stabilizacji, negatywne efekty podniesienia podatków pośrednich płynnie znikają. Co ciekawe, długookresowe konsekwencje podniesienia stawek PIT są pozytywne zarówno dla wielkości produkcji (PKB), jak i sytuacji na regionalnym rynku pracy (tj. ich efektem jest nieznaczny wzrost liczby pracujących i spadek liczby osób bezrobotnych). W porównaniu z powyższymi,

wpływ zmiany podatku CIT jest zasadniczo nieistotny (wzrost stawki podatku o 1 p. proc odpowiada przejściowemu spadkowi PKB o tysięczne części procenta) i jedyna zauważalna reakcja dotyczy inwestycji w gospodarce – wzrost stawki CIT o jeden punkt procentowy skutkuje spadkiem inwestycji w pierwszym roku o 0.05 proc., w drugim o 0.1 proc. i w trzecim o 0.08 proc., po czym efekt ten systematycznie wygasa. Wyraźny wpływ wielkości podatku od dochodów przedsiębiorstw na ich działalność inwestycyjną nie jest zaskoczeniem. Wzrost podatku uszczupla bowiem zasoby firm, z których finansują one swoje inwestycje.

Rysunek 5.2

Wpływ zmian wzrostu stawek różnych podatków na PKB województwa.

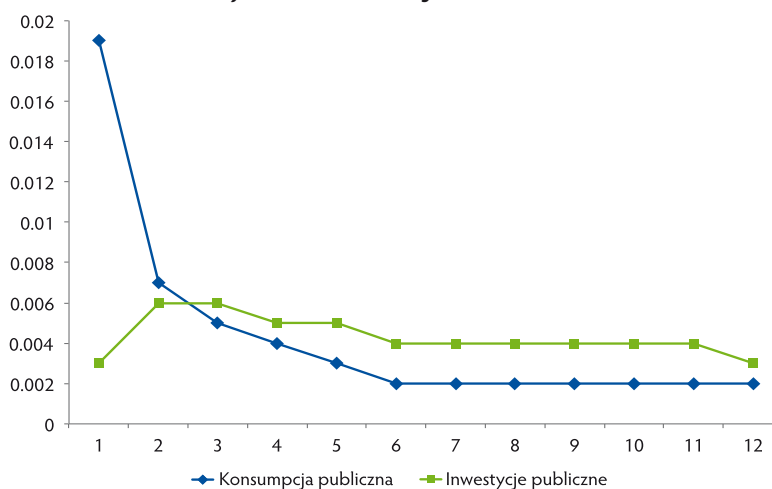

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Rysunek 5.3

Wpływ zmian wydatków budżetowych na PKB województwa.

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Inaczej zachowują się wydatki państwowe, które w ramach modelu podzielono na konsumpcyjne (np. organizowanie robót publicznych, finansowanie edukacji i służby zdrowia) i inwestycyjne (np. budowa dróg, szkół, oczyszczalni ścieków, etc.). Wzrost wydatków konsumpcyjnych stanowi silny impuls popytowy, za sprawą którego dochodzi do wzrostu produkcji i, w nieco mniejszym stopniu, zatrudnienia. Jednakże, relatywna siła reakcji jest zauważalnie niższa od siły początkowego szoku, co można przypisywać efektowi wypychania – polega on na tym, że państwo swoją aktywnością przyczynia się do spadku inwestycji prywatnych, niejako je zastępując⁴⁷ – w tym wypadku wzrost konsumpcji publicznej wiąże się z istotnym spadkiem inwestycji w regionie. Warto przy tym zauważyć, że efekty wzrostu konsumpcji publicznej mają tendencję do szybkiego i gładkiego wygasania i praktycznie zupełnie zanikają po 5-6 okresach. Warte odnotowania są skutki zmian wydatków budżetowych w obszarze rynku pracy, gdzie po początkowej poprawie sytuacji towarzyszy stosunkowo szybki powrót do poziomów wyznaczonych przez scenariusz bazowy. Z drugiej strony, wpływ wydatków infrastrukturalnych jest rozłożony w czasie dużo bardziej równomiernie niż wpływ wydatków konsumpcyjnych. W szczególności, dla Produktu Krajowego Brutto jego maksimum przypada na drugi i trzeci kolejny rok od momentu zaistnienia szoku, później jednak utrzymuje się na dość wysokim, w stosunku do maksimum, poziomie. Co zrozumiałe, wpływ jednorazowego wzrostu inwestycji publicznych na inwestycje ogółem wygasa relatywnie szybko. Inwestycje publiczne stymulują pojawienie się inwestycji prywatnych, nie robią tego jednak, jak się okazuje, w sposób trwały.

5. 3. Rynek pracy

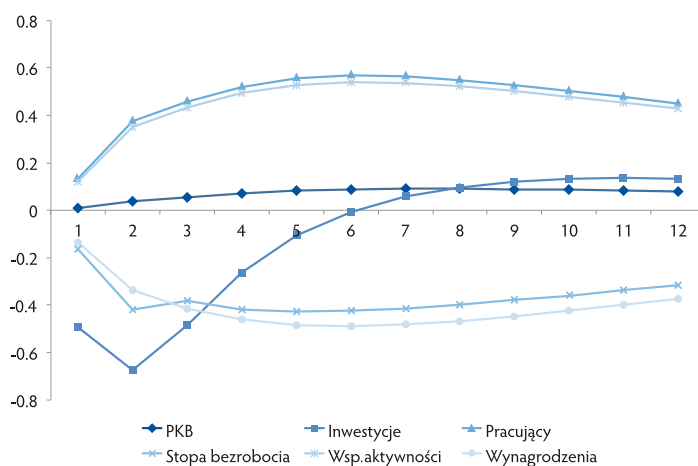
Wzrost siły przetargowej firm ma konsekwencje dla procesu negocjacji płacowych. Bezpośrednim następstwem tego szoku jest spadek wynagrodzeń w stosunku do poziomu wyznaczonego przez scenariusz bazowy (warto podkreślić, że nie musi to oznaczać spadku bezwzględnego). Wraz ze zmniejszaniem się płac, rośnie atrakcyjność pracy jako czynnika produkcji (w stosunku do kapitału), rosną też możliwości zatrudniania pracowników – innymi słowy, rośnie popyt

⁴⁷ Opisanie szczegółowego mechanizmu stojącego za tym zjawiskiem wykracza poza zakres tematyczny niniejszego raportu, warto jednak nadmienić, że wzrost wydatków państwa musi zostać sfinansowany albo przez wzrost podatków, albo z pożyczek. W obydwu przypadkach jest to niekorzystne.

na pracę, co przekłada się na stopniową poprawę sytuacji na rynku pracy. Wzrostowi zatrudnienia towarzyszyć też będzie wzrost Produktu Krajowego Brutto i wpływów podatkowych. Równocześnie, wzrost relatywnej ceny kapitału najprawdopodobniej przyczyni się do przejściowego zahamowania działalności inwestycyjnej, której powrót na ścieżkę długookresową może nastąpić dopiero po upływie 5-6 lat.

Rysunek 5.4

Wpływ wzrostu sił przetargowej firm na wskaźniki makroekonomiczne.

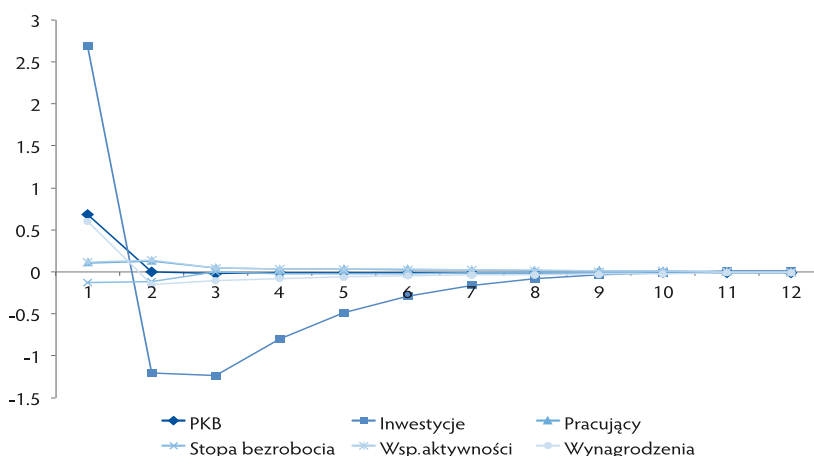

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Rysunek 5.5

Wpływ wzrostu popytu krajowego na wskaźniki makroekonomiczne.

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

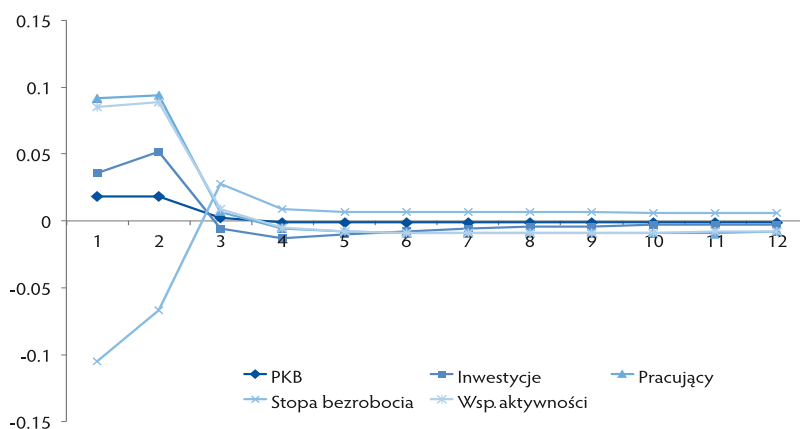
Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Wyżej wymieniona druga grupa szoków dotyczących rynku pracy obejmuje zmiany popytu krajowego, popytu na pracę i efektywności pośrednictwa pracy. Wszystkie z tych szoków, jak łatwo zauważyć,

mają stricte przejściowy charakter i ich wpływ na gospodarkę woj. małopolskiego wygasa po upływie 2-3 lat. Siła reakcji regionalnej gospodarki jest największa w przypadku wzrostu popytu na pracę. Jego jednoprocentowy wzrost powoduje wzrost PKB o niemal 1 proc., podczas gdy wzrost efektywności pośrednictwa pracy o podobnych rozmiarach przyczynia się do wielokrotnie mniejszego wzrostu produkcji. Co więcej, w odpowiedzi na wzrost zapotrzebowania na towary pochodzące z Małopolski należy spodziewać się silnego natychmiastowego wzrostu inwestycji.

Rysunek 5.6

Wpływ wzrostu popytu na pracę na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.

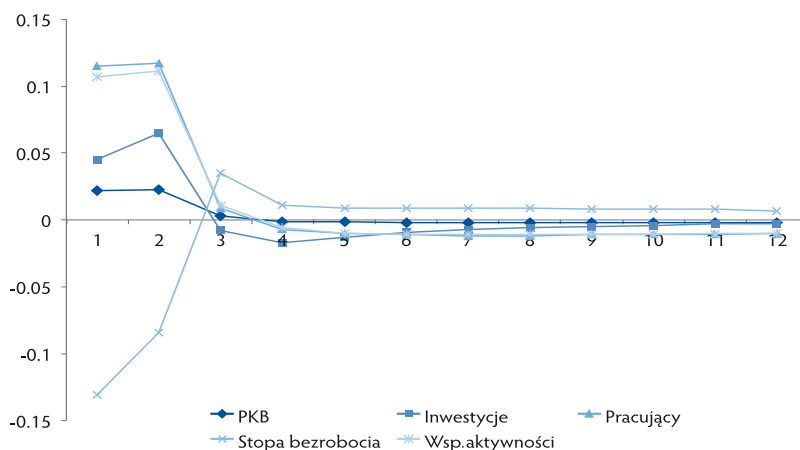

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Rysunek 5.7

Wpływ wzrostu efektywności pośrednictwa pracy na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

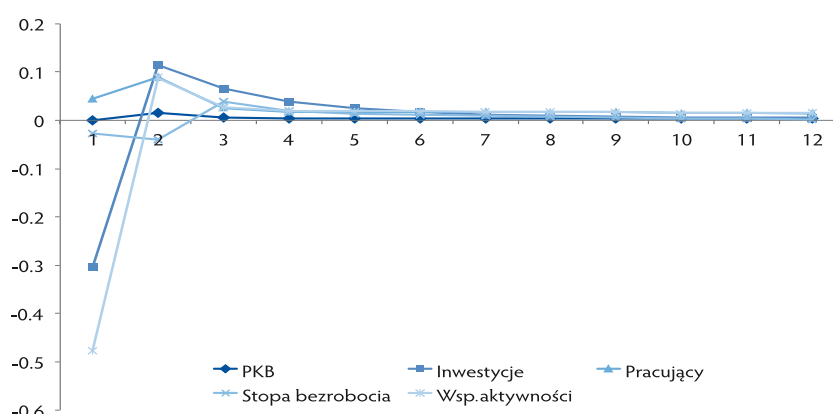
Zasadniczo, szoki związane z rynkiem pracy mogą być podzielone na dwie grupy, różniące się czasem oddziaływania. Z jednej strony, wzrost siły przetargowej firm województwa małopolskiego ma efekty utrzymujące się przez wiele okresów, których największe nasilenie niekoniecznie przypada na moment wystąpienia szoku. Z drugiej zaś strony, pozostałe szoki zasadniczo mają przejściowy charakter i wygasają już po dwóch lub trzech okresach.

5.4. Demografia

Nieco odmienny charakter mają szoki demograficzne, tj. dotyczące zmiany liczby ludności ogółem lub w wybranych grupach wiekowych. A priori można oczekiwać, że początkowe następstwa szoków demograficznych będą negatywne, jako że zagospodarowanie nowych zasobów pracy musi być rozciągnięte w czasie. Trudno jednakże ocenić, jak szybko dojdzie do wchłonięcia dodatkowych mieszkańców regionu przez lokalny rynek pracy. Symulacje wskazują, że następuje to relatywnie szybko, tzn. w przeciągu dwóch, maksymalnie trzech okresów. Wtedy to nowo przybyli (szok demograficzny wygodnie jest utożsamiać z ruchami migracyjnymi ludności) stają się częścią lokalnego rynku pracy, podejmując aktywność zawodową, znajdując zatrudnienie, etc.

Rysunek 5.8

Wpływ zmiany jednoprocentowego wzrostu liczby ludności na podstawowe charakterystyki makroekonomiczne.

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyłeń od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Reasumując, szoki demograficzne są w długim okresie neutralne dla lokalnej gospodarki, a nadwyżki ludności w wieku produkcyjnym są zasadniczo „wchłaniane” na regionalnym rynku pracy.

6. SCENARIUSZE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

6.1. Założenia scenariuszy rozwojowych

W niniejszym rozdziale omówiono i zaprezentowano trzy scenariusze rozwoju województwa małopolskiego, wyraźnie zróżnicowane, zarówno w warstwie założeń, jak i w warstwie prognoz najważniejszych wskaźników makroekonomicznych. Pod pojęciem założeń scenariusza rozwoju rozumie się stylizowany opis dynamiki najważniejszych zmiennych makroekonomicznych opisujących lokalną gospodarkę (w przypadku scenariusza bazowego) oraz czynników wzrostu i jakościowych różnic w stosunku do scenariusza bazowego (dla dwóch pozostałych scenariuszy). Zaprezentowane scenariusze stanowią trzy odmienne wizje najbliższej przyszłości województwa, należy wszelako zauważyć, że żaden z nich nie ma charakteru stricte negatywnego, tzn. nie przewiduje pogorszenia się sytuacji gospodarczej województwa w dającej się przewidzieć przyszłości. Należy bowiem zauważyć, że zasadnicze pytanie, jakie stoi dziś przed polskimi regionami, brzmi „Rozwój, ale jaki?”.

Rysunek 6.1

Scenariusze rozwoju województwa małopolskiego.

Scenariusz bazowy	Nowa industrializacja	Zrównoważony rozwój
<ul style="list-style-type: none">• Województwo małopolskie pozostanie w grupie "krajowych średniaków" (ok. 85 proc. krajowego PKB per capita),• Występowanie niekorzystnych tendencji demograficznych, negatywnie odbijających się na rozmiarach zasobu pracy,• Systematyczny spadek bezrobocia w regionie.	<ul style="list-style-type: none">• Konkurencyjny przemysł "kołem zamachowym" gospodarki,• Wspieranie przedsiębiorczości i nowych technologii (również przez instytucje otoczenia biznesu),• Otwarcie na inwestycje zagraniczne.	<ul style="list-style-type: none">• Podejmowanie działań proekologicznych, czysta energia,• Kapitał ludzki i wykwalifikowana siła robocza jako dodatkowe motory wzrostu gospodarczego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

6.1.1. Scenariusz bazowy

Punktem wyjścia dla dalszych jest bazowy scenariusz rozwoju woj. małopolskiego. Stanowi on w znakomitej większości przypadków proste przedłużenie trendów obserwowanych w gospodarce regionu w przeciągu ostatnich dziesięciu – piętnastu lat. Jest to scenariusz relatywnej stagnacji, tzn. przewiduje się w nim, że względna pozycja Małopolski na gospodarczej mapie Polski nie ulegnie zmianom. Scenariusz ten prognozuje, że gospodarka Małopolski rosnąć będzie w stałym tempie równym krajowemu tempu wzrostu PKB, wskutek czego relatywna siła gospodarki województwa, jak i względny poziom rozwoju gospodarczego (mierzony PKB per capita), równy 85 proc. średniej dla kraju, pozostaną niezmiennione⁴⁸. Nie oznacza to oczywiście, że województwo przeżywać będzie stagnację w kategoriach absolutnych – taki scenariusz rozwoju wydarzeń jest uważany przez nas za wysoce nieprawdopodobny. Warto jednak zauważyć, że scenariusz ten ma pesymistyczny charakter, zwłaszcza w odniesieniu do charakterystyk rynku pracy. Podsumowanie najważniejszych założeń ilościowych scenariusza bazowego zawiera poniższa tabela.

Tabela 6.1

Ilościowa charakterystyka scenariusza bazowego.

Zmienna	Wartość w 2009 r.	Wartość w 2020 r.
Średnie tempo wzrostu realnego PKB	-	3.3 proc.
Udział rolnictwa ⁴⁹ w tworzeniu PKB	6.9 proc.	6.5 proc.
Wielkość populacji	3285 tys.	3317 tys.
Wskaźnik obciążenia demograficznego osób starszych	0.19	0.26
Odsetek osób zatrudnionych w rolnictwie ⁵⁰	20.4 proc.	14.2 proc.
Stopa bezrobocia	7.2 proc.	5 proc.
Wskaźnik zatrudnienia	50.66 proc.	51.08 proc.
Współczynnik aktywności zawodowej	54.64 proc.	54.65 proc.
Średnie wynagrodzenie brutto (w cenach stałych)	2514 zł	3357 zł

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

48 Scenariusz bazowy nie przewiduje również zmian w atrakcyjności inwestycyjnej, innowacyjności czy stopniu otwarcia gospodarki na międzynarodową wymianę towarów i usług.

49 Razem z przemysłem spożywczym.

50 *Ibidem*.

6.1.2. Scenariusz alternatywny 1 – nowa industrializacja

Pierwszy ze scenariuszy alternatywnych można określić jako scenariusz przyspieszenia rozwoju gospodarczego poprzez wspieranie nowoczesnych gałęzi przemysłu. Scenariusz ten, jak sama nazwa wskazuje, przewidyje „nową industrializację” – a więc okres przyspieszonego wzrostu napędzanego przede wszystkim przez nowoczesny przemysł.

Choć transfer technologii wydaje się być warunkiem koniecznym postępu w przemyśle, to jego źródła mogą być, jak sądzimy, wielorakie. Po pierwsze, transfer może być zewnętrzny i dokonywać się za pośrednictwem bezpośrednich inwestycji zagranicznych lub poprzez zakup nowych technologii z zewnątrz. Po drugie, źródłem postępu technologicznego (i, o czym nie powinno się zapominać, organizacyjnego) mogą być innowacje powstające w regionie, w firmach działających na terytorium Małopolski. Warto podkreślić, że – do pewnego stopnia – proces ten może być wspierany przez państwo w ramach polityk innowacyjności i konkurencyjności, zarówno wspierających transfer technologii z zewnątrz, jak i działalność innowacyjną przedsiębiorstw regionu.

Gospodarka jest siecią naczyń połączonych, dlatego zmiany w jednym, wyróżnionym sektorze nie pozostają bez wpływu na działalność i kondycję firm w innych gałęziach. Poprzez powiązania finansowe, handlowe i dostęp do wspólnych rynków (np. rynku pracy, rynku kapitałowego), zmiany technologiczne w sektorze przemysłowym będą wpływać na pozostałe sektory w sposób, który a priori nie jest jednoznaczny. Przykładowo, nie jest jasne, jak w krótkim okresie wprowadzanie nowoczesnych technologii wpłynie na zatrudnienie w przemyśle.

Ramka 6.1

Scenariusz nowej industrializacji woj. małopolskiego ujęty w kategoriach zmiennych kontrolnych

Tworzenie i analiza dowolnego scenariusza wymaga przyjęcia pewnych założeń upraszczających, niezbędnych dla przełożenia tez sformułowanych w języku naturalnym na język aplikacji prognostycznej MPMOD, tzn. na dostępne zmienne kontrolne. W tym przypadku zdecydowano o opisanie tego scenariusza alternatywnego za pomocą następujących zmiennych kontrolnych:

- Wzrost efektywności produkcji ogółem
- Wzrost efektywności produkcji w przemyśle
- Wzrost popytu krajowego
- Zmniejszenie stawki CIT
- Wzrost siły przetargowej firm

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych

6.1.3. Scenariusz alternatywny 2 – zrównoważony rozwój

Scenariusz ten jest odpowiedzią na wymagania stawiane polityce gospodarczej (w szczególności, polityce regionalnej) m.in. przez zmiany klimatyczne i konieczność dostosowania się do nich. Scenariusz ten zakłada, że rozwój województwa małopolskiego w najbliższym dziesięcioleciu będzie mieć charakter **zrównoważony**, tzn. uwzględniający takie cele, jak jakość życia mieszkańców regionu, dbałość o środowisko naturalne, zachowywanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, etc. Scenariusz zrównoważonego rozwoju Małopolski przewiduje, z jednej strony, szerokie korzystanie z technologii poprawiających efektywność energetyczną firm i gospodarstw domowych oraz zmniejszanie poziomu emisji gazów cieplarnianych, z drugiej zaś – dbałość o kapitał ludzki i społeczny oraz spójność społeczną w regionie.

Ramka 6.2

Scenariusz zrównoważonego rozwoju woj. małopolskiego ujęty w kategoriach zmiennych kontrolnych

W tym przypadku (por. Ramka 5.1) zdecydowano o opisanie tego scenariusza alternatywnego za pomocą następujących zmiennych kontrolnych:

- Spadek energochłonności
- Wzrost inwestycji publicznych
- Wzrost liczby ludności
- Wzrost popytu na pracę

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych

6.2. Wyniki symulacji

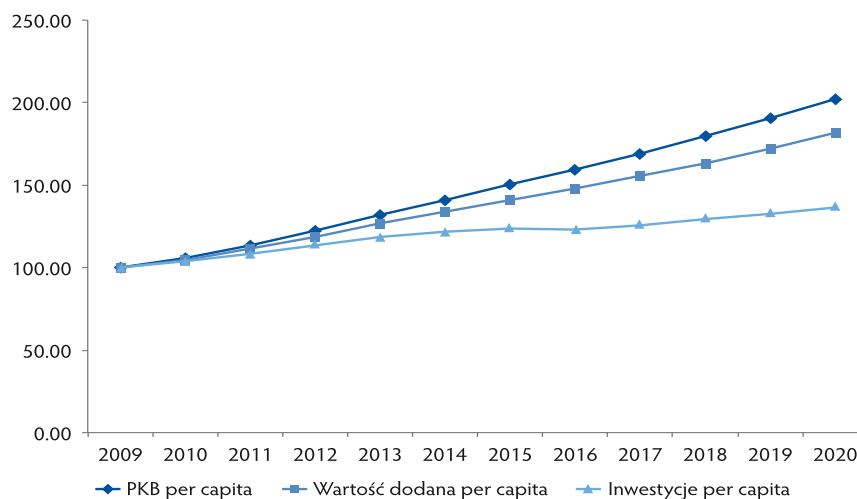
W niniejszym podrozdziale prezentujemy wyniki prognoz uzyskanych dla wszystkich trzech scenariuszy rozwoju województwa małopolskiego. Dla scenariusza bazowego preferowanym sposobem prezentacji są poziomy (tj. wartości bezwzględne) poszczególnych zmiennych makroekonomicznych, dla scenariuszy alternatywnych zaś – w formie procentowych odchyleń od scenariusza bazowego, tzn. procentowej różnicy w stosunku do scenariusza bazowego (o ile procent dana zmienna makroekonomiczna będzie w scenariuszu alternatywnym wyższa lub niższa niż w scenariuszu bazowym). Analiza wyników prognoz odbywa się w ramach trzech kategorii: ogólnej dynamiki gospodarki, struktury sektorowej i regionalnego rynku pracy.

6.2.1. Scenariusz bazowy

Scenariusz bazowy przewiduje stały wzrost gospodarki województwa w latach 2010-2020. W przeciągu tego okresu nominalny PKB per capita, jak przewidujemy, wzrośnie w przybliżeniu dwukrotnie⁵¹, średnioroczny realny wzrost PKB wyniesie zaś ok. 3 proc. Wzrost gospodarczy w regionie, choć istotnie różny od zera, nie przyczyni się jednak do poprawy pozycji województwa małopolskiego na mapie gospodarczej kraju. Wraz ze zwiększaniem się poziomu produkcji, rosnąć będzie również wielkość konsumpcji i inwestycji w regionie, choć w przypadku inwestycji wzrost ten będzie wyraźnie wolniejszy. Ponadto, należy się spodziewać wzrostu wpływów podatkowych we wszystkich kategoriach danin publicznych oraz wzrostu wydatków publicznych.

Rysunek 6.2

Prognozowana w scenariuszu bazowym dynamika wybranych zmiennych makroekonomicznych.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

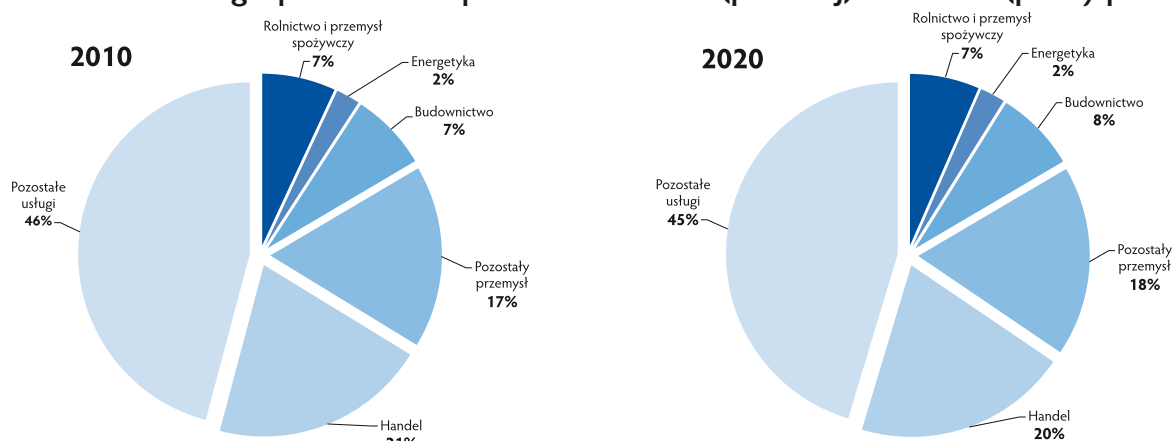
Należy zauważyć, że w scenariuszu tym relatywna pozycja województwa małopolskiego pozostanie niezmienną. Zgodnie z podstawowym założeniem, poziom zamożności (przybliżony przez PKB per capita) w województwie nie przekroczy 85 proc. krajowego.

Przewidywania dotyczące zmian struktury sektorowej gospodarki Małopolski nie są jednoznaczne. Z jednej strony, struktura gospodarki wg wartości dodanej brutto praktycznie nie ulegnie zmianie w przeciągu najbliższych 10 lat.

⁵¹ Odpowiada to wzrostowi realnego PKB per capita o ok. 50 proc.

Rysunek 6.3

Struktura sektorowa gospodarki Małopolski w roku 2010 (po lewej) i w 2020 r. (prawy panel).

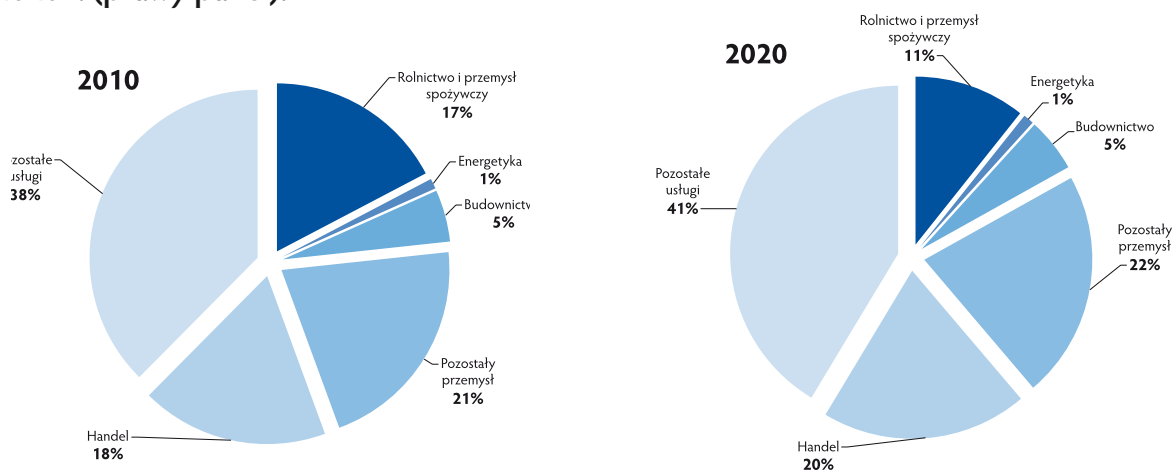

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Z drugiej strony, wyraźne zmiany dotkną strukturę sektorową zatrudnienia. W przeciągu 10 lat zatrudnienie w rolnictwie i przemyśle spożywczym spadnie o ok. 6 p. proc., w handlu zaś o ok. 2 p. proc. Kosztem tych dwóch sektorów na znaczeniu nieznacznie zyska sektor przemysłowy, największego jednak wzrostu zatrudnienia należy spodziewać się w usługach (w wysokości ok. 3 p. proc.).

Rysunek 6.4

Struktura sektorowa zatrudnienia w woj. małopolskim w roku 2010 (po lewej) i w 2020 r. (prawy panel).

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

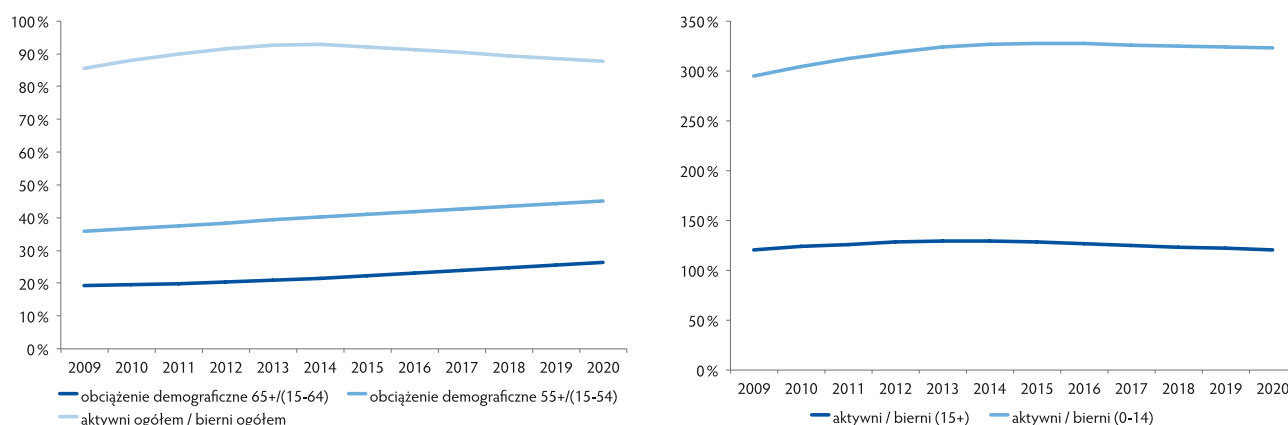
Różnice w zmianie struktury sektorowej gospodarki i struktury sektorowej zatrudnienia silnie wskazują na zróżnicowanie dynamiki produktywności w poszczególnych sektorach. Największego wzrostu produktywności należy oczekiwać w sektorze rolniczym i rolno- spożywczym, najmniejszego zaś – w usługach.

Jedną z głównych sił kształtujących regionalny rynek pracy są czynniki demograficzne. Obserwowane w całym kraju zmiany demograficzne, których kierunek jest w gruncie rzeczy identyczny dla wszystkich

regionów, prowadzą w długim okresie do przesuwania środka ciężkości piramidy wieku populacji w kierunku starszych grup wiekowych i, tym samym, do wzrostu obciążenia demograficznego osób pracujących. W scenariuszu bazowym, w aspekcie demograficznym, całkowicie zgodnym z projekcjami GUS i Eurostatu, odsetek ludzi w wieku poprodukcyjnym wzrośnie z 13.7 proc. do 17.8 proc. Z drugiej strony, coraz mniejsza liczebność najmłodszych grup wiekowych sprawiać będzie, że obciążenie osobami młodymi będzie się systematycznie zmniejszać. Sumaryczny efekt tych dwóch procesów będzie jednak, jak się przewiduje, dość jednoznaczny. Obciążenie pracy osobami w wieku poprodukcyjnym będzie systematycznie rosnąć (niezależnie od tego, czy jako granicę przyjmiemy 55. czy 65. rok życia), jednakże wzrost całkowitego obciążenia demograficznego będzie zgodnie z przewidywaniami nieco mniejszy.

Rysunek 6.5

Zmiany wskaźników obciążenia demograficznego (po lewej) i obciążenia zasobu pracy (po prawej).

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

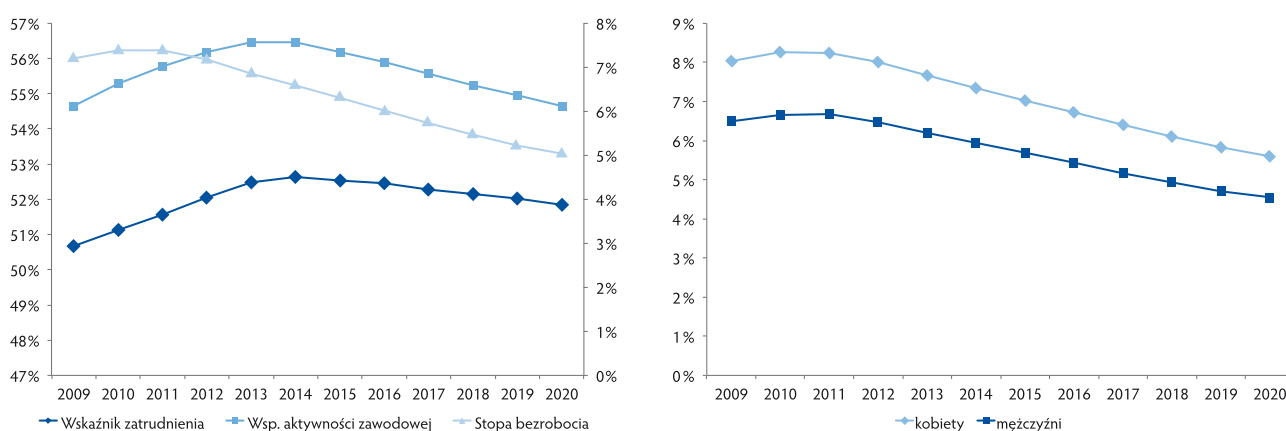
Należy przy tym jednak zauważyć, że część osób w wieku produkcyjnym, pozostająca w stanie bierności zawodowej, sama stanowi obciążenie dla osób pracujących. Dlatego też, istotne jest zwrócenie uwagi na przyszłe zmiany liczebności aktywnych i biernych zawodowo. W pewnym sensie, pozytywne zmiany na rynku pracy mogą bowiem zrównoważyć negatywne konsekwencje zmian demograficznych. Scenariusz bazowy przewiduje taką właśnie ewentualność – z uwagi na zmiany w poziomie aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym, prognozowany stosunek liczby osób biernych i aktywnych zawodowo jest w latach 2010-2020 względnie stały.

Ewolucja sytuacji na regionalnym rynku pracy nie może być oceniona w sposób jednoznaczny. Co prawda, na lata 2010-2020 przypada okres wyraźnego spadku bezrobocia (stopa

bezrobocia, jak się przewiduje, spadnie z 7 do 5 proc.), jednakże prognozowana dynamika wskaźnika zatrudnienia i współczynnika aktywności zawodowej przedstawia się w mniej korzystnym świetle. O ile na pierwszą połowę okresu przypada wyraźny wzrost aktywności zawodowej mieszkańców Małopolski i wzrost poziomu zatrudnienia, o tyle w drugiej połowie okresu (od 2015 r.) scenariusz bazowy przewiduje odwrócenie tych tendencji. W efekcie, po upływie 10 lat odsetek aktywnych zawodowo pozostanie na poziomie wyjściowym.

Rysunek 6.6

Prognozowane w scenariuszu bazowym zmiany sytuacji na rynku pracy woj. małopolskiego (lewy panel) oraz sytuacji kobiet i mężczyzn przez pryzmat bezrobocia (prawy panel).

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Należy również zwrócić uwagę na zróżnicowanie sytuacji na rynku pracy pod względem płci. Wprawdzie w najbliższym dziesięcioleciu będzie ona istotnie korzystniejsza dla kobiet niż dla mężczyzn, jednakże przewidywania wskazują na systematyczne zamykanie się tej luki, przynajmniej jeśli chodzi o stopień dotknięcia zjawiskiem bezrobocia (różnica stóp bezrobocia będzie w 2020 o 1 p. proc. mniejsza niż na początku okresu prognozy). Z drugiej strony, luka w aktywności zawodowej wg płci nie ulegnie, zgodnie z przewidywaniami scenariusza bazowego, znaczącemu zmniejszeniu w najbliższej przyszłości.

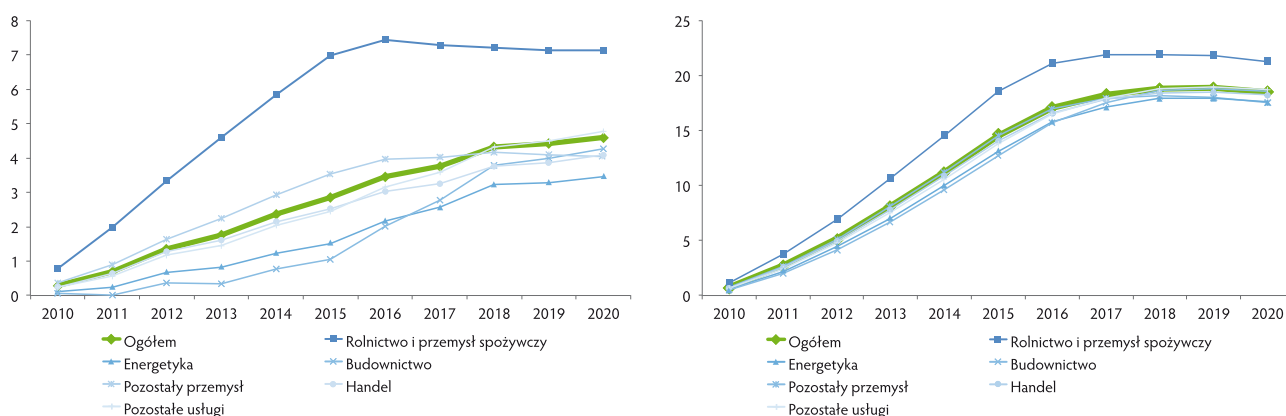
6.2.2. Scenariusz alternatywny – nowa industrializacja

Symulacje przeprowadzone za pomocą aplikacji prognostycznej MPMOD wskazują, że realizacja scenariusza nowej industrializacji w województwie małopolskim wiązać się będzie z wyraźną i istotną poprawą sytuacji gospodarczej i wzrostem znaczenia województwa w gospodarce kraju. Co więcej, wzrost ten będzie

mieć charakter systematyczny i będzie dotyczyć wszystkich sektorów. Ogółem rzecz biorąc, w latach 2010-2020 PKB per capita w woj. małopolskim wzrośnie w tym scenariuszu o 5 proc. w stosunku do scenariusza bazowego. Największy wzrost zostanie odnotowany w sektorze rolno - spożywczym (ok. 7 proc. w odniesieniu do scenariusza bazowego), najmniejszy zaś – w energetyce. Różnice te jednak nie są znaczące i jedyne przesunięcie w strukturze sektorowej województwa dotyczyć będzie sektora rolno-spożywczego, którego znaczenie w gospodarce woj. małopolskiego wzrośnie.

Rysunek 6.7

Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na PKB (lewy panel) i zatrudnienie (prawy panel) w układzie sektorowym (scenariusz „nowa industrializacja”).

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyleń od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Wpływ zainicjowanych zmian na poziom zatrudnienia w poszczególnych sektorach jest, jak warto zauważyć, znacznie bardziej gładki i niemal całkowicie jednorodny, bowiem zatrudnienie we wszystkich sektorach, poza rolnictwem i przemysłem spożywczym, doświadczy w latach 2010-2020 zmian co do wartości (względnych) identycznych. O ile jednak wzrost zatrudnienia w stosunku do scenariusza bazowego będzie w pierwszej połowie okresu relatywnie szybki, o tyle w 2015 r. ulegnie znaczącemu spowolnieniu. Ostatecznie, w 2020 r. liczba pracujących we wszystkich nierolniczych sektorach będzie o ok. 20 proc. większa niż wynikałoby to z przewidywań scenariusza bazowego.

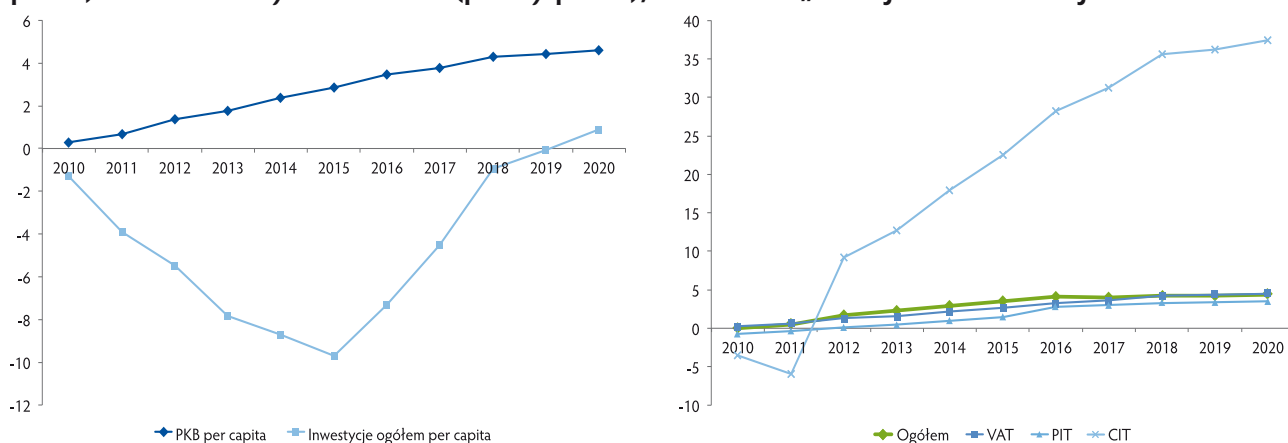
Są to rezultaty z pozoru paradoksalne. Pomimo tego, że sednem tego scenariusza rozwoju województwa małopolskiego jest poprawa jakości produktów przemysłu w regionie i stworzenie podstaw dla postępu technologicznego w tym sektorze, jego realizacja nie będzie, jak przewidujemy, pociągać za sobą wzrostu relatywnego znaczenia tego sektora w gospodarce Małopolski. Nie oznacza to, jak należy podkreślić,

że w tym scenariuszu wspieranie zmiany technologicznej w przemyśle okazuje się być nieskuteczne. Przeciwnie, napływ technologii umożliwia poprawę jakości produktów, wymianę linii technologicznych i rozszerzanie asortymentu produktów, czemu nie musi towarzyszyć wzrost produkcji przemysłowej traktowanej całościowo. Dobrym przykładem takiego „rozlewania się” nowoczesnych technologii pomiędzy sektory jest produkcja nowoczesnych dóbr inwestycyjnych. Z drugiej strony, poprawa efektywności gospodarowania w sektorze przemysłowym umożliwia spadek cen produktów i pozwala na przesunięcia czynników produkcji (pracy i kapitału) do innych sektorów. Ponadto, prawdopodobnie nie wszystkie aspekty wprowadzania nowych technologii mogą być ujęte w sposób ilościowy. Paradoksalny charakter tego scenariusza polega więc raczej na tym, że wsparcie dla jednego sektora prowadzi do zrównoważonego – w ujęciu sektorowym – rozwoju gospodarki województwa.

Wzrost produktu pociągając za sobą będzie również wzrost innych podstawowych wskaźników makroekonomicznych, tj. konsumpcji oraz wydatków i dochodów państwa. W przypadku tych ostatnich relatywnie największy wzrost odnotowano dla dochodów z podatku CIT (co nie jest zaskoczeniem, jako że systematyczny wzrost efektywności produkcji powinien przekładać się na wzrost dochodów firm, zwłaszcza w sektorze przemysłowym). Warto jednak przy tym zauważyć, że dynamika inwestycji w scenariuszu industrializacyjnym odbiega in minus od dynamiki obserwowanej w scenariuszu bazowym, tzn., że przez większą część okresu prognozy przewidywana wielkość inwestycji per capita będzie mniejsza niż w tym scenariuszu. Dopiero, jak pokazują symulacje, w latach 2019-2020 inwestycje mają powrócić na ścieżkę wyznaczoną przez scenariusz bazowy.

Rysunek 6.8

Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (lewy panel) oraz dochody budżetowe (prawy panel); scenariusz „nowej industrializacji”.

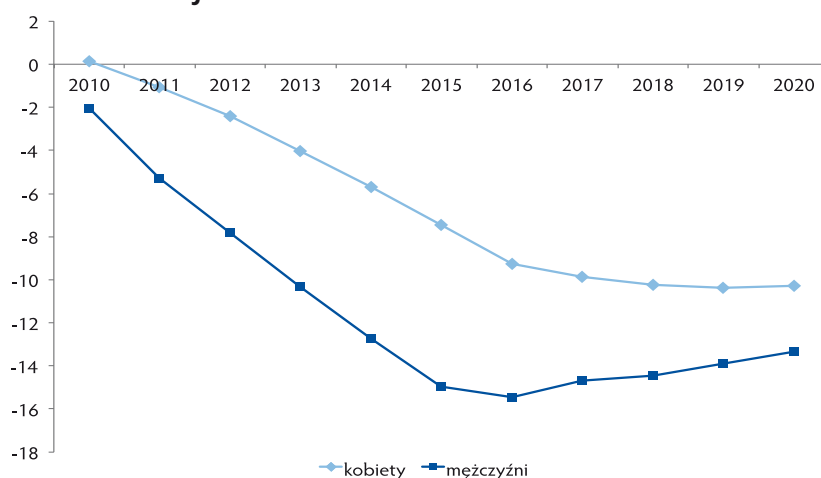
Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Jak wspomniano wcześniej, realizacja scenariusza „nowej industrializacji” wiązać się będzie z istotnym wzrostem zatrudnienia w regionie. Informacja ta nie stanowi jednak pełnego obrazu zmian na rynku pracy, będących skutkiem wprowadzanych zmian. Ten zaś jest, ogólnie rzecz biorąc, pozytywny. Wzrost liczby pracujących odzwierciedla nie tylko wzrost liczby aktywnych zawodowo, ale też wzrost udziału osób zatrudnionych wśród aktywnych zawodowo. Innymi słowy, scenariusz nowej industrializacji przewiduje systematyczny spadek stopy bezrobocia. Wzrost zatrudnienia w regionie będzie mieć dwojakie źródła – po pierwsze, wynikać będzie z aktywizacji osób biernych (przeptyw ze stanu bierności zawodowej do stanu zatrudnienia); po drugie zaś, jego źródłem będzie spadek bezrobocia (przeptyw siły roboczej ze stanu bezrobocia do stanu zatrudnienia).

Rysunek 6.9

Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na stopę bezrobocia kobiet i mężczyzn; scenariusz „nowa industrializacja”.

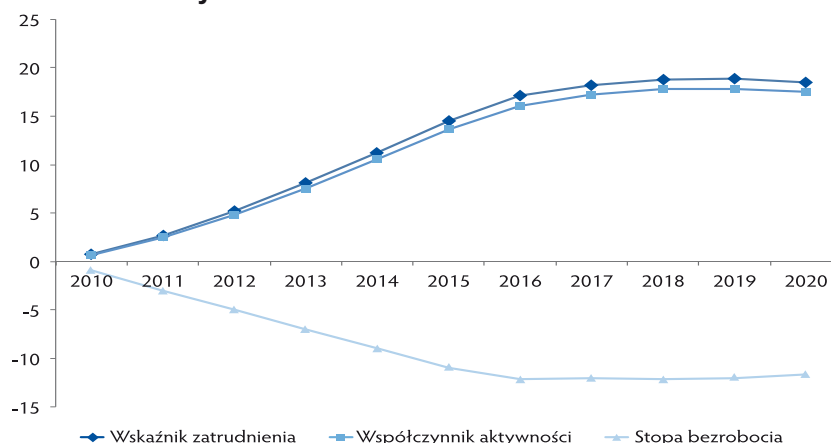
Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Z drugiej strony, warto zauważyć, że przewidywane zmiany sytuacji na rynku pracy woj. małopolskiego nie są w pełni zadowalające. Luka dzieląca kobiety i mężczyzn nie ulegnie zmniejszeniu. Przeciwnie, oczekiwany spadek stopy bezrobocia będzie większy w przypadku mężczyzn, skądinąd i tak słabiej dotkniętych przez zjawisko bezrobocia.

Rysunek 6.10

Całkowity wpływ zmian na podstawowe charakterystyki rynku pracy; scenariusz „nowa industrializacja”.

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Reasumując, scenariusz nowej industrializacji stanowi pozytywny przykład rozwoju województwa małopolskiego. Z jednej strony, pokazuje on, że w województwie możliwy jest wzrost gospodarczy przebiegający w tempie odpowiednio wysokim z punktu widzenia nadrabiania zaległości rozwojowych. Z drugiej zaś, pokazuje, że otwarcie gospodarki i wspieranie transferu technologii, nawet jeśli będzie on ograniczony tylko do jednego sektora, przynosi korzyści dla wszystkich gospodarujących podmiotów.

6.2.3. Scenariusz alternatywny – zrównoważony rozwój

DYNAMIKA WZROSTU

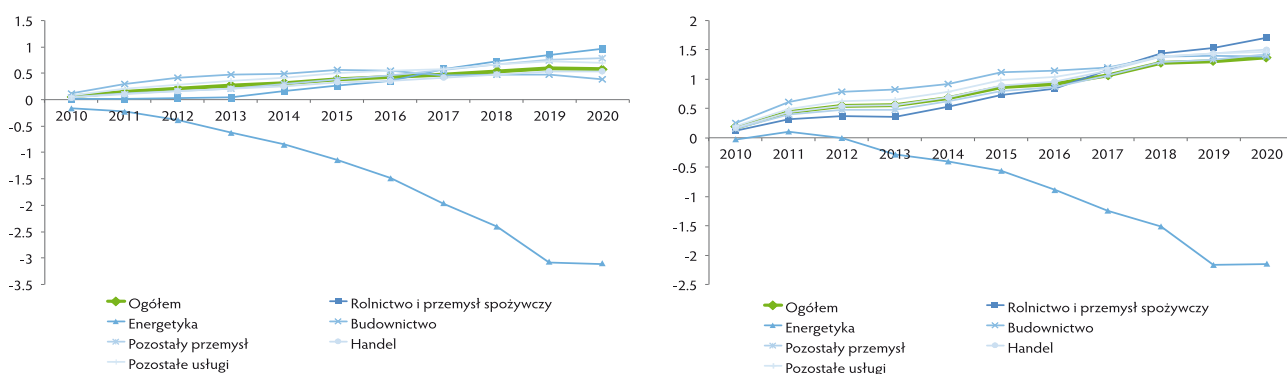
O odmiennym przebiegu i odmiennej dynamice gospodarki można mówić w przypadku scenariusza zrównoważonego rozwoju woj. małopolskiego. Po pierwsze, sumaryczny wpływ wszystkich zmian składających się na scenariusz zrównoważonego rozwoju jest znacząco mniejszy niż w przypadku scenariusza nowej industrializacji. W roku 2020 r. PKB w woj. małopolskim będzie jedynie o ok. 1 proc. wyższy niż wynikałoby to z ustaleń scenariusza bazowego. Zasadniczo, korzyści w stosunku do niego będą się przy tym rozkładać w sposób

równomierny pomiędzy różne gałęzie gospodarki. Należy bowiem zauważyć, że przyrost efektywności energetycznej gospodarki wiązać się będzie z negatywnymi konsekwencjami dla sektora energetycznego – mniejsze od przewidywanego bazowo zapotrzebowanie na energię oznacza zmniejszenie zatrudnienia w tym sektorze, jak również spadek produkcji w stosunku do bazowych przewidywań⁵².

52 Spadek zatrudnienia w energetyce będzie jednak niższy niż spadek produkcji, co odzwierciedla wzrost produktywności tegoż sektora.

Rysunek 6.11

Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na PKB i zatrudnienie w układzie sektorowym (scenariusz „zrównoważony rozwój”).

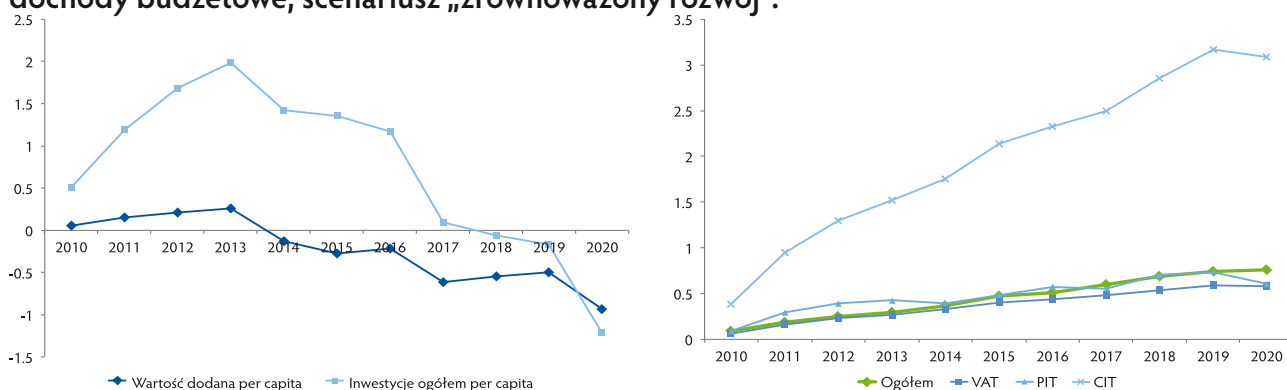
Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyleń od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Interesujący obraz wyłania się z analizy wyników scenariusza w obszarze wskaźników makroekonomicznych. Ze względu na zakładany w scenariuszu wzrost liczby ludności województwa, prawdopodobnym jest, że pewne wskaźniki w ujęciu per capita (PKB, wartość dodana) w 2020 r. nie tylko nie przekroczą wartości bazowych, ale nawet będą nieco niższe (ok. 1 proc. w przypadku wartości dodanej brutto i PKB per capita). Paradoksalnie (ze względu na popularne skojarzenia związane z pojęciem zrównoważonego rozwoju), w omawianym scenariuszu w pierwszej połowie okresu prognozy dochodzi do przyspieszenia inwestycyjnego (w 2013 r. wartość inwestycji przypadających na jednego mieszkańca Małopolski będzie większa o ok. 2 proc. od prognozowanej w scenariuszu bazowym). Ponadto, warto odnotować systematyczny wzrost wpływów podatkowych – ponownie, jak w scenariuszu nowej industrializacji, w największym stopniu wzrosną wpływ z podatku CIT.

Rysunek 6.12

Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne oraz dochody budżetowe; scenariusz „zrównoważony rozwój”.

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyleń od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

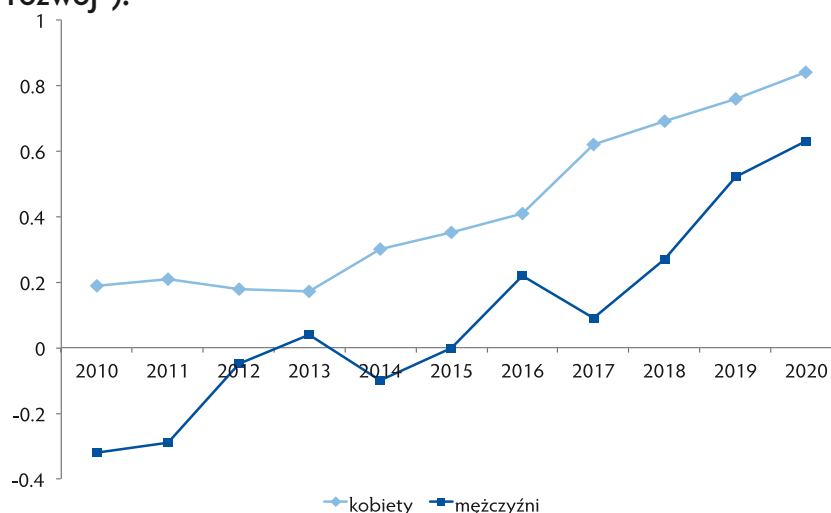
Warto przy tym jednak zauważyć, że taka, a nie inna dynamika prognozowanych odchyłeń PKB per capita od scenariusza bazowego, wynika z przyrostu populacji, a nie z jednoznacznie negatywnych zdarzeń w regionalnej gospodarce. W związku z tym, utrzymanie relatywnego poziomu możliwości nie musi implikować niezmienności udziału województwa w PKB całego kraju. W istocie rzeczy, w omawianym scenariuszu prognozowany jest wzrost udziału woj. małopolskiego w Produkcie Krajowym Brutto Polski.

Dynamika wskaźników makroekonomicznych w rozważanym scenariuszu, wraz ze zmianami w otoczeniu gospodarczym województwa, które nimi sterują, znajduje swoje odbicie w sytuacji na regionalnym rynku pracy. Ze względu na nią, okres prognozy można podzielić na dwie części. W pierwszej, trwającej do roku 2015, dochodzi do wzrostu zatrudnienia i aktywności zawodowej w stosunku do poziomów wyznaczonych przez scenariusz

bazowy, przy jednoczesnym nieznacznym wzroście bezrobocia. W drugiej połowie okresu prognozy wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia wracają do poziomów odpowiadających scenariuszowi bazowemu, by na koniec okresu spaść poniżej niego. Równoległe, w drugiej połowie okresu prognozy dochodzi do znaczącego wzrostu bezrobocia w stosunku do scenariusza bazowego.

Rysunek 6.13

Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na stopę bezrobocia kobiet i mężczyzn (scenariusz „zrównoważony rozwój”).

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyłeń od scenariusza bazowego.

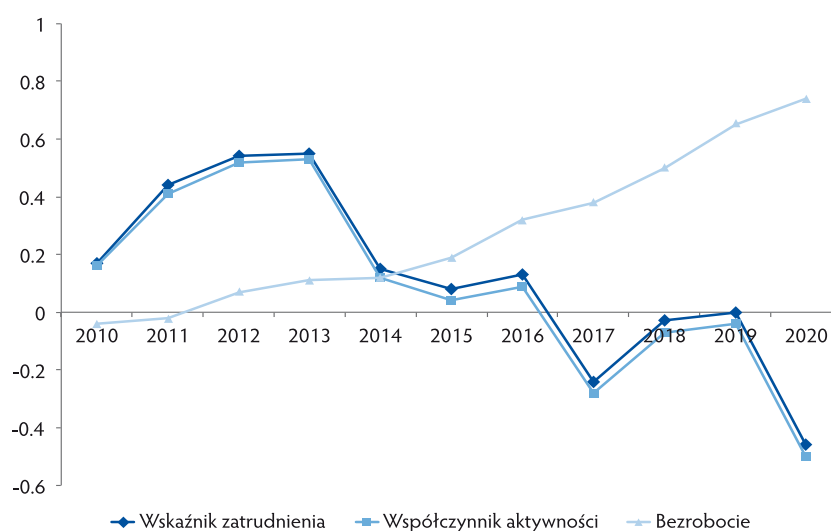
Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Negatywne tendencje na rynku pracy należy przypisać przede wszystkim stałemu wzrostowi populacji. Jak stwierdzono bowiem w Rozdziale 5.4, pełne dostosowanie gospodarki regionu

do zmian wywołanych przez nieoczekiwany wzrost populacji, wymaga ok. 4-5 lat. W tym czasie dodatkowa siła robocza zostaje „wchłonięta”, co pozwala gospodarce na powrót do stanu, który tutaj określamy mianem scenariusza bazowego. Ciągły wzrost populacji wskutek migracji wiąże się z nakładaniem się na siebie dwóch efektów – nierównowagi na rynku pracy (przejściowy wzrost bezrobocia i spadek aktywności zawodowej) związanej z bieżącym napływem ludności oraz powrotu do równowagi, związanego z pracownikami, którzy zasilili zasoby siły roboczej wcześniej.

Rysunek 6.14

Całkowity wpływ zmian na podstawowe charakterystyki rynku pracy (scenariusz „zrównoważony rozwój”).

Uwagi: Dane przedstawiono w postaci procentowych odchyień od scenariusza bazowego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

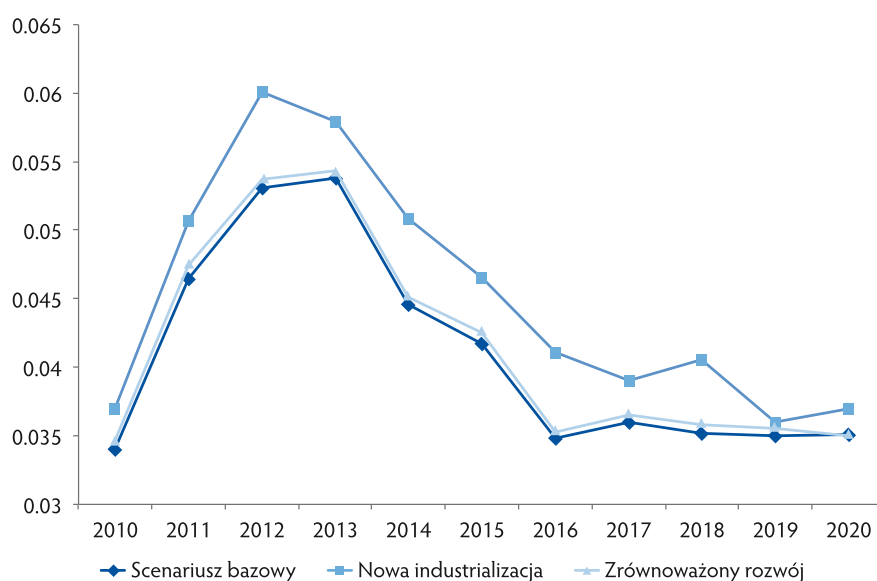
Reasumując, scenariusz zrównoważonego rozwoju stanowi wartą uwagi alternatywę dla scenariusza nowej industrializacji, który może być określony jako scenariusz rozwoju intensywnego, opierającego się o transfer technologii do sektora przemysłowego. W przeciwieństwie do niego, scenariusz zrównoważonego rozwoju opiera się o idee rozwoju mającego wiele kierunków, celów i dotyczącego różnych aspektów funkcjonowania gospodarki.

6.3. Porównanie scenariuszy

Istotne jest porównanie dynamiki najważniejszych zmiennych makroekonomicznych w różnych scenariuszach rozwoju województwa. Rysunek 6.15 i Rysunek 6.16 przedstawiają wzrost Produktu Krajowego Brutto i poziom zatrudnienia w woj. małopolskim w trzech scenariuszach rozwoju Małopolski, wyodrębnionych i szczegółowo opisanych w poprzednich rozdziałach niniejszego opracowania.

Rysunek 6.15

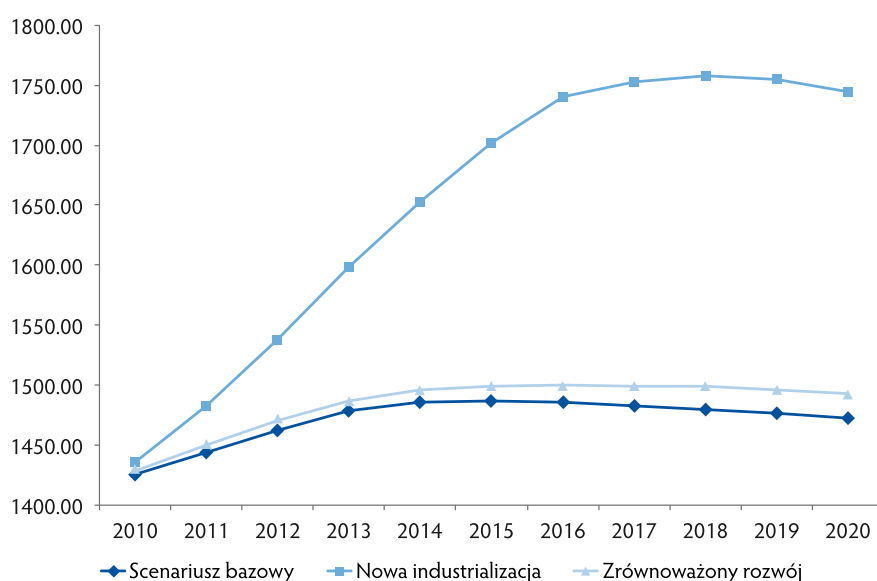
Wzrost realnego PKB w trzech scenariuszach rozwoju woj. małopolskiego.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Po pierwsze, warto zauważyć, że tylko w scenariuszu nowej industrializacji pojawiają się różnice w stosunku do scenariusza bazowego, które można uznać za istotne pod względem rozmiarów. Scenariusz zrównoważonego rozwoju pod względem ilościowym w gruncie rzeczy nie różni się znacząco od scenariusza bazowego. Doskonale jest to widoczne w przypadku wzrostu PKB – w scenariuszu bazowym wzrost ten w momencie wychodzenia z kryzysu i ożywienia gospodarczego (2011-2013 r.) wynosi ok. 5 proc., podczas gdy w scenariuszu nowej industrializacji – przekracza 6 proc. W późniejszym okresie różnice te są również widoczne. Realizacja scenariusza nowej industrializacji wiąże się, średnio rzecz biorąc, ze wzrostem gospodarczym na poziomie 4.5 proc. rocznie, przy 4 proc. w scenariuszu bazowym.

Rysunek 6.16

Poziom zatrudnienia (w tysiącach) w woj. małopolskim w trzech scenariuszach rozwoju.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku zatrudnienia (i, w ogólności, rynku pracy). Wprawdzie scenariusz zrównoważonego rozwoju wiązać należy ze wzrostem zatrudnienia (przy jednoczesnym spadku wskaźnika zatrudnienia, co jest wynikiem rozciągnięcia w czasie dostosowań do zmian demograficznych), ale o imponującym wzroście zatrudnienia można mówić wyłącznie w przypadku scenariusza intensywnego, tj. nowej industrializacji. Różnice pomiędzy tymi scenariuszami sięgają 250 tys. zatrudnionych lub 10 p. proc wskaźnika zatrudnienia. Porównanie przewidywanych przez trzy scenariusze zmian bezrobocia i aktywności zawodowej w latach 2010-2020 potwierdza te wnioski.

Tabela 6.2

Porównanie scenariuszy rozwoju woj. małopolskiego.

Zmienna	Scenariusz bazowy	Nowa industrializacja	Zrównoważony rozwój
Średnioroczny wzrost PKB	4 proc.	4.5 proc.	4.2 proc.
PKB per capita	45345 zł	47431 zł	44919 zł
Średnie wynagrodzenie brutto	3357 zł	2950 zł	3323 zł
Zatrudnienie w rolnictwie (% ogółu)	14.2 proc.	14.5 proc.	14.2 proc.
Wskaźnik zatrudnienia	51.8 proc.	61.4 proc.	51.6 proc.
Współczynnik aktywności zawodowej	54.6 proc.	64.2 proc.	54.4 proc.
Stopa bezrobocia ogółem	5 proc.	4.4 proc.	5 proc.
Stopa bezrobocia kobiet	5.6 proc.	5 proc.	5.6 proc.

Uwagi: PKB i średnie wynagrodzenie brutto podano w cenach stałych z 2007 r.

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Badań Strukturalnych.

Warto więc zauważyć, że sukces scenariusza nowej industrializacji objawia się ponadto poprzez masową aktywizację na rynku pracy i sięgnięcie po jego rezerwy rozwojowe. Z drugiej strony, obydwie alternatywne scenariusze rozwoju wiążą się z pewnymi kosztami dla mieszkańców województwa. W scenariuszach tych średnie wynagrodzenie brutto istotnie spada poniżej poziomu wyznaczonego przez scenariusz bazowy. Szczególnie dotkliwy wydaje się w tym aspekcie scenariusz nowej industrializacji, w którym przewiduje się, że średnie wynagrodzenie brutto (w cenach stałych z 2007 r.) wyniesie w 2020 r. 2950 zł wobec 3360 zł ze scenariusza bazowego (por. powyższa tabela).

7. WNIOSKI I REKOMENDACJE

W rozdziale tym podsumowujemy wyniki zrealizowanych badań i analiz, przedstawiając je w dwóch etapach. W części pierwszej prezentujemy najważniejsze wyzwania stojące przed polityką regionalną województwa małopolskiego. W części drugiej omawiamy opracowane scenariusze rozwoju regionu Małopolski, dyskutując możliwe ścieżki zmian i działania, jakie mogą być odpowiedzią na przedstawione wyzwania.

Gospodarka ...

Przeprowadzona na potrzeby projektu „Małopolska 2020 - scenariusze rozwoju i aplikacja symulacyjno-prognostyczna” analiza ścieżki rozwoju województwa małopolskiego wskazała na stopniowo zwiększający się dystans w poziomie rozwoju gospodarczego między Małopolską a lepiej rozwiniętymi regionami Polski. Ponadto, prognozy wzrostu województwa wskazują na jego względną stagnację, w porównaniu do pozostałych obszarów kraju w latach 2010-2020.

Gospodarka województwa małopolskiego cechowała się korzystną strukturą gospodarczą względem pozostałych regionów kraju. Wysoki udział sektora usług, przy mniejszym niż przeciętnie w kraju zatrudnieniu w rolnictwie, pozytywnie oddziaływał na gospodarkę. Względnie wyższy udział usług dotyczy jednak w przeważającej części usług nierynkowych, a w mniejszym stopniu usług rynkowych (odpowiadających za możliwości generowania wysokiej wartości dodanej). Zachodzące przeobrażenia struktury gospodarki – przede wszystkim realokacja zatrudnienia z rolnictwa do sektora usług i (w znacznie mniejszym stopniu) przemysłu, pozytywnie wpływają na rozwój gospodarczy.

Wzrost gospodarczy cechowały większe fluktuacje niż zmiany PKB kraju. Spadki dynamiki wzrostu przenosiły się głównie poprzez negatywne zmiany na rynku pracy, a w 2001 towarzyszył im również spadek produktywności. Ponadto, względnie silne powiązanie gospodarki Małopolski z zagranicą, znajdujące odzwierciedlenie w obrotach handlowych regionów Polski, przekłada się na jego większą podatność na transmisję negatywnych szoków pochodzących spoza granic kraju.

Główne wyzwania:

- Położenie szczególnego nacisku na politykę rynku pracy i zwiększenie zasobów pracy w regionie, z uwagi na dużą rolę, jaką odegrał rynek pracy w zmianach dynamiki wzrostu gospodarczego.
- Kontynuacja przyjętego kierunku przemian: wspieranie 'wygasania' branż schyłkowych, wsparcie realokacji zasobów pracy z silnie rozdrobnionego rolnictwa do sektora usług.
- Dalsze stymulowanie rozwoju branż wysokich technologii - sprzyja temu wysoki odsetek w populacji absolwentów kierunków ścisłych oraz zlokalizowana w regionie baza naukowa.

Rynek pracy: konieczna aktywizacja osób biernych oraz promocja kształcenia ustawicznego

Pomimo względnie korzystnej sytuacji na rynku pracy pod względem wskaźnika zatrudnienia i stopy bezrobocia oraz mniejszej luki w zatrudnieniu między kobietami i mężczyznami, istotnym problemem pozostaje niska aktywność zawodowa ludności, która dodatkowo systematycznie ulega pogorszeniu (pomimo nieznacznej poprawy zaobserwowanej w ostatnich latach w kraju). Niski udział mieszkańców Małopolski w rynku pracy istotnie ogranicza możliwości rozwoju gospodarczego. Wynika on po części z większego odsetka osób uczestniczących w edukacji się w grupie wiekowej 15-24 i relatywnie rzadkiego podejmowania przez nie zatrudnienia (zarówno Małopolska, jak i kraj ogółem, wyróżnia się pod tym względem in minus na tle Unii Europejskiej).

Obserwowane w ostatniej dekadzie duże różnice w poziomie stopy bezrobocia rejestrowanego i tego mierzonej metodologią BAEL stanowią wyzwanie dla polityki rynku pracy. Z jednej strony, znacząca część osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy nie jest zainteresowana podjęciem zatrudnienia i kierowane do nich działania siłą rzeczy charakteryzować się będą niską

efektywnością. Z drugiej strony, w Małopolsce bardzo wysoka (na tle kraju) jest skala „bezrobocia nierejestrowanego” – osób, które poszukują pracy i są gotowe ją podjąć, a z różnych względów (przede wszystkim nauki na studiach dziennych) nie mają prawa rejestracji w urzędzie pracy.

Małopolskę charakteryzuje relatywnie wysoki udział osób z wykształceniem wyższym w strukturze bezrobotnych, co może odzwierciedlać większą skalę niedopasowania kierunków kształcenia z popytem ze strony pracodawców. Szczególnie duże różnice między strukturą pracujących a bezrobotnych występują w zakresie nauk społecznych (ekonomia, prawo, pedagogika). Problemem pozostaje również niska chęć osób dorosłych do uczestnictwa w kształceniu ustawicznym (kursach, szkoleniach, zajęciach pozaszkolnych). Szczególne obawy rodzi jednak (znacznie niższa niż przeciętnie w kraju) partycypacja osób bezrobotnych w kursach i szkoleniach, a spadek tego poziomu na przestrzeni lat 2001–2008 może zaskakiwać, mając na uwadze istotny wzrost środków na doksztalcanie skierowanych w tym okresie do bezrobotnych w ramach funduszy europejskich.

Mieszkańcy Małopolski charakteryzują się wysoką mobilnością przestrzenną, szczególnie w zakresie codziennych dojazdów do pracy. Niska skala migracji wewnątrzregionalnych, wraz z długimi czasami dojazdów mogą sugerować, że istnieją bariery instytucjonalne lub strukturalne ograniczające możliwość zmiany miejsca zamieszkania (np. wysokie ceny nieruchomości, szczególnie w stolicy regionu), tym samym zachęta w postaci wyższego wynagrodzenia jest niewystarczającym czynnikiem motywującym.

Główne wyzwania:

- Konieczna jest intensyfikacja działań mających na celu utrzymanie w aktywności zawodowej pracujących i bezrobotnych oraz zachęcanie osób biernych do wejścia na rynek pracy. Wzrost zasobów pracy będzie jednym z najistotniejszych czynników sprzyjających poprawie konkurencyjności Małopolski i jej sytuacji społeczno-gospodarczej.
- Działania służące wspieraniu aktywności zawodowej powinny być prowadzone co najmniej dwutorowo:
 - obejmować polityki kierowane do osób młodych, wspierające łączenie pracy zawodowej z nauką. Wpisują się w to przykładowo działania promocyjne (np. elastycznych form pracy), wspieranie Akademickich Biur Pracy i Inkubatorów Przedsiębiorczości przy uczelniach,

- obejmować działania sprzyjające utrzymaniu w zatrudnieniu osób w wieku niemobilnym, zniechęcając ich do wczesnego przechodzenia na emeryturę, promując ich zatrudnienie wśród pracodawców (w tym np. istniejące zachęty podatkowo- świadczeniowe, relatywnie rzadko wykorzystywane).
- Realizowanie polityki rynku pracy poprzedzone musi być opracowywaniem rzetelnych diagnoz regionalnej sytuacji na rynku pracy i grup docelowych; uwzględniających także zagadnienia gospodarcze, edukacyjne i społeczne. Działaniami tym sprzyjają funkcjonujące w Małopolsce Obserwatoria i rozwinięta „kultura ewaluacyjna”.
- W ramach polityki rynku pracy konieczne jest uwzględnienie wsparcia w poszukiwaniu zatrudnienia dla osób, które formalnie nie mogą być zarejestrowane jako bezrobotne.
- Warto wspierać modyfikację struktury kształcenia na poziomie wyższym, kładąc większy nacisk na kierunki techniczne i ścisłe, a mniejszy na nauki społeczne (ekonomia, pedagogika).
- Zdecydowanego wsparcia wymaga kształcenie ustawiczne – konieczne są działania zarówno promujące szkolenia wśród osób dorosłych, w szczególności tych najrzadziej z nich korzystających, jak i adekwatne działania promocyjne wśród pracodawców. Ponadto, niezbędna jest budowa instytucjonalnego systemu wsparcia dla kształcenia ustawicznego.
- Warto podejmować działania zwiększające mobilność mieszkańców Małopolski, w szczególności przełamywanie barier ograniczających zmianę miejsca zamieszkania. Pozwoli to na poprawę dopasowań na rynku pracy, zmniejszając koszty zarówno dla pracowników, jak i pracodawców. Dotyczy to w szczególności osób zamieszkałych na terenach wiejskich, oddalonych od większych ośrodków miejskich, z uwagi na wysokie koszty dojazdów do pracy.

Konkurencyjność Małopolski i jej wymiary

W świetle przeprowadzonych analiz, innowacyjność regionu należy ocenić pozytywnie, co wynika z wysokiej jakości kapitału ludzkiego, infrastruktury badawczo-rozwojowej oraz wysokich nakładów na jej rozwój. Istotnym problemem w zakresie innowacji wydaje się być ich niska absorpcja przez sektor MSP, którą odzwierciedla niewielka liczba skomercjalizowanych wynalazków oraz niska liczba wprowadzanych nowych produktów (z perspektywy przedsiębiorstw i rynku). Zidentyfikowany dystans nie jest jednak duży względem przodujących w tym zakresie regionów, jednakże wsparcie współpracy między sektorem prywatnym a badawczo-rozwojowym mogłoby podnieść innowacyjność przedsiębiorstw z regionu (i liczbę innowacyjnych produktów/usług).

Skala realizowanych inwestycji (publicznych i prywatnych) jest niska w porównaniu z innymi obszarami kraju. Dodatkowo, region zaczyna tracić wypracowaną przewagę konkurencyjną w zakresie przyciągania inwestycji zagranicznych. Napływ nowych inwestycji z zagranicy przyjmował względnie niską dynamikę wzrostu. Stosunkowo duże rozdrobnienie działek, wysokie ceny nieruchomości oraz niewystarczające uzbrojenie terenów w istotnym stopniu wpływały na ten stan rzeczy.

Główne wyzwania:

- Wspieranie współpracy między sektorem prywatnym a badawczo rozwojowym, np. w formie sieci kooperujących ze sobą instytucji otoczenia biznesu (stanowiących funkcję pośredników, doradców, rozpowszechniających potrzebę współpracy).
- Przeciwdziałanie osłabieniu pozycji województwa w zakresie przyciągania kapitału: promocja regionu, wsparta działaniami ułatwiającymi inwestorom zewnętrznym zakup, odpowiednio uzbrojonych w media i infrastrukturę, miejsc pod potencjalne inwestycje.

Zróżnicowania wewnętrzne a rozwój regionu

Małopolskę, podobnie jak większość polskich regionów, charakteryzują silne zróżnicowania wewnątrzregionalne. Dotyczą one wytwarzanego produktu, wysokości wynagrodzeń, sytuacji na rynku pracy w zakresie koncentracji inwestycji. Dalsze możliwości rozwoju województwa są uzależnione od przyjętego modelu rozwoju na szczeblu krajowym i regionalnym. W przypadku województwa małopolskiego, zgodnie z polityką modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, oczekuje się działań nakierowanych na ciągłe powiększanie przewagi konkurencyjnej Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego wobec innych ośrodków, nie zaniedbując jednocześnie polepszania powiązań funkcjonalnych pomiędzy Krakowem a resztą województwa oraz ilości i jakości szeroko pojętej infrastruktury – transportowej, teleinformatycznej czy edukacyjnej – tak, by dążyć do wyrównania szans rozwojowych. Konsekwentne prowadzenie takich działań powinno na przestrzeni kilkunastu lat przynieść Krakowowi i jego otoczeniu markę miasta innowacyjnego, atrakcyjnego inwestycyjnie, w stopniu wyższym niż dotychczas, a pozostałym powiatom - korzystać ze wzrastającego dobrobytu.

Rozwój infrastruktury wokół silnego bieguna wzrostu, jakim jest Kraków, zwiększy ponadto skalę dojazdów do pracy, przez co przyczyni się do poprawy sytuacji na rynku pracy na obszarach pozostających

w otoczeniu stolicy regionu. Odpowiednia polityka zagospodarowania przestrzennego i mieszkaniowa będą wspierać wzrost skali codziennych dojazdów do pracy.

Identyfikacja nowych przewag konkurencyjnych oraz stymulowanie już zidentyfikowanych potencjałów jest szansą na zdynamizowanie rozwoju najprężniejszych obszarów województwa. Dzięki konsekwentnie prowadzonej polityce rozwoju, jak i stymulowaniu dyfuzji pozytywnych efektów wzrostu, poprzez m.in. występowanie efektów rozlewania (spill-over), rozwój stopniowo będzie przenosić się na obszary otaczające. Istotnym czynnikiem przyspieszającym proces dyfuzji jest rozwój infrastruktury komunikacyjnej.

W realizowanej polityce rozwoju nie należy jednak zapominać o wyrównywaniu szans rozwojowych obszarów peryferyjnych (często o najniższych wskaźnikach gospodarczych, społecznych, infrastrukturalnych, instytucjonalnych) zagrożonych marginalizacją (pogarszającymi się perspektywami rozwoju). Niewystarczające nasycenie podstawowymi usługami publicznymi utrudnia rozwinięcie się na ich terenie przewag konkurencyjnych względem pozostałych regionów w kraju. Kierowane wsparcie na tych terenach powinno przede wszystkim objąć zwiększenie dostępności dóbr i usług publicznych, w szczególności edukacyjnych oraz dóbr komercyjnych, w tym powszechnego dostępu do Internetu.

Niewątpliwie stymulująco na rozwój regionu będzie wpływać wykorzystywany potencjał turystyczny Małopolski. Polityka wspierania warunków do swobodnego rozwoju turystyki, przy utrzymaniu odpowiednich standardów jej jakości wraz z dziedzictwem kulturowym, krajobrazowym i sakralnym wydają się w dużym stopniu decydować o sukcesie Małopolski. Realizowane (często innowacyjne) projekty z zakresu obsługi turystyki mogą służyć innym regionom jako przykłady dobrych praktyk. Dlatego wysoka atrakcyjność turystyczna, w połączeniu z względnie dobrą jakością infrastruktury, rozwojem bazy kulturalnej, rekreacyjnej, konferencyjnej przekłada się na skalę przyjazdów turystów (również zagranicznych).

Główne wyzwania:

- wspieranie rozwoju Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego oraz jakości infrastruktury transportowej, teleinformatycznej czy edukacyjnej w innych regionach, tak aby mogły korzystać one z jego przewagi konkurencyjnej
- wyrównywanie szans rozwojowych obszarów peryferyjnych poprzez wzrost dostępności usług publicznych, infrastruktury społecznej i teleinformatycznej
- dalsze wspieranie turystyki i korzystanie z jej potencjału.

Podsumowując główne wyzwania polityki gospodarczej w Małopolsce...

Poniższy Rysunek syntetyzuje zakreślone najważniejsze wyzwania stojące przed województwem małopolskim. W kolejnej części, w oparciu o nie i opracowane scenariusze rozwoju, wskazane zostaną kluczowe działania i kierunki rozwoju, które będą w stanie w największym stopniu przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Rysunek 7.1

Główne wyzwania stojące przed polityką gospodarczą

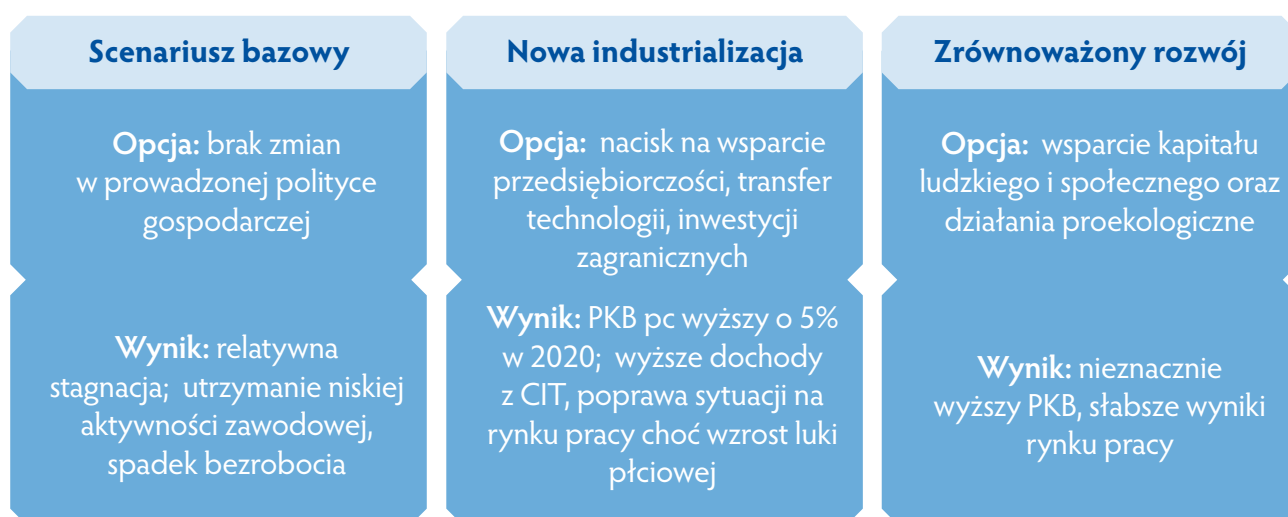

Scenariusze rozwoju – jaki wybór najlepszy?

Ważne wnioski i rekomendacje dotyczące przyszłego rozwoju regionu można wysnuć analizując wyniki opracowanych (z wykorzystaniem modelu dynamicznej równowagi ogólnej) scenariuszy rozwojowych. W wariantcie zakładającym brak zmian w realizowanej polityce wzrostu (scenariusz bazowy) prognozowane jest utrzymanie relatywnej pozycji Małopolski względem gospodarki kraju (średnioroczne tempo wzrostu gospodarki regionu będzie, zgodnie z przyjętym modelem,

zbliżone do krajowego). Obserwowane będą bardzo niewielkie zmiany struktury wytwarzanej wartości dodanej brutto, przy relatywnie większych zmianach w zatrudnieniu w układzie sektorowym. Zmniejszeniu ulegnie zatrudnienie w rolnictwie, a zwiększy się w handlu i usługach. Ponadto, region będą cechowały negatywne zmiany dotyczące zasobów rynku pracy, uwarunkowane przemianami demograficznymi (starzejąca się populacja), towarzyszyć im będzie spadek poziomu bezrobocia w regionie. Aktywność zawodowa mieszkańców pozostanie w zasadzie na niezmiennym poziomie, jednak jej natężenie będzie wzrastało do roku 2014, po którym będzie się ona systematycznie zmniejszać (w podobny sposób będzie się kształtował wsk. zatrudnienia). Wystąpią również powolne tendencje do zamykania luki pod względem bezrobocia na rynku pracy kobiet i mężczyzn.

Scenariusz „nowa industrializacja” zakłada natomiast dynamizację rozwoju gospodarki, opartą na nowoczesnym przemyśle, w którym dokona się istotny postęp technologiczny. Może on mieć pochodzenie wewnętrzne (wynikające z komercjalizacji wyników badań, wprowadzanych innowacji) lub zewnętrzne (w postaci transferu towarzyszącemu BIZ, zakup technologii). Dokonujący się postęp technologiczny będzie sprzyjał wzrostowi produktywności w przemyśle, jak i przyczyni się do podniesienia ogólnej produktywności gospodarki Małopolski. W tym scenariuszu szczególną rolę odgrywa polityka wsparcia przedsiębiorczości i nowych technologii, jak i otwarcie na inwestycje zagraniczne. Dodatkowo, czynnikami stymulującymi rozwój będzie wzrost popytu krajowego, zmniejszenie stawki podatku CIT oraz wzrost siły przetargowej firm na rynku pracy.

Realizacja założeń scenariusza umożliwi osiągnięcie dynamicznego wzrostu gospodarki regionu oraz zwiększenie znaczenia Małopolski w gospodarce kraju. W porównaniu do scenariusza bazowego, region ma szansę na uzyskanie PKB per capita większego o ok. 5 proc. w 2020 r.

W układzie sektorowym największy wzrost (względem scenariusza bazowego) będzie cechować rolnictwo, a najmniejsze zmiany sektor energetyczny. Ponadto, w porównaniu do scenariusza bazowego, istotnie zwiększy się zatrudnienie w rolnictwie i przemyśle spożywczym, a pozostałe nierolnicze sektory gospodarki zwiększą zatrudnienie o ok. 20 proc (względem scenariusza bazowego). Zmianom ulegną także inne charakterystyki gospodarki. Wysoką dynamiką wzrostu będą się cechować dochody z podatku CIT, co jest związane ze wzrostem efektywności i produktywności działania przedsiębiorstw. Inwestycje per capita odnotują natomiast przejściowy spadek dynamiki względem scenariusza bazowego, jednakże od 2019 r. ich dynamika będzie równa lub większa od założonej w podstawowym scenariuszu. Rynek pracy będą cechować pozytywne przeobrażenia. W scenariuszu „nowej industrializacji” istotnie zwiększy się liczba osób pracujących, liczba aktywnych zawodowo, a zmniejszeniu ulegnie stopa bezrobocia (względem scenariusza bazowego). Luka między stopą bezrobocia mężczyzn i kobiet ulegnie zwiększeniu. Prezentowany scenariusz opisuje przykład dynamicznego wzrostu gospodarki, opartego na istotnym postępie technologicznym w przemyśle, przy nasileniu jej innowacyjności, który rozprzestrzeni się na całą gospodarkę regionu.

Scenariusz „zrównoważony rozwój” opiera się na koncepcji rozwoju zrównoważonego, tzn. uwzględniającego m.in. dbałość o środowisko naturalne, jakość życia mieszkańców, zachowanie dziedzictwa przyrodniczego. Scenariusz ten zważa na jakość kapitału ludzkiego i społecznego, spójność wewnętrzną regionu oraz korzystanie z technologii zmniejszających energochłonność gospodarki. Ponadto, zakłada wzrost liczby mieszkańców regionu oraz wzrost popytu na pracę.

Uzyskane wyniki symulacji scenariusza „zrównoważony rozwój” pozwoliły osiągnąć większą o 1 proc. wartość PKB w 2020 r., w porównaniu do scenariusza bazowego (istotnie mniej niż w scenariuszu „nowej industrializacji”). Osiągnięty wzrost w równomierny sposób objął prawie wszystkie sektory gospodarki. Jedynie sektor energetyczny odnotował, z uwagi na racjonalizację wykorzystania energii elektrycznej poprzez poczynione inwestycje, spadek, względem scenariusza bazowego, udziału w tworzonym PKB i zatrudnieniu. Z uwagi na założony wzrost liczby ludności wskaźniki relatywizowane liczbą mieszkańców mogą odnotowywać spadek absolutny wartości względem scenariusza bazowego (np. PKB per capita, wartość dodana per capita), co jest jedynie wynikiem nieskomplikowanej operacji matematycznej, a nie rzeczywistych problemów obserwowanych w gospodarce.

W pierwszej połowie okresu prognozy następuje także istotne przyspieszenie skali realizowanych inwestycji, podczas gdy w drugiej następuje zmniejszenie ich wymiaru w sensie absolutnym. Zmiany na rynku pracy również cechuje zróżnicowany wpływ uzależniony od okresu analizy. Początkowo (tj. do 2015 r.), następuje silny wzrost zatrudnienia i aktywności zawodowej ludności (względem scenariusza bazowego), któremu towarzyszy niewielki wzrost stopy bezrobocia. Druga połowa rozpatrywanego horyzontu czasowego cechuje się zmniejszającą się aktywnością zawodową i zatrudnieniem (w końcu okresu wartości są niższe niż w przypadku scenariusza bazowego) oraz bardziej dynamicznie rosnącym bezrobociem. Scenariusz „zrównoważony rozwój” przedstawia zatem skutki realizacji polityki zrównoważonego rozwoju, która oparta o wiele celów, może czasami przynieść dość rozmyte rezultaty (szczególnie w sensie gospodarczym).

Zaprezentowane scenariusze przedstawiają dwie częściowo przeciwstawne drogi rozwoju regionu. Pierwsza, skupiająca się na postępie technologicznym przemysłu, uzyskała średniorocznie najwyższe tempo wzrostu gospodarczego (4.5 proc. względem 4.2 proc. w „zrównoważonym rozwoju”), rolę drugiej było osiągnięcie poprawy jakości życia, przy równomiernym wykorzystaniu zasobów.

Otrzymane wartości przeprowadzonych symulacji scenariuszy wskazują na dominację, w większości rozpatrywanych kategorii, scenariusza „nowa industrializacja”. W szczególności, sytuacja na regionalnym rynku pracy istotnie różni się na korzyść ww. scenariusza. Decyduje o tym przede wszystkim wyższa o ok. 10 pkt. proc. aktywność zawodowa ludności i wskaźnik zatrudnienia (przekładający się na większe o ok. 250 tys. osób zatrudnienie) oraz najniższa z rozpatrywanych scenariuszy stopa bezrobocia (jak i mniejsza luka w bezrobociu kobiet i mężczyzn).

Pewnym kosztem wyższej dynamiki rozwoju, szczególnie względem scenariusza bazowego (ale również i „zrównoważonego rozwoju”), są niższe wynagrodzenia oferowane pracownikom. Natomiast, scenariusz „zrównoważony rozwój”, pod względem analizowanych kategorii (na wysokim poziomie uogólnienia), w dużym stopniu jest zbliżony do scenariusza bazowego, z nieznacznie wyższą (o ok. 0.2 pkt. proc.) średnioroczną stopą wzrostu. Jego realizacja przyczynia się jednak do poprawy życia w regionie, przy braku nadmiernego tempa wykorzystania zasobów zgromadzonych w Małopolsce.

Przeprowadzone symulacje, z wykorzystaniem aplikacji progностyczno-symulacyjnej, dowiodły że gospodarka Małopolski była szczególnie wrażliwa na zmiany siły przetargowej firm oraz wzrostu popytu krajowego względem innych testowanych szoków (tabela 7.1).

Tabela 7.1

Przybliżone sumaryczne skutki szoków ekonomicznych dla gospodarki Małopolski w latach 2010-2020

Rodzaj testowanego szoku	PKB	Inwestycje	Pracujący	Stopa bezrobocia	Wsp. aktywności
Wzrost efektywności produkcji	+	+/-	+/-	+/-	+/-
Wzrost podatku PIT	+/-	---	+++	--	+++
Wzrost podatku CIT	+/-	-	+/-	+/-	+/-
Wzrost podatku VAT	-	---	+/-	+/-	+/-
Wzrost inwestycji publicznych	+/-	+	+/-	+/-	+/-
Wzrost efektywności pośrednictwa pracy	+/-	+/-	+	-	+
Wzrost popytu na pracę	+/-	+/-	+	+/-	+
Zmiana siły przetargowej firm	++	---	+++	---	+++
Wzrost popytu krajowego	++	---	+	-	+
Wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym	+/-	+/-	+	+/-	-

Źródło: Opracowanie własne IBS.

Objaśnienia: --- silny ujemny wpływ (< -1 proc.), -- ujemny wpływ (< -0.5), -słaby ujemny wpływ (< 0.1), +/- wpływ bliski zeru, + słaby dodatni wpływ (> 0.1), ++ dodatni wpływ (> 0.5), +++ silny dodatni wpływ (> 1). Prezentowane szoki przedstawiają zmianę natężenia określonego zjawiska o 1 proc. / 1 pkt. proc. w przypadku stawek podatków. Analiza niektórych szoków wymaga abstrakcyjnego myślenia z uwagi na konieczną kwantyfikację liczbową rozpatrywanego zjawiska. Część zjawisk stosunkowo szybko wygasa, w związku z tym ich sumaryczny wpływ jest niewielki lub bliski zeru.

Z grupy analizowanych szoków w największym stopniu na zwiększenie liczby osób pracujących oraz aktywności zawodowej ludności miała zmiana siły przetargowej firm i wzrost podatku PIT. W tym drugim przypadku nastąpiło stosunkowo szybkie (2-3 lata) zniwelowanie przez gospodarkę negatywnych skutków podniesienia stawki podatku (jedynie poziom inwestycji przez 6 lat pozostawał na niższym niż w scenariuszu bazowym poziomie). Szoki demograficzne, wzrost popytu krajowego, w mniejszym stopniu zmiana PIT i CIT, jednostkowy wzrost efektywności miały przejściowy charakter i stosunkowo szybko były neutralizowane przez gospodarkę. Jedynie wzrost siły przetargowej, zmiana stawki VAT oddziaływały niemal niezmiennie w całym horyzoncie czasowym do 2020. Planowana do wprowadzenia w życie od 1 stycznia 2011 r.

podwyżka o 1 pkt. proc. podatku VAT bezpośrednio przyczyni się do ograniczenia skali realizowanych inwestycji prywatnych (w sumie o niecałe 2.5 proc.), długofalowego zmniejszenia dynamiki wzrostu gospodarczego (osiągane wartości są jednak niewielkie - w sumie ok. 0.2 proc.) w horyzoncie czasowym do 2020 r.

Podsumowując – Małopolska dobrym miejscem do życia i inwestowania ?

Zdefiniowane w niniejszym raporcie najważniejsze przewagi gospodarki Małopolski, jak i jej największe problemy, wyznaczają kontekst regionalnej polityki społeczno-gospodarczej. Symulacje trendów rozwojowych w horyzoncie 2020 r. mają szczególne znaczenie dla kształtowania interwencji publicznej w ramach kolejnej perspektywy finansowej, a także Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. W szczególności jakość kapitału ludzkiego, innowacyjność i konkurencyjność regionu oraz siłę turystyki, które wg przeprowadzonych analiz odgrywają ważną rolę w gospodarce województwa małopolskiego, uznać można za potencjalne endogeniczne przewagi województwa, wokół których budować można przyszły rozwój. Z drugiej strony, w takich obszarach jak niewystarczająca spójność społeczna regionu, rozdrobnienie rolnictwa czy niski poziom aktywności zawodowej populacji Małopolski, konieczne są intensywne działania publiczne zmierzające do eliminacji barier rozwojowych – co może być jednym z głównych celów polityki regionalnej w ramach kolejnej perspektywy finansowej. Przedstawione w niniejszym raporcie analizy – a w szczególności projekcje do 2020 r. – mogą w tym kontekście być cennym argumentem władz województwa w ramach negocjacji z Komisją Europejską i Ministerstwem Rozwoju Regionalnego zmian w polityce regionalnej zarówno w tej, jak i następnej perspektywie finansowej.

Porównanie wrażliwości gospodarki Małopolski na zmiany różnych „parametrów” gospodarczych oraz wyników potencjalnych scenariuszy zmian wskazuje, że chęć zapewnienia możliwie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego oraz istotnej poprawy sytuacji na rynku pracy bardziej zbliża kształt realizowanej interwencji w kierunku scenariusza „nowa industrializacja”. Sugeruje to, że przyszły rozwój Małopolski powinien być przede wszystkim na postępie technologicznym, wzroście innowacyjności gospodarki, dalszych jej przemianach strukturalnych oraz niwelacji występujących w układzie przestrzennym ograniczeń w dostępie do dóbr i usług publicznych na obszarach peryferyjnych.

Aneks

Metodologia European Innovation Scoreboard (EIS)

Komisja Europejska zainicjowała prace nad stworzeniem metodologii pozwalającej mierzyć i porównywać innowacyjność krajów członkowskich i ich regionów. Prace te zaowocowały stworzeniem **European Innovation Scoreboard (EIS)**. Metodologia opiera się na porównaniu nakładów i wyników w dążeniu do innowacyjności (tzw. input/output approach). Z jednej strony, uwzględnia się wskaźniki mierzące „nakłady” (input) na innowacyjność, umożliwiając zrozumienie procesu wykorzystania atutów danego regionu. Z drugiej strony, stosowane są wskaźniki mierzące „wyniki” regionu (output), czy też korzyści innowacyjne, co umożliwia ocenę sposobu, w jaki regiony wykorzystują swój potencjał innowacyjny.

Pierwszą grupę wskaźników mierzących „nakłady” regionu stanowią „czynniki stymulujące innowacje”. Proponuje się następujące mierniki:

- absolwenci szkół wyższych na 1000 osób w wieku 20-29 lat,
- udział osób z wykształceniem wyższym w grupie wieku 25-64,
- wskaźnik penetracji internetu (liczba linii szerokopasmowych na 100 mieszkańców),
- udział osób w wieku 25-64 lat uczestniczących w kształceniu ustawicznym,
- poziom wykształcenia osób w wieku 20-24 lat (proc. osób z wykształceniem wyższym lub policealnym).

Druga grupa to czynniki odpowiedzialne za „kreowanie wiedzy”:

- udział wydatków publicznych na B+R w proc. w ogólnej wartości PKB,
- udział wydatków na B+R w proc. w biznesie w PKB,
- udział średnio zaawansowanych i wysoko zaawansowanych projektów naukowo-badawczych (mierzony proc. wydatków na B+R) w przemyśle produkcyjnym,

- udział przedsiębiorstw otrzymujących fundusze publiczne na innowacje,
- wydatki na uniwersyteckie ośrodki naukowo-badawcze, finansowane przez sektor biznesowy.

Trzecią grupę określono mianem „innowacje i przedsiębiorczość”

- udział innowacyjnych przedsiębiorstw MSP w ogólnej liczbie przedsiębiorstw z sektora MSP,
- udział innowacyjnych MSP współpracujących z innymi MSP,
- wydatki przedsiębiorstw na innowacje (w proc. obrotu),
- kapitał wysokiego ryzyka w fazie wczesnego rozwoju (w proc. PKB),
- wydatki na ICT (w proc. PKB),
- MSP wprowadzające innowacje organizacyjne (proc. udziału w ogólnej liczbie MSP).

Do wskaźników mierzących „wyniki” regionu z zakresu „zastosowania” należą:

- zatrudnienie w usługach wysokiej techniki, w proc. ogółu pracujących,
- udział eksportu high-tech, w proc. eksporcie ogółem,
- sprzedaż nowych i zmodernizowanych produktów z punktu widzenia rynku, w proc. obrotu,
- sprzedaż nowych produktów z punktu widzenia firmy, w proc. obrotu,
- zatrudnienie w wysokiej technice przetwórstwa przemysłowego, w proc. ogółu pracujących.

Drugą grupę wskaźników mierzących „wyniki” regionu z zakresu „wdrożenia” stanowią:

- nowe wnioski patentowe w EPO na milion mieszkańców,
- nowe wnioski patentowe w USPTO na milion mieszkańców,
- wnioski patentowe zgłoszone w triadzie biur patentowych na milion mieszkańców,
- liczba nowych znaków towarowych uznawanych na obszarze UE na milion mieszkańców,
- liczba nowych wzorów przemysłowych uznawanych na obszarze UE na milion mieszkańców.

Źródło: Raport European Innovation Scoreboard 2007 PRO INNO Europe.

Spis rysunków

Rysunek 2.1 Średnie PKB per capita i wzrost gospodarczy polskich województw w latach 1996-2007.	10
Rysunek 2.2 Tempo realnego wzrostu PKB województwa małopolskiego i Polski w latach 1996-2007.	11
Rysunek 2.3 Wkład zmian czynników produkcji i TFP do wzrostu PKB woj. małopolskiego (lewy panel) oraz Polski (prawy panel) w latach 1996-2007.	13
Rysunek 2.4 Udział poszczególnych sektorów gospodarki w wartości dodanej wytworzonej w województwie małopolskim i kraju w latach 1995 – 2007.	14
Rysunek 2.5 Udział oraz przyrost w tworzeniu wartości dodanej brutto wg sekcji PKD dla gospodarki regionu (lewy panel) oraz kraju (prawy panel) w latach 1996-2007.	15
Rysunek 2.6 Handel zagraniczny województwa małopolskiego (w mln euro) i tempo wzrostu eksportu polskich województw w latach 2000-2008.	17
Rysunek 2.7 Konkurencyjność polskich województw – poziom w 2004 r. (oś pozioma) oraz dynamika w latach 2000-2004 (oś pionowa).	18
Rysunek 2.8 Współczynnik aktywności zawodowej w województwie małopolskim na tle kraju (górny panel) oraz wskaźnik zatrudnienia i stopa bezrobocia (dolny panel).	25
Rysunek 2.9 Struktura ludności w wieku 15-64 według aktywności edukacyjnej i ekonomicznej w województwie małopolskim i w Polsce ogółem.	26
Rysunek 2.10 Wskaźnik zatrudnienia kobiet i mężczyzn w Polsce i województwie małopolskim.	28
Rysunek 2.11 Stopa bezrobocia rejestrowanego (panel lewy) i wg BAEL (panel prawy) według województw.	29
Rysunek 2.12 Stopa bezrobocia rejestrowanego i BAEL w latach 1999-2009.	29
Rysunek 2.13 Odsetek bezrobotnych wg BAEL, którzy nie są zarejestrowani w urzędzie pracy (po lewej) oraz udział osób utrzymujących się z rent i emerytur wśród bezrobotnych niezarejestrowanych (po prawej).	30

Rysunek 2.14	
Struktura wiekowa bezrobotnych niezarejestrowanych w PUP w Małopolsce i Polsce ogółem.	31
Rysunek 2.15	
Dekompozycja źródeł bezrobocia w woj. małopolskim.	32
Rysunek 2.16	
Struktura wykształcenia osób bezrobotnych w Polsce i woj. małopolskim w 2000 r. i 2008 r.	33
Rysunek 2.17	
Dziedziny, w których bezrobotni (panel lewy) i pracujący (panel prawy) posiadają wykształcenie wyższe (2008 r.).	33
Rysunek 2.18	
Odsetek osób uczestniczących w kształceniu pozaszkolnym w 2001 i 2008 r.	34
Rysunek 2.19	
Struktura gospodarstw rolnych w województwie małopolskim (po lewej) i w całej Polsce (po prawej).	35
Rysunek 2.20	
Struktura zatrudnienia według sektorów w województwie małopolskim i w Polsce.	36
Rysunek 2.21	
Odsetek kobiet i mężczyzn zatrudnionych w rolnictwie (po lewej) oraz odsetek kobiet zatrudnionych w rolnictwie według wieku w 2008 r.	37
Rysunek 2.22	
Wartość dodana brutto na 1 pracującego w województwach Polski.	38
Rysunek 2.23	
Przeciętne wynagrodzenie według sektorów ekonomicznych w 2006 r.	39
Rysunek 2.24	
Odsetek osób w wieku 18-64, które zmieniły miejsce zamieszkania.	41
Rysunek 2.25	
Dojeżdżający do pracy (tabela i mapa) oraz podejmujący pracę w innym powiecie w 2006 r.	42
Rysunek 2.26	
Odsetek osób w wieku 18-64, które dojeżdżają do pracy ponad 40 minut.	43
Rysunek 2.27	
Drogi i linie kolejowe na 10 tys. mieszkańców w 2008 r. (w km).	45
Rysunek 2.28	
Odsetek ludności miast obsługiwanych przez komunikację miejską w 2008 r.	45
Rysunek 2.29	
Udział sekcji w kreacji i destrukcji miejsc pracy w Małopolsce w 2008 r.	46

Rysunek 2.30	Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca według województw (Polska=100) i udział Małopolski w krajowych nakładach inwestycyjnych i w tworzeniu wartości dodanej brutto.	47
Rysunek 2.31	Udział sekcji PKD w nakładach inwestycyjnych ogółem w Polsce i woj. małopolskim w 2008 r. (proc.) i zmiana udziału w relacji do 1999 r. (p. proc.).	48
Rysunek 2.32	Przestrzenne zróżnicowanie poziomu nakładów inwestycyjnych w 2008 r.	49
Rysunek 2.33	Zmiana udziału wybranych powiatów w nakładach inwestycyjnych województwa małopolskiego w latach 2002-2008 (w p. proc.).	50
Rysunek 2.34	Inwestycje prywatne (po lewej) oraz publiczne (po prawej) w województwach Polski w 2008 r. oraz ich dynamika zmian w latach 1999-2008.	50
Rysunek 2.35	Liczba spółek z kapitałem zagranicznym przypadająca na 10 tys. mieszkańców wg województw w 2008 r.	51
Rysunek 2.36	Kapitał zagraniczny na 10 tys. mieszkańców (wykres górny) i jego udział w PKB (wykres dolny) według województw w 2007 r.	52
Rysunek 2.37	Struktura zagranicznych nakładów inwestycyjnych w Małopolsce w latach 1989-2008.	53
Rysunek 2.38	Struktura przestrzenna wartości inwestycji zagranicznych na zatrudnionego (USD) w Małopolsce w 2007 r.	55
Rysunek 2.39	Średni dobowy ruch (SDR) na sieci dróg krajowych w 2005 r. (po lewej) i jego procentowy przyrost 2005/2000 (po prawej).	57
Rysunek 2.40	Liczba pasażerów obsługiwanych na lotnisku w Krakowie (oś prawa) oraz udział lotniska w krajowym ruchu lotniczym w latach 1999-2008.	57
Rysunek 2.41	Sumaryczny Indeks Innowacyjności dla polskich województw.	60
Rysunek 2.42	Dekompozycja wskaźnika syntetycznego dla województwa małopolskiego.	61
Rysunek 2.43	Liczba aktywnych przedsiębiorstw niefinansowych absolutna i na 1000 mieszkańców (oś prawa) wg województw w 2008 r.	62

Rysunek 2.44 Aktywne MSP w Polsce (wykres górny) i woj. małopolskim (wykres dolny).	63
Rysunek 2.45 Udział eksporterów i importerów wśród małych (wykres górny) i średnich (wykres dolny) firm w województwach w 2007 r.	64
Rysunek 2.46 Atrakcyjność turystyczna województw (po prawej) oraz natężenie krajowego ruchu turystycznego w 2007 r. (w mln, po lewej).	65
Rysunek 2.47 Najatrakcyjniejsze polskie miasta (panel lewy) i województwa w 2007 i 2008 r.	65
Rysunek 2.48 PKB per capita w podregionach (panel lewy, województwo=100) oraz udział podregionów w wytworzonym PKB (panel prawy) w latach 2000 i 2007.	69
Rysunek 2.49 Typologia obszarów problemowych/strategicznej interwencji w Polsce.	70
Rysunek 2.50 Stopa bezrobocia (panel lewy) i przeciętne wynagrodzenia (panel prawy) w 2008 r.	71
Rysunek 2.51 Wartość dodana brutto na 1 pracującego w 2007 r. (województwo=100).	72
Rysunek 3.1 Współzależności między gospodarką kraju, a gospodarkami regionalnymi.	80
Rysunek 5.1 Wpływ jednostkowego wzrostu efektywności produkcji na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.	94
Rysunek 5.2 Wpływ zmian wzrostu stawek różnych podatków na PKB województwa.	96
Rysunek 5.3 Wpływ zmian wydatków budżetowych na PKB województwa.	96
Rysunek 5.4 Wpływ wzrostu sił przetargowej firm na wskaźniki makroekonomiczne.	98
Rysunek 5.5 Wpływ wzrostu popytu krajowego na wskaźniki makroekonomiczne.	98
Rysunek 5.6 Wpływ wzrostu popytu na pracę na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.	99
Rysunek 5.7 Wpływ wzrostu efektywności pośrednictwa pracy na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.	99

Rysunek 5.8 Wpływ zmiany jednocentowego wzrostu liczby ludności na podstawowe charakterystyki makroekonomiczne.	100
Rysunek 6.1 Scenariusze rozwoju województwa małopolskiego.	101
Rysunek 6.2 Prognozowana w scenariuszu bazowym dynamika wybranych zmiennych makroekonomicznych.	105
Rysunek 6.3 Struktura sektorowa gospodarki Małopolski w roku 2010 (po lewej) i w 2020 r. (prawy panel).	106
Rysunek 6.4 Struktura sektorowa zatrudnienia w woj. małopolskim w roku 2010 (po lewej) i w 2020 r. (prawy panel).	106
Rysunek 6.5 Zmiany wskaźników obciążenia demograficznego (po lewej) i obciążenia zasobu pracy (po prawej).	107
Rysunek 6.6 Prognozowane w scenariuszu bazowym zmiany sytuacji na rynku pracy woj. małopolskiego (lewy panel) oraz sytuacji kobiet i mężczyzn przez pryzmat bezrobocia (prawy panel).	108
Rysunek 6.7 Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na PKB (lewy panel) i zatrudnienie (prawy panel) w układzie sektorowym (scenariusz „nowa industrializacja”).	109
Rysunek 6.8 Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (lewy panel) oraz dochody budżetowe (prawy panel); scenariusz „nowej industrializacji”.	110
Rysunek 6.9 Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na stopę bezrobocia kobiet i mężczyzn; scenariusz „nowa industrializacja”.	111
Rysunek 6.10 Całkowity wpływ zmian na podstawowe charakterystyki rynku pracy; scenariusz „nowa industrializacja”.	112
Rysunek 6.11 Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na PKB i zatrudnienie w układzie sektorowym (scenariusz „zrównoważony rozwój”).	113
Rysunek 6.12 Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne oraz dochody budżetowe; scenariusz „zrównoważony rozwój”.	113
Rysunek 6.13 Całkowity wpływ zainicjowanych zmian na stopę bezrobocia kobiet i mężczyzn (scenariusz „zrównoważony rozwój”).	114

Rysunek 6.14 Całkowity wpływ zmian na podstawowe charakterystyki rynku pracy (scenariusz „zrównoważony rozwój”).	115
Rysunek 6.15 Wzrost realnego PKB w trzech scenariuszach rozwoju woj. małopolskiego.	116
Rysunek 6.16 Poziom zatrudnienia (w tysiącach) w woj. małopolskim w trzech scenariuszach rozwoju.	117
Rysunek 7.1 Główne wyzwania stojące przed polityką gospodarczą	125

Spis tabel

Tabela 2.1 Premia za pracę w stolicy regionu (średnia w latach 2002-2008).	40
Tabela 2.2 Zatrudnienie w spółkach z udziałem zagranicznym według krajów pochodzenia w 2007 r.	54
Tabela 2.3 Rozdysponowanie funduszy UE na inwestycje transportowe w latach 2007-2013.	58
Tabela 2.4 Wartości składowych indeksu innowacyjności.	59
Tabela 6.1 Ilościowa charakterystyka scenariusza bazowego.	102
Tabela 6.2 Porównanie scenariuszy rozwoju woj. małopolskiego.	117
Tabela 7.1 Przybliżone sumaryczne skutki szoków ekonomicznych dla gospodarki Małopolski w latach 2010-2020	129

Spis ramek

Ramka 2.1 Źródła wzrostu gospodarczego z perspektywy dekompozycji Solowa	12
Ramka 2.2 Program Małopolski	16
Ramka 2.3 Ranking „European Cities & Regions of the Future”	19
Ramka 2.4 Model polaryzacyjno-dyfuzyjny	21
Ramka 2.5 Źródła danych na temat rynku pracy – zakres, zalety i wady	23
Ramka 2.6 Koncepcja maksymalnego akceptowalnego dystansu dojazdów do pracy	43
Ramka 2.7 Krakowska Specjalna Strefa Ekonomiczna – Krakowski Park Technologiczny	55
Ramka 2.8 Dobre praktyki w zakresie rozwoju agroturystyki w Małopolsce	68
Ramka 4.1 Model MPMoD a alternatywne metody modelowania gospodarek regionalnych	88
Ramka 6.1 Scenariusz nowej industrializacji woj. małopolskiego ujęty w kategoriach zmiennych kontrolnych	103
Ramka 6.2 Scenariusz zrównoważonego rozwoju woj. małopolskiego ujęty w kategoriach zmiennych kontrolnych	104

Bibliografia

1. Analysis of the Main Factors of Regional Growth: An In-depth study of the best and worst performing European regions, Cambridge Econometrics, Cambridge 2009.
2. Atrakcyjność turystyczna polskich miast i regionów, Synovate Sp. z o.o., 2008.
3. Badanie Aktywności Zawodowej Absolwentów W Kontekście Realizacji Programu "Pierwsza Praca". Analiza wyników badania. Warszawa 2007: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
4. Baranowska A., Bukowski M. i Bober M. (2007) Mobilność przestrzenna w: Zatrudnienie w Polsce 2006; IBS i MPIPS
5. Blanchard O., European Unemployment: the Evolution of Facts and Ideas, NBER Working Paper 11750.
6. Blanchard, O., Katz L., Regional Evolutions, Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 23(1/1992): 1-76.
7. Boni M. , Generacja 50+: problemy, wyzwania, szanse, w: J. Tokarz (red.) Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+ Bariery i szanse, Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce, Warszawa, 2007
8. Cadoret, I., Tavera, Ch., The Sources of Decentralized Output Fluctuations in France, Papers in Regional Science, Vol. 86, No. 2/2007.
9. Cahuc P., Zylberberg A., Labor Economics, 2004.
10. Cunado, J., Sanchez-Robles, B., Regional Disparities and Asymmetric Shocks: The Case of the Spanish Regions, ERSA Conference Paper No. 00p32, 2000.
11. Diagnoza Społeczna 2007. Warunki i jakość życia Polaków., Warszawa 2007: Rada Monitoringu Społecznego .
12. Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2008 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_FP_dzialalnosc_gosp_podm_z_kapit_zag_w_2008.pdf.
13. Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r., GUS, Warszawa 2010.

14. Dziemianowicz (2006), Warmia i Mazury – Dlaczego tak trudno być konkurencyjnym, www.zporr.24.olsztyn.pl,
15. Elhorst, J.P., The Mystery of Regional Unemployment Differentials: Theoretical and Empirical Explanations, *Journal of Economic Surveys*, Vol. 17(5/2003): 709-748.
16. European Cities & Regions of the Future, <http://www.sgroup.be>
17. European Innovation Scoreboard 2007, Comparative analysis of innovation performance 2008.
18. Fronczek M., Laurisz N., Rynek pracy w Małopolsce w świetle wskaźników opartych na badaniach sondażowych, w: J. Górniak, S. Mazur (red.) *Diagnoza rynku pracy i wykluczenia społecznego w Małopolsce. Refleksja nad wykorzystaniem wskaźników*, MSAP AE, Kraków, 2007.
19. Funke, M., Hall, S., Ruhwedel, R., Shock Hunting: The Relative Importance of Industry-specific, Region-specific and Aggregate Shocks in the OECD Countries, *The Manchester School Supplement* 1999: 49-65.
20. Gacs, V., Huber, P., Quantity Adjustments in the Regional Labour Markets of EU Candidate Countries, *Papers in Regional Science*, Vol. 84(4/2005): 553-574.
21. Gajewski P., Gawlikowska K. i Umiński S., 2008, http://www.nbp.pl/publikacje/o_euro/re12.pdf
22. http://www.gddkia.gov.pl/article/raporty_i_analizy/prognozy_i_analizy_ruchu/gpr_2005/article.php/id_item_tree/be14d7067d60cc982836ea7dfbc4cb85/id_art/a88f6cd081045d307b14c5993bb9ce67
23. <http://www.sse.krakow.pl/>
24. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*, MRR, Warszawa 2010.
25. *Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz, MRR i IBS*, Warszawa 2009.

26. Inwestycje zagraniczne Małopolski w 2007 r., http://www.malopolskie.pl/Pliki/2009/Inwestycje_zagraniczne2007.pdf
27. Inwestycje zagraniczne w Małopolsce 2008. Raport z badań. http://gospodarka.obserwatoria.malopolska.pl/Files.mvc/57/Inwestycje_proc.20zagraniczne_proc.20w_proc.20Malopolsce_proc.202008387852.pdf
28. Kotala A., Niedziółka A., Kształtowanie przewagi konkurencyjnej w agroturystyce na przykładzie województwa małopolskiego, UR w Krakowie, Kraków 2008.
29. Möller J., 2001, Regional Adjustment Dynamics, HWWA Discussion Paper, No. 146.
30. Park, Y., Hewings G.J.D., 2003, Does Industry Mix Matter in Regional Business Cycles?, Discussion Paper, 03-T-29 Regional Economics Applications Laboratory, University of Illinois, www.real.uiuc.edu
31. Pekkala, S., Kangasharju, A., Regional Labor Markets in Finland: Adjustment to Total vs. Region-specific Shocks, Papers in Regional Science, Vol. 81: 329-342, 2002.
32. Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich w Małopolsce w latach 2007-2013", opublikowane przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Małopolsce
33. Polska 2030, ZDS KPRM, Warszawa 2009.
34. Raport o stanie sektora MSP w latach 2007-2008, PARP, Warszawa 2009.
35. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego w latach 2007-2013, Sejmik Województwa Małopolskiego, Kraków 2006.

ibs

INSTYTUT BADAŃ STRUKTURALNYCH